

1506 420/195

195 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 195

ЕСХИЛ и СОФОКЛЕ
ОДАБРАНЕ ТРАГЕДИЈЕ

превео
МИЛОШ ЂУРИЋ

1D=9903879

Пбб 430/195

УНИВ. БИБЛИОТЕКА

И. Бр. 45437.32

КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА

КОЛО XXIX БР. 195.

ЕСХИЛ и СОФОКЛЕ
ОДАБРАНЕ ТРАГЕДИЈЕ

СА ГРЧКОГ ПРЕВЕО
МИЛОШ ЂУРИЋ

БЕОГРАД — 1926

Штампарија „Уједињење“ А. Д. В. Пуљевић, Влајковића 4

ТРАГИЧНО ПЕСНИШТВО И ТРАГИЧНА ПОЗОРНИЦА КОД СТАРИХ ГРКА.

Реч *драма* значи *радња*, и то у првом реду религиска радња, религиски обред, приказање (у томе значењу употребљава се, у елеузинским мистеријама, реч *дромена*). Драма је, доиста, религиског порекла, и везана је за бога Диониса. Сама реч, код старих, обухватала је неколико књижевних врста; међу њима дошле су до највећег угледа и примљене на Дионисове утакмице у Атини, три врсте — трагедија, комедија, сатирска игра. Све оне постале су, вероватно, у истој средини и из истих елемената.

Постанак трагедије врло је таман; подаци из старога века нису довољно одређени и јасни, и нису ништа друго до конструкције старих научника; модерни научници (филолози, историчари, фолклористе, истраживачи историје религије), према томе са кога је гледишта посматрао ко ствар, такође се не слажу у томе како је трагедија постала. Према подацима које нам је дао Аристотело у *Поетици*, могло би се рећи отприлике ово. Грчка трагедија постала је из дитирамба, које су певачи, преобучени као сатири, певали у част бога Диониса. Цела ствар имала је најпре весео карактер — то је била весела престава каквог кратког митског догађаја. Озбиљан карактер добила је трагедија тек доцније. Што се тиче самог дитирамба, класична земља за њега, као уопште за хорску поезију, био је Пелопонез. У вароши Флијунту, у Арголиди, певали су дитирамб певачи преобучени као јарци; на Пелопонезу радио је и Арион, кога неки доцнији књижевни критичари спомињу као творца трагичне

вештине; у Сикијону било је „трагичних хорова“, који су певали догађаје арголидског хероја Адраста. Али ово су све били само почеци. Права трагедија створена је у Атини. Она је постала на тај начин што је према хору постављен глумац, који је отпочео са хором разговор, и то не певајући, већ *говорећи*, рецитујући јампске стихове (најпре тетраметре, доцније триметре; и једни и други *јонског* су порекла). Ту реформу извршио је *Теспис*, кога можемо сматрати за творца трагедије. Другога глумца увео је Есхил, трећег Софокле. Прву своју трагедију изнео је Теспис о Великим Дионисијама 534 године. Као што се види, трагедија је постала из елемената дорских (хор), и јонско-атичких (дијалог). Зато је хор у (атичкој) трагедији и доцније задржао дорски дијалекат. Због тога што је трагедија постала од хорске песме, имао је хор, у прво време, најважнију улогу и био носилац трагедије (упоредити, на пример, најстарију сачувану драму, Есхилове *Икешид.*); доцније његова улога постаје све безначајнијом.

Према Аристотеловој дефиницији, трагедија је престављање каквог озбиљног догађаја, који чини за себе целину, и има извесну величину, на језику који је украшен према одговарајућим партијама (то јест, према томе да ли су хорске партије или дијалог); у њој има радње, а не (само) причања, и она, преко сажаљења и ужаса, доводи до чишћења ових афеката. Шта значи сам израз „чишћење“ (*каатарсис*), није јасно: по једнима (Лесинг) то би било *морално* чишћење, по другима (Бернајс) имало би оно карактер *психолошки* (с циљем да се произведе задовољство, добро расположење). Поред Аристотелове дефиниције има и Теофрастова: „Трагедија је догађај из живота хероја“. Ова је дефиниција краћа, али је у толико одређенија, јер је трагедија, доиста, по превасходству, *с епика историја* (херојска или божанска). Трагедија узима мотиве из *мишологије*, и само код најстаријих трагичних песника има неколико примера за *историску* трагедију (такве су Фринихове

Феничанке и Освојење Милеша, и Есхилови Персијанци), и, доцније, за друштвену трагедију (какав је, на пример, Агатонов Цвећ). Али то су изузеци, који се више нису понављали.

Сама реч трагедија постала је од *трагос* „јарац“ и *оде* „песма“ — то је дакле „песма коју певају јарци (људи преобучени у јарце)“. Како треба замислити те људе преобучене у јарце, и ко су они управо били? У старинским култовима учесници на религиским свечаностима, и свештеници служећи службу, теже да се и по спољашњем изгледу приближе своме богу. Свештеници вавилонскога Еа, бога Океана, били су преобучени као рибе; Артемидине свештенице као мечке, Димитрине као челе; у божићњој и ускршњој сезони веселе поворке прерушавају се као животиње, у којима се налазе душе предака. Учесници у „трагичним“ хорovima служе службу богу пољске плодности, кога су замишљали у облику јарца, и то је био разлог да се и они преруше у јарце.

Хорске и дијаложке партије у трагедији ређају се по извесној утврђеној схеми; хорским партијама подељена је трагедија на пет чинова. У свакој трагедији било је три момента: заплет (*десис*), трагични преокрет (*перипетија*), расплет или катастрофа (*лисис* или *кашасирофе*). Еврипид је метнуо пред трагедију *пролог*, то јест, монолог који је публику имао да обавести о догађајима *пре* трагедије и који је у неколико замењивао данашњу позоришну листу. Дијаложке партије звале су се *еписоди* („епизоде“), а хорске песме *стасима*.

Крајем 6. века — онда када је постала трагедија — и позориште и сценерија били су сасвим примитивни. Најпре је био само олтар (тимела), око кога је играо Дионисов киклички хор (коло). С временом, подигнута је зграда, да би се глумци и хореути имали где облачити (то је првобитно био шатор, *скене*: отуда реч „сцена“), и клупе терасасто распоређене, да би сва публика могла видети продукције хора. Атинско („Дионисово“) позориште, кроз цео 5. век, било је од дрвета; тек у другој

половини 4. века подигнуто је камено позориште. То позориште нарочито је интересно, јер је оно праобразац за сва античка и модерна позоришта. У грчко - римском свету и најмања варош имала је своје позориште; отуда позоришних развалина има врло много и у Италији, и у Грчкој, у Малој Азији, Африци, јужној Француској, и иначе. Нарочито је добро сачувано позориште у Епидауру на Пелопонезу (оно је старије од Дионисовог позоришта какво престављају данашње развалине), у Оранжу (Араузио, у јужној Француској), Помпеји, Картагини. Мало али врло лепо позориште нађено је, последњих година, у близини Градског код Прилепа.

Позориште код старих имало је три дела: позорницу са позоришном зградом око ње; оркестру, која је, у прво време, имала облик круга — тако још у Епидауру — доцније облик полукруга, и у којој је играо хор; и простор за публику. У најстарије време, у Дионисовом позоришту није било (подигнуте) позорнице, него су глумци играли у оркестри. На средини оркестре било је узвишење (олтар, *тимела*); намена тимеле није нам позната (можда остаток старинског олтара око кога је играо Дионисов хор и ништа више?). Стара позоришта била су под ведрим небом и много већа него данашња (у Дионисовом позоришту било је места за 27000 (17000?) гледалаца, у ефеском позоришту за 40000); било је и покривених позоришта (*одеон*), обично за музичке утакмице.

Код Грка и Римљана нису давале позоришне преставе у које било време, него само о извесним празницима и свечаностима; у Атини то је било само о празницима бога Диониса, нарочито о тако званом Великом или Варошким Дионисијама, у месецу марту и априлу. Тада су биле утакмице трагичних (доцније и комичних) песника. За утакмицу није могао песник пријавити само једну трагедију, већ читаву *трилогију* — три трагедије, и осим тога једну сатирску игру. У трилогији обрађиван је често само један и исти мит, једна би дакле трагедија настављала другу (на пример, у Есхиловој три-

логији *Оресџији* имамо убиство Агамемноново и Орестову освету), али то није морало бити увек. Трагичне преставе, од Есхиловога времена, трајале су три дана; свакога дана приказивана је по једна тетралогија (= трилогија и сатирска игра). Приказивани су само нови комади; понављање старијих био је редак изузетак. Песник који је желео да конкурише, имао је да се јави архонту епониму (најстаријем архонту), организатору целе свечаности, с молбом да му овај „одреди хор“. Трошкове око хора подносили су нарочито одређени богати Атињани; то је била нека врста порезе, „литургија“; онај који подноси трошкове око хора је *хорег*. У случају да песник „добеје хор“, он га споразумно са хорегом обучава, сам или преко нарочитог учитеља („дидаскалос“), и одређеног дана изилази на утакмицу. Кад би све преставе биле свршене, одбор од пет лица одређивао би награде. Сваки хорег бивао је награђен, али се само прва награда сматрала за стварну победу.

Број глумаца био је ограничен. До Софокла било их је два; Софокле је увео трећег. Више од три глумца није било у класичној трагедији. Први, најважнији глумац звао се протагонист, други деутерагонист, трећи тритагонист. Постојали су и статисти („нема лица“). Сваки је глумац играо по две и три или и више улога у истој трагедији, на пример у Софокловом *Едипу* играо је протагонист Едипа, деутерагонист је могао играти Зевсовог свештеника, Јокасту, пастира и краљевог слугу, а тритагонист Креонта, Тирезију и гласника из Коринта. Овакво уређење изазвала је потреба, јер је на тај начин број уметника био смањен, па према томе и трошкови око њих; али се овим постигла и друга једна корисна ствар: да је наиме и споредне улоге могао играти способан глумац. И женске улоге играле су глумци. У прво време играли су сами песници у својим драмама, на пример Есхил и Софокле; доцније је овај обичај напуштен, али је веза између трагичног песника и глуме сачувана у толико што су понеки песници, на пример Софокле,

при писању својих трагедија имали у виду поједине одличне глумце — онако исто као што се каже да је Едмонд Ростан писао за Сару Бернар. Од доброг глумца тражило се врло много. Он је морао да буде и добар декламатор, и добар певач, и да у приличној мери разуме и играње. Нарочито је глумац морао имати јак глас, због великих размера старог позоришта. Од глумаца се још тражило и да има добро памћење, јер на старој позорници није било шапача. Игра глумаца, бар у озбиљној трагедији, била је одмерена и достојанствена; ово је нарочито важило за кретање, које је морало бити лагано већ и због врло незгодног костима. У доцније време унесен је и у глуму извештај реализам. Када је један глумац, чувени Пол, требао да игра Електру, у Софокловој трагедији, он је у оној узвишеној сцени у којој се Електри доноси урна са пепелом Орестовим, да би му нарицање ишло од срца, дао да му се донесе урна са пепелом његовог рођеног сина, који је баш тих дана умро. У јелинистичком времену, када је грчка драма продрла у полуварварске државе на Оријенту, биле су често границе у том реализму прекорачене. Тако је на пример 53. године пре Христа, одмах некако после Красовог пораза код Каре, на парћанском двору, при престављању Еврипидових *Б хонш-киња*, у оној сцени где Агава доноси главу свога сина, Пентеја — изнесена на позорницу глава римског триумвира Лицинија Краса. — У класичном и јелинистичком времену глумци су (будући да су они, у неку руку, Дионисови свештеници) били доста уважени и имали разне привилегије: били су ослобођени војне службе, а по једном декрету „нису били глобљени, нити су им могле бити пописиване ствари за дуг“. У Атини је још од 5. века постојао велики савез Дионисових уметника, у вези са глумачком школом. Таквих савеза било је доцније неколико, по целом грчком свету. Они су често један другом конкурисали, и нису увек живели у слози.

На позорници, глумци су имали нарочите ко-

стиме и маске. Костими трагичних глумаца по свој прилици сакралног су порекла, и разликовали су се од обичног одела које се онда носило. Пошто се у трагедијама престављају хероји, који су *већи* него обични смртни људи, то је трагичном костиму био циљ да повећа стас глумчев. Отуда су трагични глумци носили *кошурне* (обућу са веома високим ђоновима), на глави имали *онкос*, који им је косу подизао у вис, око тела неку врсту кринолина. Осим тога глумац је, да би могао да се пресвлачи и игра две и три улоге, имао на себи по неколико пари одела. *Овако* опремљен трагични глумац могао је, разуме се, да се креће само са великим напорима. Због тога су извесне радње, као клечање и падање, биле у класичној трагедији готово сасвим непознате. Нарочито је био тежак ход и трчање у котурнама. У Есхиловим *Евменидама*, одмах у почетку, улази Пителија у храм Аполонов, да му, по обичају, принесе јутарњу жртву, и ту, у храму, види једну неописану сцену. Она ту угледа Ореста како, са још крвавим рукама, лежи на олтару, како је загрлио „центар земље“, а око њега фурије са бичевима у руци — и у највећем ужасу излети из храма: „О, да ужасног призора, који не умем да опишем, у који не смем да погледам, који ме је изагнао из Локсијиног храма. Одсекле су ми се ноге, не могу напред; рукама тражим да потрчим напред, а ноге су ми отказале послушност.“ У ствари, овом „отказивању послушности“ нису били прави узрок језа и ужас, већ гломазне котурне, у којима глумац збиља не би био у стању да потрчи. Понеки пут би се десило да глумац падне, и онда би морали други да га дижу. — Маске су биле рађене по *једном* обрасцу, али је било и специјалних масака, на пример за Актеона, који има рогове, за слепог Финеја, и тако даље. Глумац у једном истом комаду, док је год играо једну исту личност, није мењао ни костим ни маску. Изузеци (на пример, кад је краљ Едип извадио себи очи), врло су ретки. Тамирис, трачки певач, који се надметао с Музама и зато изгубио очи, имао је маску на ко-

јој је једно око било црно, а друго сиво и испечено; па је онда, пре но што се завадио с Музама, окретао публици само ону страну на којој је било црно око, а пошто је ослепљен, био је стално окренут само другом страном лица. На неким комичним маскама једна половина лица била је озбиљна, а друга насмејана, и глумац би, према потреби, показивао један или други профил.

Према глумцима стоји хор, из кога је трагедија и постала. У примитивној трагедији хор је био носилац радње, доцније се све више повлачи испред дијалога. У Софокловој и Еврипидовој трагедији не учествује активно у догађајима; он је ту нека врста идеалне публике, то јест, трагични песник преко њега исказује оне осећаје које је, по његовом мишљењу, изазвала радња у трагедији код равне публике. У доцнијој трагедији хор углавном испуњује паузе између дијалошких партија — он долази тамо где би код нас пала завеса, и има отприлике улогу коју код нас има оркестар између чиновна. Трагични хор састојао се из дванаест (доцније петнаест) чланова, хореута; у комичном хору било их је двадесет и четири. Хор пева улазећи у оркестру и стојећи у њој; остала кретања и игре хора мало су познати. Знамо ипак толико да је хор по правилу стајао у оркестри, и према потреби могао да се попне и на позорницу, и да ту дође директан додир са глумцима. За тај циљ водиле су на позорницу степенице. Како је позорница била доста висока, а степенице незгодне и узане, није ово узлажење било просто и лако, и ми ово често можемо да назремо кроз редове у старим трагедијама. Често се дешавало да је хор био позван да се попне на позорницу, али се он правило да позив није разумео, и под каквим било изговорима остајао у оркестри. У Еврипидовом *Хиполиту* бива једна половина хора позвата да се попне на позорницу и помогне Федри, која се у кући обесила. Један слуга трчи као без душе и моли за помоћ, а хор одговара: „Свршено је. Краљице нема већ више“... Али се једна половина и-

пак предомисли „Другарице, шта да радимо? Да ли да улетимо у кућу И скинемо краљици замку?“ На то друга половина филозофски одговара: „Како? Па зар нема унутра робова? То је мало опасна ствар кад се човек у свашта меша . . . У *Баканшињома* наговара Дионис хор да запали Пентејеву кућу. Хор, иако у религиској екстази, ипак оклева да се пење, па предлаже Дионису да узме жара са Семелиног олтара и упали кућу, итд. — Хор је певао уз пратњу (две) фруле, а соло песме певане су уз пратњу китаре. Хор је представљао пратњу Дионисову, и зато су хореути у прво време били преобучени као сатири. Доцније је овакав костим задржан само у сатирској игри, а у трагедији били би костимирани према томе који ред људи представљају: ту је хор могао бити састављен од стараца, момака девојака, морнара, заробљеница, Персијанки, итд.

И стара позорница, као и модерна, била је декорисана. Позадина је обично представљала какву палату, премда је могло бити и друкчије (на пример, у Софокловом *Филокшешу* имамо пећину, у *Ајаншу* шатор, у Есхиловом *Евменидама* Аполонов храм, и тако даље). Палата је имала необичне димензије: према ширини била је несразмерно ниска. С обе стране позорнице стајале су велике призме од дасака, *периакши*, које су биле са сваке стране друкчије декорисане, па би се, окретањем, изнела на позорницу декорација која се хоће. Мењање декорација у колико је тих промена било у току једног истог комада — вршило се пред публиком. Било је и разних машина, али су нам оне мало познате. Интересантна је *екиклема*, подиум на малим точковима, на коме би била изнесена пред публику сцена која се десила у унутрашњости куће. На екиклеми је, у Есхиловом *Агамемнону*, изнесена пред публику *Клитемнестра*, поред које су лежали лешеве Агамемнона и Касандре; у *Евменидама* је можда тако представљен Орест како се ухватио за Аполонов олтар, окружен заспалом фуријама. *Геологејон* је машина, нека врста балкона,

на којој су се појављивали богови („deus ex machina“). Било је и машинерије за грмљавину, муње, и других. Поред свих декорација, стара је публика морала често да има врло јаку машту. У неким комадима морала је публика замислити да је ноћ, иако је над позориштем грејало топло априлско сунце. У *Ахарнаницима* препоручује Дикеополис својој кћери да пази да јој ко, „у гунгули“, не украде накит; у ствари, ту су „гунгулу“ чинили само Дикеополис, његове кћери, и два роба. Позорница у Дионисовом позоришту била је, према ширини (преко 20 метара) несразмерно плитка (свега око 3 метра). У Дионисовом позоришту није било завесе; у доцнијим позориштима било је. Завеса је била утврђена за патос, и у почетку преставе *сјушићала се*, а пред крај *дизала* у вис.

Позориште у Атини издавано је под закуп, и закупник га је за свој рачун експлоатисао. Улазна цена била је два обола (отприлике 25 предратних пара). Најгорњи редови (најлошија места) издавана су и по дужини, и онда би се гледало да их се на закупљеном простору натрпа што више. Када би позориште било већ пуно, пуштало се унутра и без улазнице. За сиромашне грађане плаћала је улазницу држава. Најпре им је давано по два обола у готовом; доцније су им даване улазнице, јер је било и таквих који би примили паре, а после не би хтели да дођу.

На преставе су, осим слободних Атињана, пуштани и странци и робови. Жене су од неких престава, изгледа, биле искључене. Прва, најбоља места резервисана су за највише власти, за изасланике страних држава, за сирочад погинулих у рату. У средини првога реда било је почасно место за Дионисовог свештеника. Пошто су преставе трајале преко целог дана, од јутра до вечера, морала је публика доносити собом јело, које би јела, како каже на једном месту Аристотело, онда када би играо какав рђав глумац. Покаткад би какав издашан хорег давао публици, за време одмора, воћа, посланица, вина. Трагични песник Ијон са Хи-

оса, када су престављане његове трагедије, дао је свакоме грађанину по једну флашу хиоског вина (најбоље грчко вино!). Пошто су гледаоци, у ствари, учесници у религијској светковини, били су они окићени венцима. При свем том, понашање публике није увек било сасвим коректно, и у позоришту је, нарочито на оним местима где се доцније пуштало и без улазнице, и где је било вечито гурање и грабљење за место, долазило редовно до свађе и ларме, па чак и до туче. Теофраст у својим *Каракшерима* овако описује једног невоспитаног човека: „...Када сви остали ћуте, он пљеска, а звижди оном глумцу који се свима допада. И када (прикаквој узвишеној сцени) у целом позоришту настане највећа тишина, он се подигне па пљуне оног пред њим, не би ли га како натерао да се окрене“. За одржање реда било је у Дионисовом позоришту нарочитих момака, наоружаних штаповима, који су, на позив архонта епонима, имали да му се ставе на расположење.

Број трагедија које су, од 6. до 4. века, излазиле на утакмицу о Великим Дионисијама, био је, из разлога што су се увек примали само *нови* комади, врло велики. Трагичних песника такође је било много. Од најстаријих песника ваља споменути Тесписа, који се сматра за творца трагедије, и Фриниха, од кога се спомињу нарочито *Феничанке* и *Заузеће Милеша*. У *Феничанкама* обрађен је исти предмет који и у *Есхиловим Персијанцима* обе трагедије дешавају се на двору персискога краља, у обема изнесен је персиски пораз код Саламине. У *Заузеће Милеша* говорило се о пропасти јонског устанка; по Херодоту песник је целом позоришту натерао сузе на очи, и био је осуђен на велику новчану казну, јер је Атињане подсетио на један болан и стидан неуспех њихове политике Фриних је и једну и другу трагедију написао вероватно под утицајем Темистокловим, ксји је, изгледа, био и хорег за *Феничанке* Ни један од ових најстаријих трагичара није сачуван.

После ових почетака долазе, један за другим,

три највећа трагична песника: Есхил, Софокле и Еврипид.

Есхил (524 - 450), рођен је у Елеузини, учествовао је у борбама код Маратона и Саламине, и одликовао се (код Маратона рањен). Путовао три пута (или два пута?) на Сицилију, краљу Хијерону. На Сицилији (у Гели) је и умро. На утакмицама, на које је изишао још пре него што је навршио тридесету годину, однео је 13 (или чак 28?) победа. Есхил је био човек старога кова, конзервативац, родољуб, велики оптимиста. Написао је преко 70 драма, од којих је сачувано свега седам: *Икетида* („Молитељке“), *Пелсијанци*, *Седморица под Тебом*, *Оковани Прометјеј*, *Агамемнон*, *Хоефоре* („Покајнице“), *Евмениде* (последње три чине трилогију *Орестеју*). Од осталих Есхилових драма имамо само фрагменте; из њих се види да је Есхил радо узимао мотиве из тројанских и Дионисових митова. Главни извор за Есхилове мотиве јесу Омир и киклични песници (Есхил сам назива своје драме „мрвицама са богате Омирове трпезе“).

Есхилова поезија грандиозна је, и по идејама, и по стилу и по језику. Особине: многобројне фигуре, смеле и оригиналне, нарочито обиље у звучним епитетима, метафорама и поређењима; али често је стил претрпан, израз претеран. Песник је у сталној емоцији (отуда прича да је он увек писао пијан). По идејама, Есхил је старински песник, *laudator temporis acti* и велики националиста. Он је, осим тога, врло религиозан (нагиње монотеизму, који је изражен у Зевсу). Његове су трагедије *митолошке* трагедије, божанске историје, у пуном смислу ове речи. Упоредити чувену Есхилову карактеристику у Квинтилијана („Узвишен и достојанствен и речит готово до претераности; али је и често сиров и неуглађен“) и у Аристофановим *Жабама*.

За Есхила каже се да је творац трагедије. „Он је увео другога глумца, скратио хор, дао већу важност дијалогу“ (Арист. Поет. 4). Према једном анонимном податку, Есхил је пронашао периакте, еки-

клету, многе декорације и највећи део позоришне машинерије. Есхил је, за своје трагедије, сам компоновао мелодије и игре, спремао хор, и сам учествовао као глумац.

Софокле (496 — 406), Атињанин (родно место му је Колонос Ипиос, близу Атине), из врло угледне и богате породице. У атинском друштву имао је Софокле високе положаје; био је стратег у Самском рату и на Лезбу; са Периклом стајао је у пријатељским односима; у приватном животу био је срећан, међу суграђанима врло омиљен (па чак и међу боговима: Плутарх спомиње у *Нуми* како га је својом посетом удостојио и сам Ескулап — отуда можда у латеранском Софоклу извесна сличност са Ескулаповим типом?). Прича о Софокловој тобожњој излапелости у старијим годинама, због чега је био оптужен од свога сина Ијофонта (такође трагичног песника; Софокле се оправдао, бајаги на тај начин, што је судијама прочитао једну сцену из *Едила на Колону*, кога је баш тада писао), измишљена је. Очувана је мраморна статуа Софоклова, доста идеализирана, али веома уметнички израђена (копија бронзане статуе коју је Ликург, заједно са Есхиловом и Еврипидовом, поставио у Дионисовом позоришту?); то је чувени латерански Софокле.

Софокле је добио прву награду још врло млад, и то против Есхила. Еврипида победио је Софокле три пута (његову Алкестиду, Медеју и Филоктета). Написао је 130 комада, од којих је 111 познато по имену. Мотиве је узимао из епског циклуса, нарочито из Одисеје. Сачувано нам је седам трагедија: *Анџигона*, *Краљ Едил*, *Ајан*, *Трахинјанке*, *Елекџра*, *Филокџеј*, *Едил на Колону*. Пре неколико година нађени су на једном мисирском папирусу велики фрагменти из Софоклове сатирске игре *М-*

Софокле је углавном наставио Есхилове традиције; он је Есхилову трагедију *каракџер*, какву имамо, на пример, у *Окованом Промеџеју* усавр-

шио, довео до висине до које трагедија није долазила, у светској књижевности, све до Шекспира. Он је песник психолог, и донекле само реалиста — у томе дакле одваја од Есхила — али се у карактерисању својих јунака није спуштао до реализма Еврипидовог, Софокле је први трагични песник који је, поред мушких личности, увео у трагедију и *јунакиње* — он је дакле први који је сматрао да и жена има довољну моралну снагу да би могла бити носилац трагичне радње (друкчије на целу ствар гледају Софоклови савременици, па чак и један Аристотело, упор. нпр. Поет. 15). Поред јунакиње која се одликује снажним карактером и вољом, износи Софокле радо просечну жену, на пример, поред Антигоне имамо Измену, поред Електре Хрисотемиду; ово чини да би контраст био оштрији, и да би се јачина карактера главне личности истакла што боље. Софокле и иначе воли да стави један поред другог супротне карактере; тако на пример у *Филокшеи* у поред отменог, честитог Неоптолема ставља он старог интриганта, вероломног и лукавог Одисеја. У *Анџиони* изнео је Софокле, први пут, *љубав* као трагични патос, као повод за трагични заплет и катастрофу. Тај мотив искористио је доцније, у великој мери, Еврипид и јелинистичка трагедија. Софокле се, као и Есхил, држи традиције, у првом реду Омира; ако већ мора да мења и преудешава мит, он то чини зато да би радња била што живља и заплет што трагичнији. Јер Софокле, како лепо каже Аристотело у *Поетици*, воли не „просту“ трагедију, за какву је знао Есхил већ „заплетену“ трагедију, са изненађујућим и језовитим перипетијама. Довољно је потсетити на Краља Едипа, па онда на Антигону, у коју је унесена личност Хемонова, да би у катастрофу био увучен и Креон; на Електру, којој је Софокле додао измишљени реферат о Орестовој смрти на питиским играма, и иначе. И у појединостима Софокле је јак. Он има на расположењу много средстава да у публици изазове напрегнут интерес, саучешће, мржњу. Софокле још нарочито воли

трагичну иронију, и у појединим изразима и у читавим сценама. Код Софокла, заплет се решава логички, решење долази као природан излаз из трагичне ситуације и условљено је схватањима и карактерима јунака; само једном (у *Филоктету*) јавља се *deus ex machina*. Али је ту такво решење једино могуће, с обзиром на цело понашање Филоктетово, чији је карактер Софокле израдио доследно и јасно. Софоклов Филоктет, доиста, могао је бити нагнат на попуштање само каквом надчовечанском силом.

Еврипид (481 — 406), рођен је на Саламини, такође у доброј породици (мада су комични песници на рачун његовог порекла и његове породице правили досетке). У животу је био доста несрећан (са обе своје жене). Пред смрт отишао је у Македонију, краљу Архелају. У политичком животу није учествовао активно, али је по начелима био демократа и присталица новог, софистичког правца. Познат је као велики женомрзац.

Еврипид је, по традицији, написао 92 драме. Од тога броја, сигурно је аутентично 75. Победио је свега пет пута. Сачувано нам је 19 његових драма, од којих *Ресос* није аутентичан (а тако исто ни завршетак *Авлидске Ифигеније*). Међу драмама налази се и *Киклоп* који није трагедија, већ „сатирска игра (врло духовит комад!). У новије време нађено је доста Еврипидових фрагмената у мисирским папирусима (Еврипид је код Александринаца био јако популаран!), и у фрагментима Фотијевог Речника, који су пре дваеста година откривени у Македонији. Најпознатије Еврипидове трагедије јесу *Алkestи-а*, *Медеја*, *Хијолиј*, *Тавриска Ифигенија*, *Ијон*, *Авлидска Ифигенија*, *Баханџкиње*, *Киклоп*.

Еврипид је и у старом и у новом веку много критикован, не увек са разумевањем. Комични песници нападали су његову уметност, и, нарочито, његово политичко и филозофско гледиште. У доцнијој књижевности има много измишљених анегдота о

Еврипиду, о његовом мрачном карактеру, о његовој великој мржњи на жене. Међутим, може се рећи да је, напротив, Еврипид о жени рекао много више доброга него рђавога, и да се, по неким научницима, у његовој поезији поставља први пут питање о еманципацији жена. Интересантно је да у свима Еврипидовим трагедијама главну улогу имају жене. Еврипид, уопште, први поставља велике културне проблеме, говори о моралним принципима, о религији и њеној вредности, о бићу богова. Еврипид је песник грчког ренесанса, најистакнутији представник новог правца у филозофији и књижевности, који су отпочели први софисти. Он је велики мислилац и моралиста (отуда код њега много сентенција), велики ретор (отуда је врло јак у описима — он је, кажу, најпре био сликар! —, у изазивању афеката, у карактерисању ситуација и личности), изврстан психолог. Он има трагедија које су, у целини, слабе, али нема ни једне у којој не би била по каква врло успела епизода. Од митолошке трагедије каква је у Есхила и Софокла, начинио је Еврипид психолошку; он је песник савремен, разумљив, и зато је био популаран. Еврипид је у трагедију увео прологе, и та новина била је у главном на свом месту, јер његове трагедије махом почивају на мање познатим фабулама, па је било потребно обавести публику о ономе што се дешава пре радње. Што са тиче митолошког материјала, ту је Еврипид био у тешком положају, јер су митови из којих ће састављати трагедије, били већ исцрпени; зато он старе митове мења (на пример у *Јелени* и *Елекџри*), или бира удаљене локалне приче (на пример у *Ијону*), или искоришћује — уосталом са успехом — по какву кратку алузију у већ познатим митовима (на пример за *Медеју*). Мане Еврипидове јесу: слаба композиција (у *Тројанкама*, на пример, имамо просто серију епских догађаја, без унутрашње везе); анахронизми у језику (филозофска терминологија!) и идејама.

Осим Есхила, Софокла и Еврипида било је у 5. веку и других трагичних песника, али нам је од

њих остало само мало фрагмената а ни једна цела трагедија, свакако због тога што нису ушли у александриски канон. Постојале су, може се рећи, читаве песничке династије, јер су синови или сродници оних трију највећих песника такође радили на трагедији и изилазили на трагичке утакмице. Међу њима најпознатији је био Есхилев син Филокле, који је свакако био песник од вредности, јер је на утакмици однео победу над Софокловим *Едијом*. Од осталих песника ваља споменути двојицу: једно је Ијон са Хиоса, који је осим трагедија писао и лирске песме и путописе. Друго је Агатон из Атине. Агатонов рад пада пред крај 5. века. Агатон је био познат са своје отмености, и изванредне лепоте (у Аристофановим *Тезмофориазусама* покушава Еврипид да Агатона, у женском оделу, протури на свечаност на коју су само жене имале приступа). Он је покушао једну значајну реформу: да створи *друшћвену* трагедију, али за тај покушај није имао следбеника.

ВЕСЕЛИН ЧАЈКАНОВИЋ

Е С Х И Л

ВЕЗАНИ ПРОМЕТЕЈ

Л И Ц А:

Власт }
Сила } слуге Хефестове.

Хефест, син Дивов. ковач.

Прометей, Титан, син Јапетов.

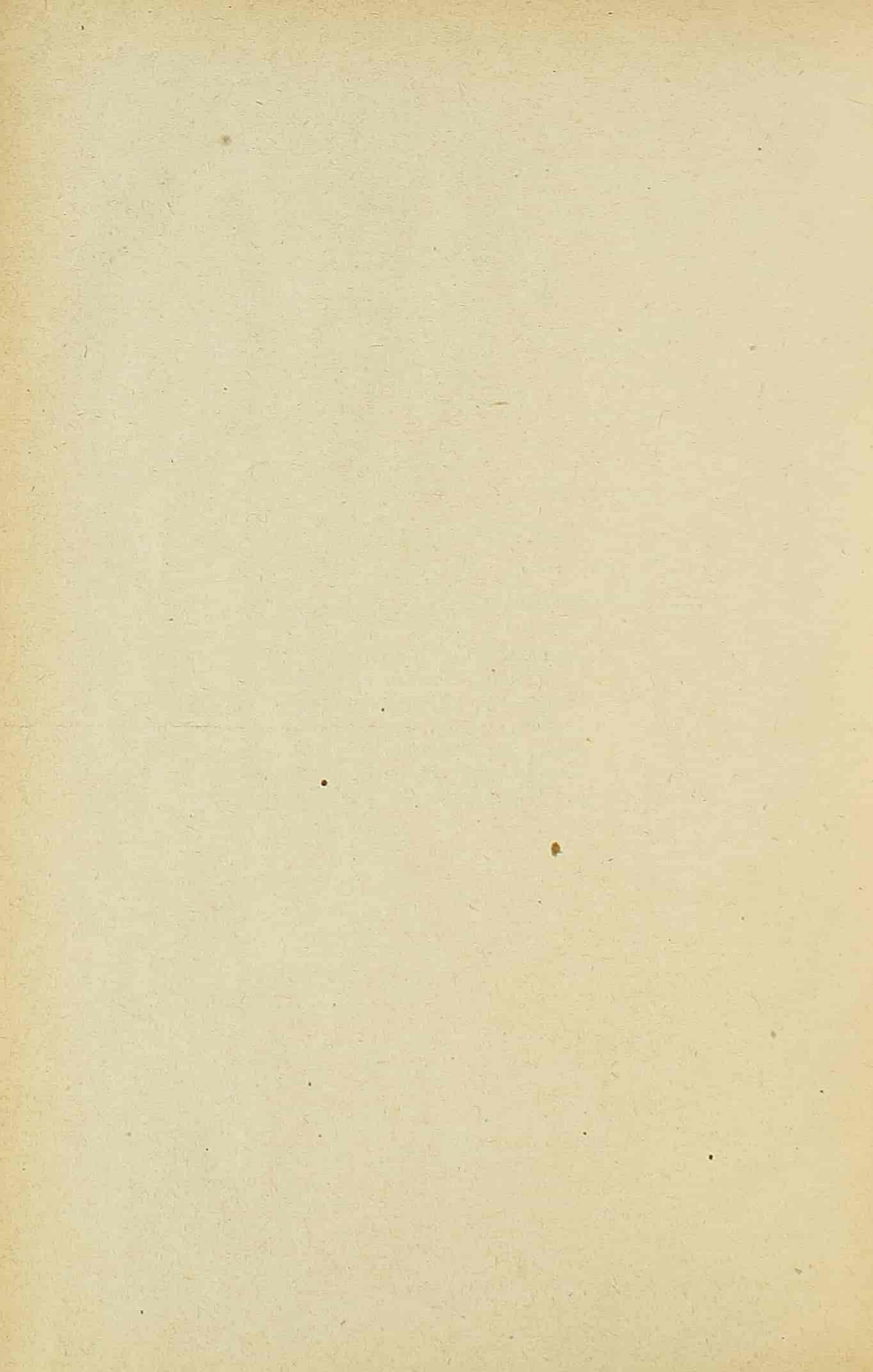
Океаниде, кћери Океанове, хор.

Океан, Титан, бог мора.

Ија, кћи Инахова.

Хермо, син Дивов, гласоноша.

Место радње: Пуст, врлетан крај поред мора.

ПРВИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

ВЛАСТ, СИЛА, ХЕФЕСТ, ПРОМЕТЕЈ.

Долази Хефест са оковима: Власи и Сила воде везана Премешеја.

Власи У далеку смо земљу ево приспели,
у скитски крај, у пустињу где човек не
гази.

На пос'о ти сад, Хефесто, извршуј ту
што заповеди отац: челик-чавлима
у путима некидљивим злочинца тог
да чврсто прикујеш на стрмен високу!
Јер понос твој, свестваралачке ватре сјај,
он украде и смртницима дарова;
с тог мора бозима тај откајати грех,
да научи се штоват' владу Дивову,
а своје везе с људима да прекине.

Хефест Ти, Власти и ти, Сило, ви учинисте
што ј' Див заповедио, ви сте готове,
а ја се бојим бога — свога рођака —
да силом прикујем за бурни гребен тај.
Ал' свакако се морам на то осмелит',
јер тешко је не марит' за реч очеву.
(Промешеју)

Темиде праведне о сине полетни.
ја тужан тужна тебе тврдим челиком
приковат' морам за ту стену самотну,
где ником смртном нећеш угледати лик
ни чути глас, и сунчев ће те жећи плам,
од њега тела твога руже свенуће,
на угод теби ноћ звездана криће дан,
и опет раним јутром сунце топит' мраз.
Непрестано ћеш носит' бремене патње те,
јер ослободилац ти не роди се још.
То стече ти за своју љубав к људима.
Ти бог — па богова си срдњу презрео.

и преко права дао части смртнима.
И зато стојећи, не превив колена,
без сна, ту недрагу ћеш стрмен чувати,
а небу многе плаче, многе вапаје
бадава слати: Див је срца безмитног.
А окрутно ти влада сваки владар нов.

Власт Па нек! Шта оклеваш и јадаш узалуд?
Зар ти не мрзиш бога тог богомрског
што благо твоје смртницима издаде?

Хефест Ал' моћна ти је веза крвно родбинство.

Власӣ Па добро, али зар се речи очевој
покорит' нећеш? Не страши те више то?

Хефест Ти вазда свирепа и пуна дрскости!

Власт Твој неће му помоћи плач. Не труди се
бадава, ако добра нема никаква.

Хефесӣ Ах, проклео бих овај мрски занат мој!

Власт А зашто кривиш га? Да просто кажем ти,
твој занат мукам' овим ништа није крив.

Хефест Ал' ипак да је другом коме запао!

Власт Све тешко ти је осим власт над бозима,
јер осим Дива нико није слободан.

Хефесӣ То знам, и ништа немам да приговорим.

Власӣ Па онда жури се и гвожђе баци на њ,
да отац само не спази где оклеваш.

Хефест Та видиш, ево ланаца у руци ми!

Власт. Сад руке стегни му и снажно чекићем
свом снагом ударај, за стену прибијај!

Хефест (*окива му једну руку*)
То већ се чини; пос'о тај не одгађам.

Власӣ Та јаче удри, чвршће стежи, не пуштај,
јер и из пута он је кадар наћи пут.

Хефесӣ Отковат' неће моћи ове руке ту.

Власт И другу чврсто прикуј сада! Мудрац тај,
нек знаде да је ипак нижи него Див.

Хефест (веже другу руку)

Сем овог нико с правом не покуди ме.

Гласт Сад челичнога клина немилосни врх
протискуј кроз прса му нештедимице!

Хефест Прометеју, ах, с твојих мука уздишем!

Власт Зар опет крзмаш? Уздишеш за душманом,
за Дивовим? Да не би себе жалио!

Хефест Сад видиш призор, очи гледат' не могу!

Власт Тек заслужена плаћа, видим стиже га.
Ал' бокове му челик-пасом опаша!

Хефест То морам, не заповедај ми одвише!

Власт Та заповедаћу и јаче викаћу.
Сад хајде доле, бедра чврсто сапни му!

Хефест Са мало труда већ је свршен пос'о тај.

Власт. По негвама сад клинце снажно ударај.
Јер судија ће оштро да просућује!

Хефест Како ти језик обличју одговара!

Власт Ти буди нежан, али камен срца мог
и хуку ћуди моје немој корити.

Хефест Хајдемо сада! Он је ето окован.

Власт Де, овде сад се размећи, и дарове
божанске кради, па их даји смртнима!
Могу л' те смртни ослободит' мука тих?
Баш лажно богови Прометеј зову те,
јер требао си радит' промишљеније
од овијех да верига се избавиш.

(Одлазе)

ДРУГА ПОЈАВА.

ПРОМЕТЕЈ.

Прометееј (сам)

Божанствен зраче, ветрови брзокрили,
ви, речна врела, и ти, морских таласа
небројен осмејче, о земљо свемајко,

вас зозем ја, и сунчев круг што види све:
видите како патим бог од богова!

Та гледајте каквим ли мукама
ту кидан тисуће година
ја патићу! То ми је открио
тај нови господар богова,
те окове гадне!

Ох, уздишем с невоље садашње
и потоње, хоће ли икада крај
осванути патњама мојим.

Ал' што ја говорим? Унапред јасно знам
будућност сву, а изненада неће ме
ни једна беда стићи. Удес досуђен
што лакше треба трпет' кад већ знаш да моћ
судбине круте свладати се не може.

Ал' нити ћутат' могу нит' не ћутати
о овој судбини. Обдарих смртнике,
и зато јадник бедом овом спућен сам.
У нартек-штапу извор ватре украдох,
те ватре која људству учитељица
вештине сваке поста — благо велико.

За такве грехе ове муке мучим ја,
под ведрим небом путима ту прикован!

О леле мени, леле!

Каква то хука? Какав незнан мирис ту?

Да л' божји или људски? Ил' је помешан?

Је л' на крај ми света дошао ко
да патње моје види, или шта ли ће?

Та гледајте ме роба — бога несретна
што Диву је постао душманин клет,
и с којим се богови свадише сви
што Дивов сјајни похађају двор,
јер силно је смртне заволео он. —

(*Чује се шум*).

Јао, какав ли опет чујем то шум
к'о птичији лет? Па се лелуја зрак,
јер лаких га крила потреса мах.
Ма шта да је, страх све задаје.

(*Од мора долети хор Океанида на крилашим колима и
сшане њред сшену за коју је Прометшј ѡрикован.*)

ТРЕЋА ПОЈАВА.

УЛАЗНА ПЕСМА.

КОЛО.

Прва строфа

Коло Не бој се ништа! Овај пријатељски буљук,
крилима хитрим надмећућ' се,
на хридину долети ову,
намолив једва срце очево.
Лаки ме зрачни понели вали.
Јер јека чекића у наше одјекну
дубине; с лица стид ми
одагна девојачки.
На крилата кола се боса попех.

Прометјеј Јао, јао!
О Тетије плодне породе ти,
о кћери оца Океана
што земљу читаву
окружује вечито будном струјом:
де, погледајте, видите каквим путима
за клисурин прикован врх
на урвини овој
немилу стражићу стражу!

Прва антистрофа

Коло Гледам те, Прометеју, очи моје застре
пун суза тамни облак цео,
кад видех како тело ти
за гребен прибијено тај
негвама челичним раскида се.
Владари нови на Олимпу владају:
по законима новим Див
незаконито влада
и пређашње власти затире сада.

Прометјеј Па да ме је под земљу бацио бар,
под мртвољубиви Хад,
у Тартар тамо бескрајни.

у нераскидни љуто ме везавши виг,
да никоји бог се ни други ко
не зарадује томе!

А сада к'о играчка зрачна, јадник,
за шалу сам душманима мојим.

Друга строфа.

Коло

Је'л ико тако окрутан
од богова да бол га твој
весели? Ко да не жали
твој удес осим Дива? Та он кивно свећ
срца неумољива
Уранов разгони род;
нит' ће престат'
док на њима срца не искили,
или ко лукавством каквим
не отме чврсти му престо.

Прометјеј

Зацело ће мене, иако ми уде
страховите негве нагрђују сада,
господар блажених требати још,
да нову му тајну откријем ја:
ко ће жезло му отет' и владарску част.
И медене неће ме речи очарат',
завести, и нигда нећу се дати
ни претњама уплашит' љутим,
те оно му открит', док не буде хтео
из љутијех пута показат' ми пута
и ову срамоту ми платит'.

Друга антистрофа.

Коло

Ти пркосиш и невољи
тој грдној ништ' не попушташ,
но збориш одвећ слободно;
до у дно срца прожео ме страх,
за твоју судбу бојим се,
када ћеш патњама тим
угледат' краја,
допловит' у луку. Јер безмитна
ћуд је у Кронова сина
и неумољиво срце.

Прометјеј

Ја знадем да је осоран Див

и за себе сам да правицу кроји;
 ал' биће једанпут мекан и благ
 кад љосне онако.
 Зато миће срдњу жестоку своју,
 по љубав онда, по загрљај братски,
 полетаће жељан до мене жељног!

ДРУГИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

ПРОМЕТЕЈ, КОЛОВОЂА.

Коловођа Де, све нам реци, ништа не затаји нам,
 рад какве кривице те ухватио Див,
 па тако бешчасно и горко мучи те?
 Кажи нам ако тешко не пада ти реч!

Прометеј Ал' мучно ми је о томе и беседит',
 а мучно ћутати, на сваки начин зло.
 Кад пре се оно богови расрдише
 и међ њима се препирање заметну
 што једни Крона шћаху с трона збацити,
 да Див им царује, а други тежаху
 над бозима да нигда Див не завлада,
 најбољим светом ја сам онда светов'о
 Титане, чеда Урана и Темиде,
 али не могох да их на то приволим,
 јер, пуни беса, вешту мудрост презреше,
 без труда силом мњаху власт задобити.
 А мени не једанпут мајка Темиде
 и Геја, једно лице многоимено,
 прорицала је шта ће бит' на послетку:
 ни јакости ни силе да ту не треба,
 већ лукавством победиоци добиће.
 И тако док сам њима све говорио,
 не удстојише се ни да с' обазру!
 Најбоље мени тада свидело се још
 да материних савета се прихватим,
 да вољан вољна Дива у том помогнем.
 На моје свете мрачни бескрај Тартаров

дубоко крије Крона древну старину
са друговима његовим. Тим добрима
задужио сам господара богова,
а он сад овим ругом врати мени дуг.
То и јест она болест власти силничке
да својим не верује пријатељима.
А што ме питате рад које кривње ме
овако ружи, то ћу јасно рећи вам.
Тек што је засео на престо очински,
он боговима одмах части подели,
те једну овом, другу оном, среди власт,
ал' јадних смртника се ништа не сети,
већ цело племе њихно шћаше затрти,
па онда друго ново племе створити.
И нико том не беше противан до ја.
Тек ја се осмелих, ја спасох смртнике
да уништене хадски не застре их мрак.
У мукама се овим зато превијам;
то мучне муке су, а призор жалостан.
Донесох милост људима, не завредих сам
да стечем је, већ 'вако без милосрђа
ту висим, Диву позориште неславно!

Коловођа Железно срце има и од кама је
ког муке твоје не боле, Прометеју;
то ни да видим нисам нигда желела,
а кад те видех, срце ми се раздире.

Прометјеј Да, пријатеље поглед мој разболеће.

Коловођа Да ниси негде још и даље пошао?

Прометјеј Не пустих житку свом да људи виде крај.

Коловођа А каква лека томе јаду изнађе?

Прометјеј Населих душе њихне слепим надама.

Коловођа Обдарио си људе даром великим.

Прометјеј И осим тога ватру им поклоних.

Коловођа И пламен огањ сад кратковек има род?

Прометјеј Уз њега за вештине многе дознаће.

Коловођа Па дакле зар за такве кривице те
Див —

Прометјеј Нагрђује и од зла ме не избавља.

Коловођа А има л' каква краја тим патњама?

Прометјеј Не другог, осим кад се свиди ономе.

Коловођа А када то? Шта изгледаш? Зар не ви-
диш

да згреши? А да кажем како згреши ти,
то не волим, а тебе болело би тек.

Оканимо се тога, тражи опроштај.

Прометјеј Та оном лако је ко патња не пати
да даје поуку и савет ономе
ког јади бију; та ја сам то знађах све.
Ја радо, радо згреших, и не поричем:
помажућ' људству стекох себи јаде сам.
Зацело не мишљах оваке да ће казне сад
изједат' ме на овом стрму високом,
у безљудици ове земље самотне.
И немојте ми жалит' јаде садашње,
већ на тле сиђите, судбину потоњу
да чујете, све до краја да сазнате!
Покор'те се, покор'те се, помозите
у јаду мени, јер зло исто вазда гре,
час једнога час опет другог редом тре.

Коловођа Да чујемо тебе, раде смо све,
Прометеју.

Ја хитро кола брзолетна рад
баш оставих сад, и божанствени зрак,
соколова пут, и на овај кам,
на студени, слетих: невоље твоје
да до краја чујемо желим.

(Долази Океан од мора на крилатом коњу.)

ПРОМЕТЕЈ, ОКЕАН, КОЛО.

ДРУГА ПОЈАВА.

Океан На дуга ога путјстиг'о сам крај
до тебе, Прометеу, амо ме мој

брзокрили овај донео ждрал,
 без уздица, мисли покоран мојој.
 Судбина твоја боли ме, знај,
 та рођачка на то гони ме крв;
 ал' да и нема ње, ја никога немам
 коме бих већу исказао част
 но теби.

А знаћеш да ово је истина све;
 да узалуд ласкам, није ми својство.
 Де, казуј у чему ти помоћи треба,
 та нећеш никада рећи да имаш
 од Океана вернијег друга.

Прометеј О! Шта је ово? И ти амо дође зар
 да гледаш јаде моје? Како смеде ти
 да с водом раставиш се, с имењакињом,
 и с камен-пећинама самосазданим,
 и стигнеш земљи, мајци гвожђа? Стиже
 зар
 да моју видиш коб и мој да жалиш јад?
 Па гледај призор, пријатеља Дивова,
 на престо царски који њега подиже,
 у каквом болу од њег' превијам се ту!

Океан То видим ја, Прометеју, и мада си
 сам ум, најбоље хоћу да те светујем.
 Прибери се и нови начин прихвати,
 и владар нови влада сада бозима!
 Будеш ли речи сип'о тако пркосне
 и оштре, то ће тебе брзо чути Див
 и с вишег престола, и садашњи ти гнев
 и јад изгледаће к'о мала играчка.
 Но, мучениче, гнева тога прођи се,
 па гледај да се мука тих ослободиш!
 Ја прастару ти можда причу причам ту:
 ал' таквом превећ охоломе језику
 оваква плаћа даје се, Прометеју.
 Још ниси миран, нећеш злу дапустиш,
 већ крај тога би другог још да допанеш.
 Та саветима мојим опамети се,
 и против бича не ритај се; видиш сам
 да круто, без р чуна, монарх влада нов.

А сада идем ја, и стараћу се већ
да мука тих те, ако могнем, опростим:
Ти миран буди, немој псоват' сувише.
Ил' зар ми не знаш, поред свега ума свог,
да луду језичину казна достиже.

Прометјеј Ја завидим ти што си кривњи умак'о,
а осмели се љубав ми исказати.

А сада махни то и остави се тог,
јер нећеш склонити га, није лако то.
На себе пази да не приседне ти пут.

Океан Ти ближње много боље знадеш свето-
ват'

но себе; дело каже то, не моја реч
Од намера ме нигда не одврати мог.
Јер ја се уздам, уздам, Див ће милост ми
учинит' од тих мука да те избавим.

Прометјеј Благодарим, то нигда нећу престати,
јер добре воље срце ти је препуно.
Ал' ништа не мучи се, залудан је труд.
Помоћи нећеш кад би и помоћи хтео.
Но миран буди, не пуштај се ни у шта.
Јер не бих желео што сам настрадах ја,
да други зато истих јада допану.
Никако! Већ ме удес мори брата мог
Атланта што у крајевима западним
земаљски и небески носит' мора стуб
на својим плећима, то бремене немало.
И сина видех Земљина, киликиских
станара спиља, пожалих грдосију
ту грозну, стоглаву, ал' сила скрши га—
Тифона бесног; на све уст'о богове,
из грдних раља страву њима сипаше,
из очију му страшни пламен севаше
к'о силом да ће срушит' владу Дивову;
ал' Дивова га стрела стиже бесана,
огњевита га муња озго ошину,
и хвалисање охоло му прекиде.
У само срце како беше погођен,
у прах и пепео снага му се прометну.
И сада тело протегнуто, немоћно,

крај морскога теснаца онде почива,
 а Етне горе притисли га темељи,
 на врху Хефест седи, кује железно.
 Одатле једном реке ватре продреће
 и похлепнијем ждрелима похараће
 по Сицилији плодној равне усева.
 У таквом гњеву Тифон ће избацити
 у огњаној олуји жарку поплаву,
 иако га је Дивов сажегао гром.
 Ал' ниси тако неук ти, па не треба
 да ја те учим, чувај себе како знаш!
 А ја ћу ову судбину да подносим,
 док срдње своје Див не затоми.

Скеан Зацело, не знаш за то зар, Прометеју
 да души која пати реч је лечитељ.

Промејшеј Кад ко у право време срце стишава,
 а не кад силом гаси срдње своје плам.

Океан Ал' добре воље има л' ко па покуша,
 зар видиш у том штегу какву? Кажи ми!

Промејшеј Доброту видим луду, муку залудну.

Океан Допусти ми да ја ту болест болујем,
 јер добро је и паметан кад изгледа к'о
 луд.

Промејшеј Показаће се да је моја грешка то!

Океан Твој говор очито ме кући повраћа.

Промејшеј Да сузе за мном не би нашкодиле ти

Океан Код овог што на чврстом стоцу седи сад?

Промејшеј Да, чувај се да срце не букне му кад

Океан Твој удес учитељ ми је, Прометеју.

Промејшеј О иди, крени, мудрост ето чувај ту.

Океан Ту реч ми рече кад сам већ на пола-
 ску.

Јер, ждралин мој већ крилима помахује,
 да пространим полети путем етерним,
 у стаји својој рад је прегнут' колена.

(*Одлази*)

ТРЕЋА ПОЈАВА.

ПРВА СТАЈАЋА ПЕСМА.

ПРОМЕТЕЈ, КОЛО.

*Прва строфа**Коло*

Прометеју, уздишем болну срећу твоју,
 низ образе од очију
 лијем поток бисер-суза,
 бујним врелом лице квасим.
 Та Див тако немилосно
 господари својом влашћу,
 над пређашњим боговима
 моћ охолу показује.

Прва антистрофа

По читавој земљи већ стењање се ори,
 запад стари сјај ти жали,
 дично име уздише ти,
 и част свега рода твога.
 свиколици који
 седе у Азији светој,
 муке ти непретрпнице
 сви смртници сажалјују.

Друга строфа

Још и цуре у Колхиди
 што без страха у бој срћу,
 и племена она скитска
 крајем света што се скићу
 око мора меотскога.

Друга антистрофа

И ариских цвет јунака
 што у граду врлетноме
 крај Кавказа пребивају,
 љута војска која с копљем
 бурно виче сштрортим!

Трећа строфа

Пре ја само бога видех,
грозне муке везале га;
Титана силног Атланта,
кога вазда тишти крупни,
неизмерни терет земље
и свод небни, а он стење.

Трећа антисџрофа

Морски вали силно хуче,
исту судбу с њиме пате,
и дубине с њима стењу,
црни Хад се у дну тресе.
светих река извор-воде
плачу љуте боље његове.

ТРЕЋИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

ПРОМЕТЕЈ, КОЛОВОЂА.

Прометееј (мало ћути, и онда се прене).

Не држ'те од мекоће или пркоса
да ја заћутах, већ ми жалост срце тре
што себе гледам ја овако згажена!
Па ипак свима новим боговима тим
ко други даде све те части него ја?
Ал' ћутим о том, јер бих вам говорио
што знадете. Но чујте како страдах ја
за смртнике, јер њих што луди бејашу
обдарих разумом, и дадох њима свест.
То нећу рећи да ја људе погрдим,
већ даром својим да вам љубав покажем.
Пре гледајући, они залуд гледаху,
и слушајући, не чујашу, већ за свег
живота к'о сен у сну све би мешали
без реда. Не знађашу шта је грађен дом,
и сунцем озарен, нит' што дрводеља.
Под земљом живљашу к'о мрави малахни,

у тамне спиље укопавајући се.
 Па не знађаху стална знака никаква,
 ни кад је зима, ни кад цветно пролеће,
 ни лето радно, већ је без памети сав
 њин био рад, док год им звездâ истока
 и запада не открих, то незнано им би.
 Па онда број им нађох, најодличније
 то знање, вештине мајку радину.
 И први ја ујармио сам бикове
 што јармовима слугују и плузима,
 да смртнике у напорима претешким
 замењују, и добре коње у кола
 упрегох — украс преголема богатства.
 Бродару нико други него ја моропловку
 саградих лађу с платненијем крилима.
 Знађох смртницима све вештине те,
 а сам ја јадник мисли немам којом бих
 од ове се опростио неприлике.

Коло

Зло грдно тебе склепта, памет остави,
 колебаш се, па клону као лекар лош
 кад сам се разболи, те за се не можеш
 пронаћи каква мелема да оздравиш.

Прометјеј

Сад чуј ме, друго, чудићеш се више
 још,
 какве сам путе и вештине открио!
 Најзнатније је: кад се ко разболео,
 нит' беше масти какве, ни лекарија,
 ни пића, нити јела, већ без лекова
 сви вењаху, док год им не показах ја
 мешаније спасоноснијех сокова,
 да њима сваку болест могу лечити.
 И многа пророштва сам поставио им,
 и први сам из снова разабрао ја
 на јави што се мора збит', разложих им
 и гласе нејасне и путне знакове.
 Разредих тачно грабилица птица лет,
 што значи десно, а шта лево летење;
 и каква храна да се свакој врсти да,
 и какве су у које мржње, љубави;
 и које живе по двоје и задружно,

па како мора глатка бити утроба,
и које боје жуч да воле богови;
и која слика шаренима јетрима.
Запалив салом омотане бутове
и крста дугачка, вештини тајној тој
упутих људе и отворих очи им
пред знаком пламеним што таман беше
пре.

Толико о томе, а ко ће рећи још
да она блага што се крију људима
у утроби земаљској: бакар, железно,
па сребро, злато, да пре мене пронађе?
Та нико, знам то, осим лудог хвалише.
У мало речи, причу ту да не дуљим:
вештине све Прометеј даде људима.

Коловођа За људе немој бринути се превише,
већ за се мари јадника! Јер надам се
и уздам да ће с тебе пасти ланци ти,
и нећеш бити ништа мањи него Див.

Прометееј Још удес који над свим влада није то
досудио ми; неизбројне патње још
и муке трпећу, док будем слободан.
Од судбе је вештина много слабија.

Коловођа Ко дакле управља судбине крмилом?

Прометееј Три Судиље и, уз њих, Срде памтиље.

Коловођа Па од њих зар је Диве још немоћнији?

Прометеј Од судбине ни он утећи не може.

Коловођа Па шта је судба му до вечно владати?

Прометееј То нећеш сазнати, и немој питати.

Коловођа То светиња је каква што нам кријеш
ти?

Прометееј Ког другог збора сетите се, није час
тај збор да зборимо. То морам крити ја
што могу више; ако будем чув'о то,
опростићу се зла и грдних верига.

ДРУГА ПОЈАВА.

ДРУГА СТАЈАЋА ПЕСМА.

КОЛО

*Прва сѝрофа**Коло*

Никада свевладар Див
 нека мис'о не да ми противну њему!
 И да занемарим палити
 бозима свете говеђе жртве
 покрај векотрајнијех таласа
 Океана оца!
 С речи да не пане грех!
 Да ми је на срцу
 и да с ума ово не сметнем;

Прва анѝисѝрофа

Како је пријатно то
 нит живота надама ведријем прести,
 крепити срце радошћу ведром!
 Али се згрозих гледећи тебе,
 где те тисуће мука
 сатиру ту.
 Од Дива те није страх,
 него смртне браниш,
 Прометеју, одвећ упорно.

Друга сѝрофа

О жалосне љубави, драги!
 Кажи где је моћ та?
 Где помоћ створења дневних? Не виде ли
 ништавило, пуку немоћ,
 к'о у сена у сну, слабост,
 којом к'о путима везан је
 слепи нараштај људски?
 Рушити уређај Дивов
 људски снови нису кадри.

Друга анѝисѝрофа

То сазнах, Прометеју, видсе:

горку судбину твоју.
 Сад друкчија песма лети него онда
 кад уз одар и купало ти
 у весељу сватовскоме
 сватовску песму извијаш,
 када си, дајући даре,
 за верну љубовцу одвео
 сестру нашу Хесиону.
 (Дотрчи Ија с говеђим роговима на глави,
 подрђане одеће и замршене косе.)

ЧЕТВРТИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

ПРОМЕТЕЈ, ИЈА, КОЛО.

Ија

О какав крај? Какво ли племе?
 Ког видим ту
 где свезана бије га ветар и мраз
 на стрмени тој?
 Рад којег а греха мучиш се ту?
 Кажи ми сад
 куд у свет јадна залутах?
 Јао! Јао!
 Опет ме несретницу тређа беснило!
 Лик Арга земљина ох, даље му крај! —
 чувара опет видим стоокога!
 За мнош погледом гледа лукавим,
 ни мрвог земља не крије га!
 Него из доњег а света лети,
 па ме бедну прогони гладну,
 и по морскоме заводи песку.

Стирофа

Воском спојена гласна свирала
 санодавне свира ми звуке.
 О леле! Ох, куда ме гоне
 те далеке лутње?
 Шта скривих ти, Кроново чедо,
 рад које ме кривице на ове

ти удари муке?

Та зашто ме страшном бесноћом
полуделу сатиреш 'вако?

Или ме спали, ил' у земљу метни, ил' у море
ка зверињу дај!

Немој ми ускратит'
што те молим, господе!

Та доста ме лутања дуга
уморише, нит' могу знати како бих
болима одолела.

Девојке рогате чујеш ли глас?

Прометшеј А како не бих цуру чуо махниту,
кћер Инахову? Она срце Дивово
љубављ замеди, сад је Херин гони гњев,
па тешке дуге путе силом путује.

Анџисџирофа

Ија Откуд очево име дознаде ти?
Изјави ми јадници, ко си,
те несретник несретној мени
истину казујеш?
И божију сломену болест
што ме бодући сатире, јао,
жалцима погубним.
У махнитом скакању амо
дојурих морена глађу,
Херином гоњена срдњом. Има ли икога
злосретна још
да се пати патњом мојом?
Него, право ми реци,
хоћу л' што трпети јоште!
Има ли мелема ил' помоћи какве?
Реци ако знадеш!
Говори, казуј цури скитници!

Прометшеј Што желиш знати, јасно казаћу ти све,
и нећу загонета него разговет,
к'о друг што своме другу срце отвара:
ти гледаш ту ватродавца Прометеја.

Ија Ти општи спасе свију људи, патниче,

- Прометеју, рад чега плаћу плаћаш ту?
- Прометеј* Баш престах с мука својих јадиковати.
- Ија* Зар нећеш ову молбу услишити ми?
- Прометеј* Та реци коју, од мене ћеш чути све.
- Ија* Изјави за ту стену ко те прикова?
- Прометџеј* То ј' Дива одлука, а рука Хефеста.
- Ија* А ради каквих греха мучиш муке те?
- Прометеј* Толико само могу да ти откријем.
- И а* Још уз то време реци мени јадници, тумарању ми овом кад ће бити крај.
- Прометеј* Ал' боље ти је не знат' за то него знат'.
- Ија* Не таји ми што имам препатити још?
- Прометџеј* На томе поклону не завидим ти ја.
- Ија* Па шта се нећкаш онда казати ми све?
- Прометџеј* Не завидим ти; страх ме, уплашићу те.
- Ија* Не мари за ме више но што хоћу ја.
- Прометеј* Кад желиш, треба да ти кажем, послушај!
- Коловођа* Још не! Учини малу радост и мени!
Раде смо најпре њену муку дознати,
судбину да нам сама прича претешку,
и ти јој, потом, кажи јаде будуће!
- Прометџеј* До тебе, Ијо, стоји да им учиниш
ту љубав, — то су сестре родитеља твог;
а вреди труда онде забавити се,
судбину оплакати, изјадати се,
слушачу сузе кад ко зна да измами.
- Ија* Ја не знам како бих ускратила вам то.
Што питате ме, јасно ћете чути све,
и ако боли о том и говорити,
одакле на ме несретницу налети
тај богодани вихор и лепоте рут.
По ноћи ми се вазда сене јављале,
у мојим одајама девојачкијем,

и драгале ме све: „О цуро пресрећна,
што дуго деујеш, а сјајно можеш се
да удаш? Див је рањен стрелом љубави,
за тобом гори, рад је да те обљуби;
ти Диву, девојко, не крати одра свог,
већ иди к Лерни, оној бујној ливади,
до очевих до торова и крдова,
да чежња оку загаси се Дивову.“
И тако несретницу мене сваку ноћ
овакви снови мучили, док оцу свом
не осмелих се открит' чуда та.
А он је честе слао врачеве у Пит
и к Додони, да зна шта треба радити
ил' зборити, да боговима угоди.
И вратише се гласе носећ' нејасне
и загонетне, скривен смис'о беше им.
Напокон глас ти јасан стиже Инаху,
он поручи те оштру да му заповест
из дворова и отаџбине да ме гони,
до на крај земље да се кравом пребијам.
Не послуша ли, пламеном ће муњом Див
да тресне и да племе сатаре му све.
Он послуша то Локсијино пророштво,
и болан болну мене тада истера,
из двора одагна, јер воља Дивова
нагонила га то да силом учини.
И одмах ми се лик и ум извратише,
те рогата — што видите — оштроустим
бодена обадам у скоку махнитом
све трчах према питкој води керхниској
и врелу Лернину; а за њом срљаше
говедар, пород Земљин, Арг плаховити,
очима безбројнијем пратећи ми траг.
Ал' прека њега неочекивана смрт
живота лиши; а ја, бесом гоњена,
пред бичом божијим свуд се светом по-
туцам.

Сад знаш, то би. А можеш ли ми казати
што имам још да патим, реци! Немој ме
из самилости лажним тешит' речима:
најгрђе зло је, велим, измишљена реч.

Коло

Леле, леле! Престани! Ах!
 Нигда, нигда немах наде
 да ће ми до уха гласи допрет' нечути.
 Те непретрпнице, негледнице
 муке, јади и страхоте такве
 прожимљу ми душу к'о дворезни врх.
 Јао, судбо, судбо!
 Згрозих се од јада Ијинога!

Прометјеј

Ти рано тужиш, страх те обузео сву,
 де причекај и остало да чујеш још.

Коловођа

Говори, казуј све, јер воле патници
 унапред јасно знати јаде потоње.

Прометеј

Прву сте жељу лако са мношвом постигле,
 јер од ње прво жељасте да дознате
 да сама своју изјада вам трпију.
 А друго чујте сада, какве патње још
 од Хере има мома та да препати.
 Ти, чедо Инахово, памти речи ми,
 да сазнаш путу твоме кад ће бити крај.
 Одавде прво сунцу крени на исток,
 па крајевима зађи неоранијем,
 и доћићеш до Скита скитница, у вис
 што плету чадоре на красним колима,
 а брзима су оружани стрелама,
 Не иди близу им, већ идућ' опрезно
 крај бучне хриди прођи земљу њихову.
 На левој страни станују ти Халипци
 ковачи, од њих требаш да се сачуваш,
 јер дивљи су, ни госте не дочекују.
 И стићићеш до реке, праве љутице,
 не прелази је, јер се прећи не може,
 док не дођеш до самога, до Кавказа,
 највишег, од куда се рекин руши хук
 са главица. И прелазећи висове
 до звезда што се дију, путем јужнијем
 окрени, к војсци доћићеш амазонској
 што мушко мрзи; оне у Темискири
 крај Термодонта једном ће пребивати,
 где салмидески кршни находи се жал,
 лађару душманин а лађи мађија.

- Ија* А како? Кажи ако не шкоди ти то!
- Прометеј* Узеће жену, с ње ће једном љутит' се.
- Ија* Да л' божју или људску? Реци ако смеш.
- Прометеј* Шта питаш коју? То ти не смем ка-
зати.
- Ија* Зар жена да га с престола стрмоглави?
- Прометеј* Од оца она бољег сина родиће.
- Ија* И од те судбе зар спасења нема му?
- Прометеј* Не, осим пута кад ослободим се ја.
- Ија* А ко ће да те избави кад неће Див?
- Прометеј* Од потомака твојих један биће то.
- Ија* Шта? Моје чедо зар ће да те реши
зла?
- Прометеј* Потомак трећи иза лозе десете.
- Ија* То пророштво ми није већ докучиво.
- Прометеј* И не питај да своје дознаш невоље!
- Ија* Ал' немој добра сладит' па одбијати.
- Прометеј* Од двају говора на поклон један ти.
- Ија* А који то су? Реци, па ми избор дај!
- Прометеј* Дајем. Избери: ил' да друге беде ти
изречем јасно, или спасиоца мог.
- Коловођа* Учини — буди добар — једну љубав
њој,
а другу мени, не ускрати причу нам.
И овој кажи потоње тумарање,
а мени спаситеља свог, то желим ја.
- Прометеј* Кад желите, ја нећу бити противан.
Што год ме питате, објавићу вам све.
Најпре ћу теби, Ијо, мучно лутање
изрећи, писмом у срце запиши га.
Кад прећеш реку, двају тала границу,
на истоке ћеш поћи сунцу жаркоме
по мору бурном, докле не стигнеш

ка Кистени, ка горгонскимa пољима,
 где деvују Форкиде, цуре маторе,
 њих три у лику лабудском, једнооке,
 једнозубе; њих сунце зраком не греје,
 нит' месец на њих ноћу светлост расипа
 А близу њих три сестре њине крилате,
 змијокосе Горгоне, мрске, одурне;
 кад смртник погледа их, престаје му дах.
 То кажем ти да знадеш бити опрезна.
 А друго чуј сад гледање страховито:
 оштрозубих се чувај паса Дивових,
 арслана љутијех, и војске јахаће
 Аримаспа једнооких, што бораве
 где Плутон ваља валове златотеке.
 Не иди њима! Но у земљи далекој
 до племена ћеш стићи црног, пребива
 крај врела сунцу где је вода Етиоп.
 Обалом њеном хајде докле не доћеш
 до скоковца, где с библинскијех главица
 отиче вода питка, Нил божанствени.
 И он показаће ти пут ка трокракој,
 ка земљи Нилској, где је, Ијо, далек стан
 и теби и потомству твоме досуђен.
 Ако је тамно што и недокучиво,
 ти опет питај ме и јасно запамти:
 ја зато имам времена и сувише.

Жоловоћа Имадеш ли јој још, ил' ако пропусти
 објавит' што од мучног јој тумарања,
 изреци; рече ли јој све, тад и нама
 учини љубав, ваљда се опомињеш!

Прометееј. Тумарању је свему сада чула крај.
 Да зна пак да ме није залуд слушала,
 и отпре што је премучила, казаћу;
 за своје речи даћу тако потврду.
 Што сувишно је, нећу то да спомињем,
 те прелазим на скитња твојих сами крај.
 На молошке равнине кад си приспела,
 и до кршне Додоне, где је седиште
 и Теспротскога Дива гаталачки храм,
 ту чудо неверовно: зборе храстови,

и ти ми јасно и без загонетања
 к'о потоња, к'о славна љуба Дивова
 би поздрављена — поздрав ласка ли ти
 тај? —

па отуда у махнитости дојури
 уз обалу на Рејин затон велики,
 и отуд натраг скоком догони те бес;
 и морски затон тај у време потоње,
 то стално знај ми, Јонским ће се прозвати,
 о путу твоме спомен свету читавом.
 То знаци су ти моје свести пророчке
 да нешто више види нег' је очито.
 Остатак њој и вама скупа казаћу,
 и вратићу се путу речи пређашњих.
 На крају земље оне Каноб лежи град,
 на самом насипу и ушћу Нилову.
 Ту Див ће, ето, да ти памет поврати,
 и лакијем те додиром да оплоди.
 Епафа црног родићеш; по Дивовом,
 по чину тако зваће се; он браће плод
 по земљи свој што Нил је плави широки.
 С педесет кћери од њег' пето колено
 у Арг ће преко воље да се поврати,
 бежећ' од удаје са братучедима.
 Ал' они, страсти плануле, к'о јастреби
 голубица далеко неће пустити,
 дојуриће за свадбом — ловом неловним,
 ал' завист божија ускратиће им плен.
 Пела'гија ће крвљу да их дочека,
 будноћа храбрих жена кад их савлада:
 јер свака жена живот мужу узеће,
 омастивши у врви мача двосеклог.
 Душмане моје таква стигла Кипранка
 Ал' једну девојку ће чежња смекшати,
 те неће смаћи драгог свога; клонуће
 у одлуци. Од двојега ће волети
 и плашивицом звати се но крвницом.
 И та ће Аргу царску лозу родити.
 Од семена ће тога јунак изаћи,
 на гласу стрелац, он ће мене избавит'

из јада. Такво мени рече пророштво,
 прастара мајка, исполинка Темида.
 А кад и како, дуга збора треба то.
 А да и сазнаш, не би користило ти.

Ија

О леле, леле!
 И опет грчеви, опет ми бес
 потпаљује памет, и жаокин врх
 без огња ме жеже!
 А срце од стра кида ми груд!
 А очи се окрећу, врте!
 Са стазе ме баца жестоки дух
 бесноће, језику престаде власт.
 А луде ми речи слепо се гру
 о валове невоље грозне!

(Бесомучна ошрчи у недоглед.)

ДРУГА ПОЈАВА.

ТРЕЋА СТАЈАЋА ПЕСМА.

ПРОМЕТЕЈ, КОЛО.

Строфа

Хор

Мудар, мудар онај беше,
 коме првом на ум паде,
 и ко први ово рече:
 најбоље узет' прилику,
 није благо ни раскош ни злато,
 некије благо што је срцу драго

Анџистрофа

Нигда ме, нигда, Судиље,
 не дајте на одар Диву,
 нит' ком богу да ме грли!
 Зебем гледећ' Ију деву,
 пољубаца она није хтела,
 а сад Хера тре је скитњом кобном.

Епода.

Није страх ме брака према себи;
 вишњи бози да не заволе ме,
 гледу њину сакрит' се не могу!
 Бој тај за бој није, ни пут за пут.
 Не знам што би са мношћом било,
 јер ја не знам како бих
 Дивску вољу избегла.

ПЕТИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

ПРОМЕТЕЈ, КОЛОВОЋА.

Прометеј Ал' ипак Див ће, колико је обестан,
 ублажити се јоште, јер се приправља
 да у брак уђе, који ће га с престола
 у пусти бацит' неповрат, и тада ће
 у свему испунит' се клетва Кронова,
 њом клео се са трона древног падајућ'.
 А из тог јада јасно казат' излазак
 од богова му нико не може до ја.
 Ја знам то, ја знам пута. Нек он седи сад,
 и пркоси, у зрачне се узда громове,
 и рука нек му тресе стрелом пламеном!
 Та све то ништа неће користити му
 да мучним падом с трона срамно не падне.
 Сад противника таквог на се диже сам,
 јунака чудна, с њим се борит' не може,
 од муње којино ће бољи наћи плам
 и прасак страшни, сами гром надгрмеће,
 и Посидону скршит' копље, трозубац,
 од кога земљина потресају се дна.
 Кад у ту беду запане, научиће
 да друго значи сужањство, а друго власт.

Коловођа Што желиш ти, то Див осрамоћује.
Прометеј И то ће збити се. Што њу казујем.
Коловођа Зар да се надам да ће се са њим бит' ко?
Прометеј Од мојих још ће грђе се мучити.

Коловођа Не трнеш зар кад сипаш претње та-
кове?

Прометјеј А зашто страх кад смрт ми није суђена?

Коловођа У боле може да те баци болније.

Прометјеј Нек чини само! На све ја сам приправан.

Коловођа Ко паметан је, Адрастији клања се.

Прометјеј Штуј, моли, ласкај сваким властима!
Твој Див је мени мањи него ништавац.
Нек ради, нек се сили кратко време то
по вољи! Неће дуго владат' бозима.
Ал', ево, видим. Дивов гласник лети нам,
у владооца нашег новог дворанин,
Зацело стиже нове гласе носећи.

(Зраком долази Хермо у крилатој обући и с гласничким штапом у руци, те стане на стену пред Прометеја и Океаниде).

ДРУГА ПОЈАВА.

ПРОМЕТЕЈ, ХЕРМО, КОЛОВОЂА.

Хермо Мудрацу теби, страсти кивној, прекивној,
што згреши бозима помажућ' смртничко
створење, — теби, крадиватро, зборим ја.
Објави браке — отац ти заповеда —
што, хвалиш се, са престола ће сврћи га.
И то да ништа при том не загонеташ,
већ право реци све. и немој код тога,
Прометеју, још други да ми задаш пут!
Ти видиш: Див се тиме не умекшава.

Прометјеј Торжествена и пуна гордости је реч
у тебе, како божјем служи пристаје.
Изнова нови владајте и мислите
у кући да сте безболној! Зар не видех
где се твој господар отуд падоше?
И то да се, сад што влада, пад ћу видети
најеслабље, најбржи. Мислиш да ме страх,

и да се стискам пред тим новим бозима?
Од свег тог далеко сам ти ја. А ти,
одбрзај натраг путем којим долети!
Јер што ме питаш, ништа нећеш дознати.

Хермо И оно пре због таквог само пркоса
у луку тих непретрпница пристаде.

Прометеј За твоју службу ову своју невољу,
знај добро, нигда не бих ја променио.

Хермо Та боље, мислим, овој служиће клисури,
нег' оцу Диву верни бит' гласоноша!

Прометей Нек налетеце тако се надимају!

Хермо Судбином својом као да се поносиш.

Прометеј Зар поносим? Овако душмани ми се
поносили! И ти си, велим, међ' њима!

Хермо Та зар сам и ја нешто патњи твојој
крив?

Прометей У једну реч: ја мрзим на све богове,
за помоћ моју што ми злима враћају.

Хермо Ја чујем бес ти, болест мала није то.

Прометеј Да, бесним; тако мрзим ја на душ-
мане.

Хермо У добру да си, неподносив био би!

Прометей О јао! „Јао“ — за тај узвик не зна Див.

Хермо

Прометеј Ал' дуго време свем научи нас још.

Хермо Па ипак још ти не баш бити разборит.

Прометеј Јер с тобом, слугом, не бих ни говорио.

Хермо Што отац тражи, као да нећеш казати.

Прометеј Да, дужан захвалу, одужио бих дуг.

Хермо Баш изгрди ме као дете луђано.

Прометеј Зар ниси дете, и од њега луђи још,
кад мислиш да ћеш чути штогод од мене.

Тог нема начина, и муке нема те,
 да Див ме присили да то му откријем,
 док љутијех не опрости ме окова.
 А дотле, нека пламен огањ расипа,
 и снегом нек белокрилим и урлањем
 од громава нек дрма, тресе земљу сву!
 То ништа неће савит' ме да откријем
 од кога треба он да с трона пане свог.

Хермо Но види да л' ће можда то помћи ти!

Промејшеј То давно видех већ, и о том проми-
 слих.

Хермо Та прени се, прени једном, лудаче,
 и право промисли о беди садањој!

Промејшеј Досађујеш, к'о вала залуд салећеш;
 нек на ум нигда не пада ти да ћу ја
 пред вољом Дивском стрепит', жена по-
 стати,
 и да ћу њега, на ког мржњом мрзи ч свом,
 к'о жена молит' с узвинутим рукама,
 да пута ових реши ме. То никако!

Хермо Збор тај и други као да зборим узалуд,
 јер молбе ништа не смекшавају ти груд,
 и не блаже; к'о ждребе младо жвалице
 гризукаш, силиш се и тргаш дизгине.
 Ал' слабом се распаљујеш мудролијом.
 Јер дрскост оном који лепо не мисли,
 за себе сама, не да моћи никакве.
 Не послушаш ли речи мојих, припази
 какав ће вихор и неизбежив зала вал
 на тебе да се сруши: отац прво ће
 да громовљем и муњама огњевитим
 растепе кршни гребен тај и тело ти
 да скрије, камени га чека загрљај!
 И ту ћеш дуге провековат' векове,
 на светло док се не вратиш. А Дивова
 крилата псина, крвав оро лакоми,
 раскидаће по крупан комад с тела твог;
 тај незван гост по цео слетаће ти дан
 и кљукаће се твојим црним јетрима.

А краја тима не очекуј патњама,
 од богова ти док се ко не појави
 к'о мука заменик, и за те пође рад
 у тамни Хад, и мрак дубин.
 Па о том промисли, то није празно тек
 трабуњање, већ истину ти рекох сву,
 јер уста Дивова не знаду лагати,
 већ Див што рекне, то извршује. А ти
 осврни се и суди, никад не мисли
 дрскоћа да је боља него савет здрав!

Коловођа У добар час нам као да Хермо говори,
 јер гони те да пркосити престанеш,
 и савете му паметне да прихватиш.
 Та послушај! Срамота мудру грешити.

Прометеј За гласове те што ми довикну тај,
 ја знао сам већ, ал' није то руг
 кад од душмана душманин трпи зло.
 И зато нека ме удара само
 огњевитих муња вијугасти лет,
 а гром и страховитих ветрова дах
 нек проламају зрак, из темеља
 нек вихор земљи корен тресе,
 и валовитог мора захуктај љут
 небеских звезда нек путове све
 завејава, нека ми тело
 стрмоглави бог у Тартаров мрак
 у вихору судбе свирепе, грозне, —
 ал' свег ме убити неће!

Хермо Бесомучни такве сипају речи,
 и одлуке такве од њих се чују.
 Да л' треба шта још да га надута гор-
 дост
 из памети баци? Шта попушта гњеву?

(*Океанидама.*)

А ви што његове жалите муке,
 дете с места овога сад
 у хитроме лету пожурите куд,
 да громова страшна рика и бес
 не помути вашу памет и свест!

Коловођа Што друго нам збори, и саветуј да те
и послушат' могу, јер можда ми ниси
упутио реч коју поднети могу.
А зашто ме гониш срамоту да чиним?
Све патње хоћу да препатим с њим;
научих издајнике мрзити,
и нема болести
што мрскија мени била би од те.

Хермо Ал' памтите то што зборим унапред.
И ако у невоље паднете сада,
не кривите судбу, не реците никад
у ненадну беду да вас је Диве
увалио; не, већ сте се баш
увалиле саме. Са знањем ви ћете својим,
и не без надања, не без слутње,
са безумља свог се заплести
у невоље бескрајни виг!

*(Код последњих речи Хермо одлази, и одмах
почну ветрови да бесне; све брже и јаче гро-
мови љуцају и муње севају; облаци тамни не-
бо застиру, и око главица се мотају; земља
се тресе; Океаниде клекну.)*

Прометеј Што се рекло, ево је готово сад.
Већ земља се тресе,
одјекује громова потмула рика,
и пламених муња севају бичи,
и вихрови бесни прашину дижу,
и ветрова хучни дахови плешу,
све један на другог навалу диже,
у љутој се борби комешај збива,
у коштац се хватају море и ваздух!
Овакав од Дива ударац јасно
на мене пада страх да ми зада.

(Страшан урнебес.)

О мајко пресвета моја, и ти,
о зраче, о изворе светлости све,
ви видите како од неправде трпим!

(Бездан љрогута све.)

ΑΓΑΜΕΜΝΟΝ

Л И Ц А :

Агамемнон, краљ арговски.

Клишмнесира, жена његова.

Егисшо.

Касандра, кћи тројанскога краља Пријама.

Гласник Талшибије.

Стражар,

Коло, арговске старешине.

Војска, тројанско робље, краљевска пратња.

Позорница: Двор Атрејића у Аргу.

ПРВИ ЧИН.

*Пред двором Атрејића дижу се олшари и ки-
йови божји. Ноћ се примиче крају. На крову
лежи сшражар и очекује догласну светлосш.*

ПРВА ПОЈАВА.

СТРАЖАР (сам).

Сшражар О дајте, бози, краја овим патњама,
већ, ево, стражи мојој пуна година:
на крову Атрејића стражим као пас.
Ја познам сада ноћних звезда ројеве,
владаре светле што у зраку блистају,
и зиме студ и лета жар што доносе,
и познам њихов излазак и залазак.
И сада, ево, пазим ја на зубље знак,
на пламен сјај од Троје што ће дати глас
да паде град. То краљица наређује,
к'о јунак снове снује, наде негује.
И ветар, ноћ, и киша, бију одар мој,
и никад сан и покој да га походи.
А где ће? Место сна, ту страх је дру-
гар мој,
и не да оку да га санак целива.
Па кад се песме сетим ил' певушења,
у песми тражећ' лека сан да преварим,
ја уздишем и жалим ове куће коб,
јер нема више старе добре управе.

*Подигне се и сшане пилшши у ноћ, шрема далеким
брдима.*

О, да ми сине данас ових мука крај
и ноћна ватра добар да донесе глас!
О, здраво, лучо ноћна, ти из таме дан
оглашујеш и силно јављаш играње
у Аргу, све у славу ове среће садашње!
Хај, ијују!

Агамемнову љубу сад известићу
са одра да се брже дигне и да клик
по двору разноси и светлост догласну
да поздравља, ако Троја паде заиста,
к'о отуда што сјајне ватре јављају.
И сам ћу прво коло да поведем ја!
Господе успех, за ме добра игра би,
на стражи све ми коцке на шест дођоше.
Ох, кад би се домаћин двора вратио
и ја му драгу руку руком дотак'о!
Ал' ћутим даље, јер ми језик велик бич
завезује. Ах, кров да сам проговори,
најјасније би казао. А зна ли ко,
тај схваћа моју реч, а не зна л', ћутаћу.

*Силази с крова и одлази у двор. Помало свиће.
Долази коло сџараца. Они о боку носе мач, а
у руци држе шџай. На њима је свечано рухо, а
на глави им венац. Док они улазе и заузимају
сџав, коловођа говори уз ѓрашњу свирале)*

ДРУГА ПОЈАВА.

УЛАЗНА ПЕСМА.

Коловођа Већ десета година је ово
што Пријаму љути противници,
краљ Менелај и с њим Агамемнон,
та два краља соја боговскога,
два чувара два престола сјајна,
многу силну подигоше всјску,
силну помоћ тисућ' бојних лађа,
а из Арга, ове земље наше.

И клицаху силнога Ареса
к'о јастреби што високо лете,
страшне муке око стена муче,
бол болују за тићима својим,
у ваздуху високо шестаре,
к'о веслима крилима веслају,
траже младе у самоћи горској,
ал' њих нема, њине муке тешке.

Цвиле гласне из птичјега грла

горки јаук за породом драгим,
вишњи боже чује, ил' Аполон,
или горштак Пане, или Диве,
па на кривце касну Срду шаље.

Тако Диве Атрејиће шаље,
чувар силни гостинскога права,
на Париса због неверне жене,
и у многе борбе тешке, љуте,
баца војску данајску и тројску.
У сусрету већ се копља ломе,
у прашину колена се руше,
тешке битке потом даље бију.

Каква била битка сад да била,
суђеноме примиче се крају,
ни дим жртве ни левање какво,
ни бескрвна света жртва друга,
неће стишат' неугасну срдњу.

А ми овде остасмо без славе,
старо тело не даде нам у бој,
слаба деца, кретасмо се штапом.
Ми старкеље деци наличимо;
у срцу им крвца млада тече,
ал' јуначке туна снаге нема.
И последња опет старост наша,
кад је лишће на гранама свело,
тронога је, врлуда к'о дете, —
ломан санак услед бела дана.

*(Клитемнестра је већ, у свечаном руху, дошла
са великом прањом и, док коловођа говори
даље, она сирема на олтарима жршве и дарове.)*

Госпо наша, Тиндарова кћери,
Клитемнестро, ти краљице наша,
шта би? Шта је ново? Шта то сазна?
Какви су ти гласи пристигнули,
те ти у све храмe жртве носиш?

Свим бозима, чуварима града,
боговима висова и низи,
и небеса и нашега трга,
жртвом пламте њихови олтари.

На све стране свуда ватре горе,

Силни плами до неба се дижу,
а мирисом меканим и чистим
свето уље живота им даје,
прави дари из ризнице царске.

Дед нам реци што се рећи може
и све што је открити слободно!
Растерај нам овај немир тешки,
злим слутњама што нас на час мучи,
а на час нам из жртава твојих
слатка нада сине, старе бригу,
тешку жалост што нам срца гризе!

*(Пауза. Клиџемнесирасе и даље бави око свейших
јослова.)*

Сџирофа

Коло

Могу још певат' о знамењу добром
штоно се јави
када су врсни јунаци пошли у борбу.
Милошћу божијом још ми године дишу
снагом и полетом песме.
Ахејске јуначке главе, две војводе сложне
младости грчке,
с осветним копљем и десницом храбром
снажна у Троју отпрати птица.
Краљима бродова два се птичија покажу
краља —
један црног а други белога репа —
близу логора беху до руке што копљима
витла,
место се видело јасно.
Ждеру недоношен плод из утробе зечи-
це бређе,
живот не беше му суђен.
Авај, о авај кликни, ал' сретно да буде.

Антисџирофа

Кад је Атриде, два по срцу јуначком
различна борца,
мудри саглед'о пророк у војсци, он зече
љуте крвопије схвати к'о пратњу на путу,

ово о знамењу рече:

„С временом полазак овај град ће При-
јамов узет’;

народно благо,

богатство силно што куле га крију,

судба освојиће свирепом силом.

Само да божија мржња не затвори голе-
ма уста

која грме на Троју! Артемида чиста

нерадо гледа и мрзи на очеве крилате
псине,

ждеру недоношчад младу,

жао јој зечице бедне и њена кукавна
плода, —

орловски гадан јој ручак.“

Авај, о авај кликни, ал’ срећно да буде!

Месода

Ти чуваш, лепотице,

слабо младунче лавова љутих,

сво ти је звериње по пољу мило,

његову нејаку одојчад волиш:

опет нам знакове испуни добре,

срећна знамења дај нам, а злокобна спречи.

У помоћ дозивам Феба,

против данајских лађа да не би противне
подигао ветре,

запреку путу,

свирепу нову да не би неприродну тра-
жила жртву,

свађе рођачке извор и увир љубави брачне.

Остаје подмукли гнев, на огњишту вреба,

свега се сећа и за крв се дечију свети.“

Тако са срећом, коју птице навестише
војсци,

судбину краљевској кући Калхант про-
рече:

Зато једногласно:

Авај, о авај кликни, ал’ срећно да буде!

Прва сѣстрофа

Диве, Диве мили л' ти се
 тим именов да те зовем,
 њиме сада говорим ти.
 Све на свету мерио сам,
 али с тобом, Диве, ништа
 не може се измерити,
 ако збиља треба стрести
 бреме бриге узалудне.

Прва антисѣстрофа

Онај који силян беше,
 препун бесне бојне снаге,
 неће више спомињат' се.
 За Ураном паде Хроно.
 Намери се џин на џина.
 И ко Диву радо кличе,
 победне му песме пева,
 тај ће праву мудрост наћи.

Друга строфа

Смртном створу он показа
 којим путем ум да иде:
 патњама се памет стиче.
 Санка нема, срце мори
 на зло дело успомена;
 против воље мудрост расте.
 Свет богови снажно држе,
 ал' су опет милостиви.

Друга антистрофа

И то божја воља беше.
 Часни вођа флоте грчке
 врача онда не укори.
 Валу судбе предаде се,
 кад Ахејце бура веза,
 да узалуд храну троше;
 од Халкиде ветар дуну,
 у Авлиди војска оста.

Трећа строфа

Стримонски бесни дунуше ветри.
 доносе глад, и сметњу, и очај,
 ужа се ломе, лађе се крше,
 дуго се време отеже двапут,
 аргивска младост мора да вене.
 А кад је пророк противу буре
 још тежи лек огласио сада,
 када је врач Артемиду рек'о,
 на земљу жезло Атриди баце,
 бол им натера сузу.

Трећа антистрофа

Старији краљ говорити стаде:
 „Тешко је срцу не слушат' сада,
 тешко је дете заклати своје,
 понос ми двора; девичком крвљу
 очинске своје каљати руке.
 Како да лађе оставим бојне,
 како да верне другове губим?
 Војска ми жуди девичке крви,
 рад би да жртвом ветрове смири.
 Грешим ли у том? Сретно да буде!“

Четврта строфа

Кад сави врат под јарам нужде,
 и клета страст му срце крену,
 колебање му свако преста,
 на свако дело спреман беше.
 Кад људе луда страст понесе,
 срамота ниче, беда расте.
 Он усуди се кћер да коље,
 због једне жене бој да бије,
 да свети братову срамоту
 и флоти пута отвори.

Четврта антистрофа

Док дева моли: „Бабо, бабо!“
 на девојачку младост њену
 бес војвода не осврће се.

Кад молитву пред жртву сврше,
жртвари на знак очев почну, —
к'о јаће дигну је над олтар,
с рамена оклизне се вео,
и снажно помакну је напред
и лепа зачепе јој уста
да клетву кући не крикне.

Пета строфа

Без речи оста. Уста запитвена.
Док шафранасто рухо жртвар скида,
ту сваког жреца она погледима
из ока гађа, самилости моли.
К'о кип је лепа, хтела би да збори,
а често је за софром запевала
пред војводама очевим у двору;
кад спасиоцу Диву кап се лила,
с пеаном слатким чиста уста њена
славила су срећу очеву.

Пета антистрофа

Што даље би — нит' видех нити причам.
Извршиле се речи Калхантове.
А патницима Правда наук даје:
Будућност знај кад сване, немој напред!
Јер, пре је знати значи пре и плакат'.
К'о светлост зоре она брзо сине.

(Разданило се. Клитемнестра, после жртве, обраћа се колу).

Да срећно буде што краљица жели,
са жртве, ево, до нас иде она,
земље наше стража једина!

ДРУГИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

КЛИТЕМНЕСТРА, КОЛО.

Коловођа Т. ом величанству, Клитемнестро, кла-
њам се,

јер право је поштоват' љубу вођа свог,
без мушке главе кад нам престо остаје.
А ако добро штогод чу и жртвујеш
у нади да ће добри стићи гласови,
ја слушавам рад, и ћутиш ли, не замерам.

Клиџемнесџра Ноћ мајка добре гласове нам до-
несе.

та зора, како кажу, права беше кћи.
Од сваке наде већу радост јављам вам:
Аргивци Пријамов освојили су град!

Коловођа Шта кажеш? Ал' опрости, сумња пу-
сти реч.

Клиџемнесџра Та сад је Троја наша! Јасно ка-
жем ли?

Коловођа Веселе осваја ме, сузи гради пут.

Клиџемнесџра Та суза открива ми срце одано.

Коловођа А имаш за то какве знаке сигурне?

Клиџемнесџра Да! Имам! Само да ме не превари
бог!

Коловођа Зар мамном у сну привиђају верујеш?

Клиџемнесџра У тлапњу снене душе немам вере ја.

Коловођа Надојише л' те какви гласи бескрилни?

Клиџемнесџра Зар дете ја, да мене тим прекора-
ваш?

Коловођа А колико је времена што паде град?

Клиџемнесџра У овој ноћи што је овај роди дан.

Коловођа Брзином таквом какав гласник стиг' о би?

Клиџемнесџра Са Иде Хефест сјајну светлост и-
засла.

С машале до машале севну ватре знак.
и до нас доспе. Ида хриди Хермовој
на Лемну. За њим плану трећи силни плам
на Атосу, на стрмом вису Дивову.
До неба блесну плам, и ватра селица
по мору проспе се па игру заигра,
и шаље глас витиљачи на Макисту,

сноп злата сину попут зрака зорина.
 А Макист не би приспор нит' га свлада
 сам,
 но скупо држи своју стражу гласничку,
 далеко баци ватру преко Еврипа,
 па извести машалу Горе Месапске.
 Та кресом даде одговор и пусти глас
 оданде даље, сув потпаљујући крес.
 И даље снажно блистав просип'о се млаз
 прелетајући Асопову низију,
 к'о јасна месечина, стиже Китерон,
 и стражу подиже да прими огња вест.
 Ту светлост издалека стража прихвати. —
 и крес још већи плану но што позив би:
 Сјај севну преко Горгопскога Језера
 и стиже тамо на гору — на Козји Врх
 и позва стражаре да огањ пале јак.
 А они обилату ватру запале,
 и севну огањ као језик до неба,
 па пређе стрме жалe Драге Саронске.
 И лети даље, даље, докле не стиже
 на врлет Паук, где би стража последња.
 И светлост, идског огња прапраунуче,
 све до нас допаде, на Атрејића двор
 Тркачи моји тако су се редали;
 из руке у руку, и луча стиже циљ, —
 победио је први к'о и последњи,
 Те знаке, ето, наводим ти као глас
 из Троје што га мој господар послао.

Коловођа Захвалићу се богу, госпо, доцније.
 Још једном редом рад бих чути речи те
 и дивит им се, — још једампут испричај!

Клиџемнесџра Од данас Троју држи војска ахејска.
 У граду, чини ми се, крик је свакојак.
 У један пехар маст и сирће уливај,
 у једно не слију се, двоје остају.
 Двојакe гласе побеђен и победник
 имаду, јер је двојака им судбина.
 Ту једни падају на мужа свога леш,
 на браћу други рођену, до старца
 ту деца леже стабла грана последња, —

већ ропским грлом судбу драгих плачу
сви.

А победнике с ноћна боја зове глад
на доручак што град га може да им да.
Ту ноћиште се ником коцком не дели,
но коцком пугте среће свако нађе стан.
По освојеним домовима тројанским
већ сви се шире. Не мучи их роса, мраз
под недрим небом. К'о господа отсада
по целу ноћ без страже боравиће сан.
А поштују ли чедно градске богое
и заузетој земљи божје светиње,
на победнике неће пасти освета.
Од злата само да се војска сачува,
од похлепе да отима што не треба:
за повратак им добре среће треба још.
А крене л' војска кући с чистим рукама,
са циља к циљу још ће приспети,
не устане л' иза сна покојника крв
и нова каква зла јој не натовари.

Од мене жене такву, ето, чујеш реч.
Да сретно буде, несреће да не видим!
Та многог добра сад сам осетила сласт.

Коловођа К'о мудар човек збориш, госпо, паметно.
А ја ћу, кад сам чуо вести сигурне,
захвалити се боговима молитвом.
Тај труд заслужила је милост њихова.

(Клитемнестра одлази у двор.)

Диве краљу и ти, ноћи мила,
родитељко големих дивота!
Густу мрежу ти си разапела,
бацила је на тројанске куле;
нико, ни од људи ни од деце,
не оте се моћној мрежи ропства:
све је тешка сустигнула казна.

И ја, ево, штујем силног Дива
заштитника гостинскога права.
На Париса лук он давно напе
да не баца у облаке стреле
ни улудо ни пре правога часа.

ДРУГА ПОЈАВА.

ПРВА СТАЈАЋА ПЕСМА.

КОЛО.

Прва сѝрофа

Да Диве гађа, сме се рећи.
 А свако ово разумеће:
 Како сеја, тако поже. Многи мисли:
 да бози не маре за људе,
 кад закон свети дрско руше.
 То не ради побожан човек.
 Јер Арес брзо тамо стиже
 где изнад мере живот брекне,
 где дрскост сувише порасте,
 кад кућа и сувише буја
 и раскош преко добра сипа.
 Толико нека кућа има
 да скромно дане своје траје
 ко здравим умом на свет гледа.
 Јер кад је неко сит богатства,
 па кида праве међе среће
 и руши силни олтар Правдин,
 спасења благом неће стећи

Прва антистрофа

Заведe њега јадна Мама
 кћи пуста мамлице страсти.
 Лека нема ту. Злочинство не гаси се,
 но својим страшним жаром сија.
 Он изађе к'о буђав новац
 што дирањем и преметањем
 сјај губи, истрт сав поцрни;
 и суди свет: он личи дечку
 што вија птицу крилатицу
 и град срамотом црном каља.
 Молитву сваки бог му презре,
 и ко се за њега постара,
 и тога Правда с њиме ништи,
 И Александар тако прође.

Он уђе у двор Атрејића
и сто гозбени осрамоти
домаћинове љубе крађом.

Друга сѝрофа

Својему граду наметну она
лађе и копља и штитова лом;
Троји к'о мираз донесе пропаст
оставив нагло мужа и дом
Грозни су греси. Врачеви двора
многи су болни зборили збор:
„Ао царски дворе, постељо брачна,
на којој драги почива створ!“
Преварен ћути, реч не изусти,
не губи вере, тако је благ.
Крај мора тамо чежње му лете,
он бледи, слави губи се траг.
Кипове красне, њене лепоте,
не гледа више разбољен цар;
откад је оком не виде жудним,
љубави сваке изгуби чар.

Друга антистрофа

У сну му свану замамне слике,
али му празну доносе сласт;
јава му оте снове лепоте,
над слатким ликом губи се власт.
Причине сјај у неповрат хита
не стиже више крилима сна.
Домови такве јадују јаде,
други су дубљи, нема им дна.
Свим што из наше пођоше земље
сатире куће дубоки бол,
у свакој кући срце ће пући
На срце тешки пашће нам јад.
Свако се сећа драгога свога
кога је борбе одвео мах,
али ће место славних јунака
приспети кући урна и прах.

Трећа сџрофа

А бог је Арес мењач киван,
у боју с кошљем вагу држи
и мења тела као злато;
ал' не мења к'о мењач прави
но с ломача, из града Троје,
он људским прахом урне пуни
и тежак, сузан пеп'о шаље.
И свет јунака плачем слави;
у боју овај вештак беше,
у сечи оној славно паде —
за жену паде ал' за туђу.
Потио тако народ мрмља,
а срце пуне бол и срдња
на војводе на Атрејиће.

А тамо у далекој Троји
у гробовима око зида,
цвет лежи дивотних јунака,
туђина крије славу њину.

Трећа антисџрофа

А срдња народна је моћна,
и кривац клетву казном плаћа.
Не оставља ме мучна слутња:
из црна мрака чућу нешто:
Јер, ти гробари силног људства
измаћи неће божјем оку.
Не заслужи ли когод среће,
прогониће га црне Срде;
и с временом, у току жића,
потамниће му слава њена.
У мраку живот нема снаге.
И силна слава погубна је.
Што меру пређе, бози мрзе, —
из ока Диве муњом бије.

Ја бирам за се скромну срећу,
градова никад не рушио,
и никад ја не дочекао
да живот свој у ропству трајем.

Епoдa

Гласи огња проносе се,
 добре вести гредом лете.
 Ко зна јесу л' истините,
 ил' су само божја варка.
 Ко је дете, ко је луда,
 те да плане с гласа тога,
 а сви гласи разбију л' се,
 бол обмане да га мучи?
 Благодарит' пре но знадеш
 личи само женској ћуди.
 Жеља жене — лака вера,
 брзим кроком она крочи,
 сјајна реч јој брзо тамни.

ТРЕЋИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

КОЛО, ГЛАСНИК.

Коловођа Ускоро ћемо знати јесу л' истину
 ти креси, страже, м'не ватри догласних
 догласиле нам ил' је слатка светлост та
 к'о санак дошла и срце опчинила.
 Од луке, видим, гласник хита, с' маслином
 на глави; путникова пратиоца два,
 и суви прах и блато, казаће нам већ;
 то није гласник нем, он дрвље не пали
 у горама, и димом огња не јавља,
 но поздравом потврдиће нам радосним,
 а мрзи ме да кажем речи противне.
 Да старом добру ново добро осване!
 Ко земљи нашој друго жели него то, тај
 према сетви своју жетву нека жње!

(Долази гласник Талшибије као без душе и сав ирашњав, с леве стране. Он хиша олшарима пада на колена и целива шло.)

Гласник Отаца мојих грудо, земљо аргивска,
 десетог лета, ево, стижем теби ја!

Ах, после слома многих снова овај сан овапућен је. Једва смедох слутити у Аргу своме да ћу драги наћи гроб. Сад здраво, земљо, здраво сјају сунчани, и Диве вишњи, и ти, краљу питијски што с лука стрела више на нас не сипаш! На Скамандру ти доста беше погубан, сад опет, краљу Аполоне, спасилац и лекар буди! И чуваре богове на тргу здравим све и господара мог, телала драгог, Херма, дику телалску! и вас јунаке, пратиоце, — љубазно сад прим'те војску што је копље не стиже. О двори краљевски, о драги кровови, ви, свете клупе, и ви, бози пред сунцем, с тим ведрим оком, ако игда, краља свог са сјајем, после многих лета, примите. Та свима нама сину као спасилац, к'о буктиња у ноћи, Агамемнон краљ. Топло га поздравите, јер он заслужи: мотиком Дива правдоносца Троју сву он раскопа и места испретура сва. Олтари падоше, и божји кипови, и семе целе земље, — све то изгину. У такав јарам Троју краљу сатера и стиже јунак, прворођен Атрејић, у сјају среће: њега прва иде част. Ни Парис неће хвалит' се ни цео град да нису дела своја окајали сва! Са грабежа и крађе беше окривљен, измаче му се лов, и кућу очинску и земљу сву он сруши, смрви у пропаст. Грех Пријамићи двоструко исплатише.

- Коловоја* Па срећан буди, гласу војске аргивске.
Гласник И јесам! Ако хоће бог, ја радо мрем.
Коловоја Искусио си муке чежње за кућом?
Гласник И зато од радости сузу проливам.
Коловоја Ви знате, дакле, горке сласти суза тих.
Гласник Шта хоћеш? Казуј даље, не разумем те.

- Коловођа* На вашу чежњу и ми чежњом враћасмо.
- Гласник* Ви чезнули за војском к'о ми за кућом?
- Коловођа* Са болним срцем много уздисали вас.
- Гласник* А откуда вас таква туга морила?
- Коловођа* Већ давно ћутање је болу моме лек.
- Гласник* А откуд страх ти докле краљ далеко би?
- Коловођа* Да с тобом говорим: и мени смрт је
сласт.
- Гласник* Та свршило се добро. Али, свака ствар,
у низу година, и беду доноси,
не само срећу. А ко, осим богова,
свог века дане проводи без болова?
О нашим кад бих мукама говорио, —
ту киша, тесна места, па ту одар тврд, —
за уздисање зар би дана имао?
На копну још нас веће муке мориле.
До зида душманскога беше логор наш;
Са неба мраз, са земље влага ливадна
убијала нас, коса пуста, нечиста,
а одећа нам пуна беше гамади.
О зими да вам причам о птичјем душ-
ману —
са Иде како грозни доноси је снег,
о жези кад о подне море почива
и снива сан без таласа и ветрова, —
ал' зашто да се јадам? Оде мука сва.
И оде за мртве. Они леже сад
и не брину се хоће ли да васкрсну.
Ал' зашто покојне да набрајамо сад,
а живе болови да муче поново?
Нек иду збогом беде све, заповедам!
А нама, војске аргивске остацима,
добитак већи је од сваке трпије.
Па с правом зато хвалимо се: сунчев
зрак
по мору и по земљи шири славе глас:
„Град Троју узе бојна снага аргивска,

и хеленским боговима плијен прибија да храмовима старим слава засине".
Због таква гласа треба прослављати град и војводе. И вишњи да се слави Див што створи ово, Тако, ето знате све.

Коловођа Не одбијам ти речи, ти ме победи.
За добар савет старац ти је увек млад.
(Из двора излази Клитемнестра с њрашњом)

Тој победи највише радује се двор
и Клитемнестра, ал' смо и ми сретнисви.

ДРУГА ПОЈАВА.

КЛИТЕМНЕСТРА, КОЛО, ГЛАСНИК.

Клитемнестра Већ одавно сам од радости кликнула

кад ђобноћ стиже први гласник пламени,
те јави да је Троја пала, пропала.
И понеко ме прекори: „Зар мислиш ти
по знаку пламеном да Троја паде сад?
У жене срце баш се лако запали!“
А такве речи готово ме збунише,
ал' ипак жртвовах, и женски гласови
по Аргу овде онде клике кликоше
са топлом молитвом, на жртвеницима
мирисав мирех' плам што жртву прождире.
А сада — нашто даље да ми причаш ти?
Од краља самог све ћу скоро дознати.
Пожурићу да часном господару свом
на повратку што бољи дочек приредим.
Та који дан би жени слађи свануо
но кад јој с војске мужа кући врати бог,
и врата отворе се? Јави мужу мом
што брже нека хита, грађанима драг!
У двору своме верну жену наћиће
онакву каква остаде; к'о добар пас
у двору беше она, душманима зла,
и у свем другом слична, — нико не разби
ни једне браве, мада дуго не би га.

Срамоте не знам, сласти с туђим човеком
не познам више него млека птичијег.
Ја смем то рећи. То је жива истина,
а хвала доброј жени није срамотна.

(Оде у двор)

ТРЕЋА ПОЈАВА.

ГЛАСНИК, КОЛО.

Коловођа То рече она. Ти си је разумео,
ни један тумач јасније не говори.
Но, гласниче, за Менелаја питам те,
за господара драгог краја овога,
са војне враћа ли се с вама жив и здрав?

Гласник Радошћу лажном пријатеља не варам,
кад кратко време њезин плод се ужива,

Коловођа Лепоту с истином изрећи не можеш?
Ту нема прећута кад скупа не иду.

Гласник Из војске ахејске нам јунак ишчезну,
и он и брод му. Лажи ја не говорим!

Коловођа Из Троје да ли крену, или бура га,
та општа невоља, од војске откиде?

Гласник Ти погоди к'о стрелац вешт у белегу,
те целу тешку беду кратко изрече.

Коловођа А да ли живи ил' је погинуо где?
Шта говоре бродари други о њему?

Гласник То нико јасно не може ти казати,
до Сунце горе што нам земљу храни сву.

Коловођа А како стиже бура што је божји гнев
на флоту посла? Како све то престаде?

Гласник Дан радости не ваља прљат' речју злом,
јер сваки бог се својом поштом поштује.
Кад гласник мрачна лица јавља роду свом
неисказана страдања и поразе,
те граду рану једну, јарам робовски,

а многим домовима смрти премноге,
 то бије двострук бич, Аресов љубимац,
 јад с копља два, јад с две уби е крваве;
 кад с таквим гласовима телал долази,
 он с правом тада пеан пева Срдама.
 Мој глас је радост, ја спасење доносим,
 мој народ напаја се слашћу победе,
 па како с радошћу да жалост помешам,
 да кажем буру ахејску и божји гнев?
 Два стара душманина, ватра и море,
 удружише се, вером заверише се,
 и стану бити јадну војску аргивску.
 У ноћи бурној страшна мора стиже нас.
 О лађу лађом тресну трачки ветрови,
 и оне кљуном о кљун стале бити се;
 олуја, вихор, киша флоту растуре,
 к о пастир лош кад мирно стадо расплаши.
 А кад се роди сјајна светлост сунчева,
 пред очима нам пуче море егејско,
 по њему цвеће: мртав Хелен, разбит брод.
 А нас и рањен брод понесу вали цео,
 и неко отме нас и спасе, — неки бог,
 не човек, што се сретно маши кормила.
 На путу срећа верно нас је пратила;
 нит' пукотину игде талас удари,
 нит' икад нас о кршну баци хридину.
 Иако се од ждрела морског спасисмо,
 сред бела дана сумњали смо у срећу.
 У глави нам се нови јади мотали
 због војске што се распрша и пострада.
 А ако од њих когод и сад живи још,
 тај каже да смо згинули. Па шта?
 А тако исто и ми за њих кажемо.
 Да срећно буде! Менелај ће заиста—
 очекуј то — још први да се поврати..
 Јер ако жива га и здрава сунчев зрак
 ма где обасјава, а Див још не мисли
 да владалачко истреби нам колено,
 још има наде да ће кући приспети.
 Толико казах. Знате целу истину.

(Оде)

ЧЕТВРТА ПОЈАВА.
ДРУГА СТАЈАЋА ПЕСМА.

КОЛО

Прва сѝрофа

Ко то Лелу тако назва,
њу — што диже копља, битке
право јој је име дао.
Створ невидљив то му дахну,
те он целу судбу виде,
и језик му право рече.
Она свима леле беше,
леле броду, војсци, граду.
Раскошне душеке меке
она остави и оде
снажним дахом Зефировим;
силан свет, са штитом ловци,
крену тамним трагом лађе;
на Симеонт приспедоше,
к бујним лисним обалама,
да крваве битке бију.

Прва ачѝисѝрофа

Брак тај права беда беше.
У град Илиј убацн је
срдња која мету знаде;
бруку стола и огњишта
у дан позни она свети;
она казни коло, гозбу,
и сватовску песму ону
што се деверима тада
весело из грла вила.
Ал' им гркну тај сватовац,
стари град Пријамов сада
сузе лије, боле вије:
проклет Парис, брак му грозни!
болан куне и нариче,
и грађане драге плаче
и крв јадну проливену.

Друга сѝрофа

У свом дому младо лавче
 пастир храни и негује
 а без сисе материне.
 У осванку свог живота
 бива игра деци малој
 и старцима радост чини.
 И к'о дете ситно, мало,
 сви га носе на рукама;
 а кад глад га опомене,
 руци хита, репом маше.

Друга анѝисѝрофа

А кад с временом порасте,
 избије му ђуд отаца:
 јер за храну хвалу враћа,
 без позива ручак тражи,
 јањад коље, блека стоји.
 А крвљу се пуни кућа,
 укућани гледе, бледе:
 стадо згину, силна штета!
 Ко од бога изби крвник,
 кући беда отхрани се.

Трећа сѝрофа

Тако у град Троју стиже она,
 к'о осмејак ведра, мирна мора,
 сјајни алем, благо скупо,
 мекан поглед, пун љубави,
 цвет мирисав, извор чежње.
 Али нада расплину се,
 радост се горчином сврши;
 с њеног бегства и доласка
 Пријамиће беда стиже;
 Диве, чувар стола, посла
 Срду неву, извор суза.

Трећа анѝисѝрофа

Стара, давна реч се може чути:
 „Родити се, не умрет“ без деце,

то је пуна срећа људска.
 Ал' из добре среће роду
 неизмерна жалост расте."
 Ја не мислим као други.
 Безбожна и грешна дела
 рађају још више греха,
 правих слика старих „дика."
 У честитој кући увек
 лепу децу судба даје.

Четврта строфа

Стара обест у злим смртницима
 радо рађа нову која расте.
 Пре ил' после, у часу рађања,
 сване дрскост грозна, неодољна,
 дете старих црних греха,
 демон крви донесе га,
 праву слику родитеља.

Четврта антистрофа

Правда сија и у колибама,
 праведника уме поштовати.
 Нађе л' злато под прљавом руком,
 она оде чистој кући хита.
 Не поштује моћ богатства,
 празну хвалу гомилину,
 Све истини она води.

(На колима, у краљевском сјају, долази Агамемнон. За њим седи Касандра, кћи Гријамова, заробљеница. Вунена прака овија јој чело а у руци јој се налази лаворов шпай, знамење пророчко. Војска и робље праће их.)

ЧЕТВРТИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

АГАМЕНОН, КОЛО

Коловођа. Здраво краљу, Атрејев потомче,
 града Троје ти разоритељу,

како да ти зборим, да те здравим,
 да не пређем како међу хвале,
 или у чему да те не умањим?
 Многи људи преко правде газе,
 и негују само привид пусти;
 С несретником свако' плакат' спреман,
 ал' уједи љути јада тешког
 у њихово срце не допиру!
 из ока им радост се прелива,
 на образу лажан осмех игра.
 А ко добро позна стадо своје,
 оку тога не оте се ништа,
 а где ласка срце тобож верно
 ту је љубав пролазна и празна.
 Због Хелене кад ти војску диже,
 ти ми тада, нећу да прећутим,
 не би онај који мудро води,
 који крми крмилом разбора,
 но си као људма на самрти
 срце празним грејао надама
 А сад кад се сретно дело сврши,
 клањам ти се верним срцем својим.
 А с временом питаћеш и чућеш
 од оних што код куће беху
 ко је честит, ко ли прљав био.

Агамемнон Пре свега, с правом ја ћу поздравити
Арг

и наше богове, јер они повратак
 и право даше што га отех Пријаму.
 У спору сами бози беху судије.
 Ту језик не решава. Камен по камен
 у жару пада крваву и Троји пад
 одређује; ка другој ступа судија
 са празном руком. То је јасна пресуда.
 По диму палој Троји траг се позна још,
 и ветри беде веју; пепео нестаје
 и гине сјај, и паре густ се диже ступ.
 За помоћ божју вечитом захвалношћу
 захвалимо се. Мреже гнева бескрајног
 разалесмо, и град у пепео преруши

због једне жене она зверка аргивска,
 плод коњски — штитом оружани лавови.
 Би поноћ кад се лаве скоком подиже,
 крволок пусти скочи преко зидова
 и сит се напи тамо крви краљевске.
 Одужих овај први поздрав бозима.
 А сад се к теби враћам. Твоје речи знам,
 и исто кажем, ја сам с вама сагласан.
 У ретких људи живи таква природа
 да туђу срећу поштују без зависти.
 Ко у свом срцу носи отров пакости,
 тај беде своје терет подвостручава,
 и сам се својим јадима притискује
 и уздише кад туђи гледа благослов.
 Па смем то рећи, добро познам свет.
 Та друштво људско лажно је огледало,
 а љубазности све изгледају к'о сен.
 Одисеј само, мада пође нерадо,
 у боју беше одан друг и поуздан.
 Ал' не знам сад је ли мртав или жив.
 А о другом што траже град и богови
 сви заједнички донећемо савете
 у скупштини. И она треба већати
 о добру да нам дуго сретно остане.
 А чему лека треба, неге лекарске,
 са пажњом ћемо сећи или палити,
 и болна места покушат' излечити.
 А сад кад стигох под кров и свом огњишту,
 помолићу се најпре својим бозима
 што на пут слали ме и кући вратили,
 А победа ме вазда верно пратила!

*(Из двора долази Клиџемнесџира и иде према
 колима ња стаче између Агаметнона и кола.
 Траџе је слушкиње што косе смоџане сагове.)*

ДРУГА ПОЈАВА.

АГАМЕМНОН КЛИТЕМНЕСТРА КОЛО.

Клиџемнесџира. О људи грађани, о части аргивска
 не стидим се што пред вама ћу признати
 за господарем својим силне чежње жар.

Та време кида сваки обзир. Не причам што сазнах од других, но тешки живот свој, то дуго време док под Тројом беше он. Кад жена мора сама седет' код куће без мушке главе, за њу тешка невоља;

телале многе слуша — вазда нови бол. Тек један стигне, одмах други доноси још већу беду, — сваки кући јавља зло. Толиких рана да је доп'о јунак наш, колико пута кући носио се глас, од мреже он би више рупа имао! И да је умро сваки пут кад стиже вест, он Герион би са три тела постао, и земље троструким се плаштем покрио, (одозго силним, о доњем не говорим—) и сваким телом он би једном погин'о. Са таквих вечно нових болних гласова већ много пута други повезан ми врат од конопаца силом ослободише.

(Окрене се колима, мужу)

Па зато нема овде сина Ореста, та он је залог наше брачне љубави, да поздрави те. Немој да се зачудиш! Јер њега храни Строфије из Фокиде, тај куће наше драги пријатељ и гост. Он два ми јада рече: твом животу зло под Тројом; народ може да се побуни и веће за се придобије; људска ћуд још једном радо палу славу удари. То беше прав и добар савет заиста. А мојих суза већ су бујни извори пресахли, немам више кап да изроним. Будноћа дуга сјај ми ока испила, јер дуго сеђах, чеках ватре догласне, ал' никад пламен њихов да донесе глас. Иза сна диз'о ме комарчев ситан зуј, крилашца танка његова, и твога зла ја више видех но што кратки траја сан.

То све отрпех, бол ме данас остави,
и поздрављу мужа, стаду верна пса.
Та он је коноп што на бури чува брод,
и јаки ступ што силан кров подупире,
јединац оцу, крај броду ненадан,
најлепши оку данак после вихора,
путнику жедном извор воде хлађане.
А слатко је измаћи свакој невољи.
Мој војно достојан је таквог поздрава.
Не замерите! Многа досад ја сам зла
претрпела, а сада, драги друже мој,
са кола сиђи, али не стај на земљу
том ногом својом што је Троју смрвила!

(Слушкињама што држе ћилиме)

Шта чекаш, послуго, зар нисам рекла вам
да покријете земљу ћилимовима?
Да одмах пут до врата буде пурпуран,
нек правда у двор ненадан повгде га!
А друго моја брига, несвладана сном,
уз божју помоћ, како треба, свршиће.

Агамемнон О Ледин роде, двора мога чуварко
твој говор мојој отсућности доличи.
Ти много отегну. Ал' хвала пристаје
кад таква част из туђих уста долази.
Пре свега, немој ме к'о жену мазити,
и немој викати и немој преда мном
к'о човек варварин да падаш на земљу.
Не стери ћилима, не гради дрзак пут!
Та пошта само боговима припада.
К'о смртан човек не смем ја без бојазни
тим шареним да коракнем лепотама.
К'о човека, а не к'о бога, поштуј ме!
И без тог пута, простирача шарених,
мој глас је славан. Немат' срце охоло
највећи дар је божји. Оног слави ми
ко живот сврши верном срећом овенчан!
Ти знаш у овој шта се вади прилици.

Клиџемнесџра Не, мојој жељи не смеш бити противан.

Агамемнон Од своје воље, знај то, ја не отступам.

Клиџемнесџра Зар заклео се боговима? Зар те страх?

Агамемнон Знам, ако ико, — зато жељу рекох ти.

Клиџемнесџра Шта мислиш шта би Пријам да то изведе?

Агамемнон Ја мислим, он би пош'о сагом пурпурним.

Клиџемнесџра Ал' нашто пазити на људске прекоре?

Агамемнон Глас народа је врло моћан, одлучан.

Клитемнестра Тај није сретан коме се не завиди.

Агамемнон Не приличи да жена кавгу замеће.

Клитемнестра Ал' ред је да и силни кадгод попусте.

Агамемнон У спору ти зар хоћеш баш да победиш?

Клитемнесџра Господар ти си; послушај! Попусте ми!

Агамемнон Кад иштеш, нека брже обућу ми ко сад скине, робље то, што ноге газе га!

(Једна од робиња скида му обућу)

И док ја ступим саговима пурпурним
из ока божјег нек ме завист не бије!
Та силан страх ме веже да обесветим
то скупо благо, ћилимове богате.

(Силази с кола)

О томе доста. Али с усрдношћу свом
уведи ову туђинку. Јер озго бог
зна благо пазит' господара болећег.
Та ропски јарам нико радо не носи
Од силна плена она цвет је одабран,
к'о дар од војске са собом поведох је.

Па кад си принудила да те послушам,
ја идем у двор пурпуром корачајућ'.

*(Иде по ћилимовима полагано у двора за њим
Клитемнестра; робинје иду за њима и смотава-
ју ћилимове Пратњи Агамемнонова са стране.)*

Клитемнестра (иде у двор.)

Та море ту је, ко ће да га исуши?
Тог сока много има, сребра вреди он,
за боју сагу он се навек рађа поново.
За двор је, краљу, хвала богу, доста га;
та кућа наша не зна оскудевати.
А многе ја бих жртвовала ћилиме,
од мене да их пророчиште тражило
к'о цену за твој драги нама повратак.
Док живи корен, и лист листа у кући,
и шири хлад кад пасја звезда припали.
На домаће си вратио се огњиште,
ти грану иза зиме к'о дан пролетњи;
к'о ветрић кад у лето вино кува Див
у горком грозду, тако нама дође хлад
кад муж се, дика двора, кући поврати!

*(Агамемнон пролази кроз враћа; она го-
вори на уласку).*

О Диве. Диве свемогући, жуд ми испуни!
Изврши што намераваш да учиниш!

(Уђе за Агамемноном)

ТРЕЋА ПОЈАВА.

ТРЕЋА СТАЈАЋА ПЕСМА.

Прва сирефа

Зашто ове страшне слике
кроз душу ми навек лете,
и душу ми слутње муче?
Што у песми пророкујем
без позива и без плаће?
Зашто срце не може ми
отрести се лудих снова,

да у милу душу моју
драги покој усели се?
Давно време већ је прошло,
откад се ударцем ужа
у Авлиди прах узвитл'о,
и на море чете пале,
на град Троју кренуле се

Пова антистихофа

И повратак видех његов,
сведок су ми очи моје,
ал' без лире моја душа
са дна пева песме црне,
а нико је не научи.
Свака храброст остави ме,
одбегла ме слатка нада,
Не збори ми душа залуд
кад праведно срце дршће
и немирно о груд бије
пред близином јада тешког.
О, смилуј се, драги боже,
слутње моје лажне биле!
што се збори не сотвори!

Друга строфа

Здравље бије у пуноме јеку,
ал' га дели узана граница,
близа болест навек житку смета,
ал' су телу лекови спасење.
Шајка среће ако хитро плови,
о невидљив гребен она тресне;
тргне ли се страх за благо тада,
будна брига поскочи ли брзо,
па од блага добар део баци.
опет цела не тоне му кућа,
а ни вали не гутају брода.
И кад Диве благослове проспе,
и све бразде летином се оспу,
глад и беда земљу остављају.

Друга антистирофа.

Ал' животом ако страда когод
 па полије земљу црном крвцом,
 какве ће га подићи мађије?
 Чаробника и вештака оног,
 што је мртве из гроба дизао
 казнио је Див за грозан пример.
 Ах, да закон божји не стеже нас,
 судба судбу да није везала,
 срце би ми пред језик стизало,
 осећање слободно се лило.
 Ал' ми оно сад у мраку бије,
 пуно ми је немира и језе,
 и већ свака оставља ме нада
 из тог мрака да ће зоре бити.

ПЕТИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

КАСАНДРА, КЛИТЕМНЕСТРА, КОЛО.

Клитемнестра (Касандри)

У дворе хајде и ти, зовем Касандру.
 Допустила ти овде милост Дивова
 да поред жртвеника станеш његова
 и свете воде с друштв м узмеш осталим.
 С тих кола силази и немој гордит' се!
 И син Алкменин, свет приповеда,
 кад продан беше, ропског хлеба окуси.
 Кад кога у то баци коб, нек захвали
 што служи од старине кући господској.
 Ко ненадано пуста блага дограби,
 тај робље кињи, сваки ред ускраћује,
 а код нас, како треба, живећеш.

*(Касандра ћуши)**Коловођа*

То теби госпа јасне речи упути.
 А кад је судбе мрежа ухватила те,
 ти слушај, ако хоћеш; или не слушај.

Клиштемнестра (Колу)

Ал' ако није ластавица птичица,
те знаде само туђи говор, варварски,
говори тако да јој продреш у срце!

Коловођа (Касандри)

Та иди! Каже теби што је најбоље,
покори јој се и та кола остави!

(Касандра и сад ћути)

Клитемнестра Ја немам времена да чекам робињу.

Крај огњишта ми стоје овце сред куће
већ готове да кољем. Немах наде ја
том хвалом да ћу бозима захвалити.

(Касандри)

Ти, воља ли те слушати, не оклевај!
Но ако не знаш, не разумеш говор мој

(Колу)

ти, место речју, руком казуј варварски!

Коловођа Тумача вешта канда треба варварка,
к'о дивља зверка она има природу.

Клиштемнестра Тврдоглава је, слуша срце махнито.

И Троју, тек што паде, она остави,
па није навикла да узде подноси,
ал' бес ће исте ати пена крвава.

Сад доста. Ја се више не понизујем

(Оде у двор)

ДРУГА ПОЈАВА.

КАСАНДРА, КОЛО.

Коловођа А ја те жалим, ја се на те не љутим.

Та сиђи, јаднице, испразни кола та,
пусти сили и понеси јарам нов!

ЗАЈЕДНИЧКА ТУЖАЉКА.

Прва строфа

Касандра Леле мени! Леле мени!

Аполоне, Аполоне!

Коло Шта залелека, што ли зовну Локсију?
Он није такав да се лелек шаље му.

Прва антисирофа

Касандра Леле мени! Леле мени!
Аполоне, Аполоне!

(Силази с кола.)

Коло И опет с болом зове бога поново,
ал' он се болу томе не одазива.

(Угледа камен Аполону посвећен.)

Друга сирофа

Касандра Аполоне, Аполоне!
о заштитниче стаза, Аполоне мој!
ти други пут ме сасвим упропасти сад!

Коло Намерава прорицат' своју судбу злу,
та божја милост и у ропству остаје.

Друга антисирофа

Касандра Аполоне, Аполоне!
о заштитниче стаза, Аполоне мој!
Ах, куд ме доведе? У какву кућу то?

Коло У кућу Атрејића. Не видиш ли то,
ја кажем теби. Нећеш рећи да је лаж.

Трећа сирофа

Касандра (брзо се сиресе.)
Ах, богу мрзак дан, он многа знаде зла,
зна за крви, зна за покоље,
то касапница људска, под је крвав ту!

Коло Та варварка к'о псето има оштар њух,
за трагом иде, убиство она откриће.

Трећа антисирофа

Касандра Та ту сведоци стоје, ти доказују.
Деца плачу, ено кољу се,
и њино месо пеку, отац једе га!

Коло О твојој слушали смо слави пророчкој,
за прошлост пророци нам нису потребни.

Четврта строфа

Касандра Јао, јао!
Шта снује то сада?
Зар поново несрећу кује?
За драге своје грозне јаде припрема?
Лекара нема рани тој,
нит' помоћи какве.

Коло Тих пророштава не разумем смисао,
Разумех оно; сав је град нам тога пун.

Четврта антистрофа

Касандра Ао, јадна,
Зар на то се спремаш?
Другара зар младости своје
ти купаш, переш, по том — шта да до-
вршим?
То брзо биће, иде чин
из руке у руку.

Коло Још не схваћам. Те речи су ми нејасне,
по пророштвима тима просуо се мрак.

Пета строфа

Касандра Јао, јао!
Ох, шта то сада излази?
То нека мрежа адска! Сикира је,
тај другар одра, кривац крви;
Нек ужасну сада поздрави жртву
раздора кућног махнити дух.

 Прва строфа кола

Коло А какву Срду зовеш то да покликне
у кући овој. Твоја реч ме збуњује.
У жилама мојим крв се слеђује
као рањенику кад га хвата мраз,
кад му зраке последње

крају своје залазе,
црна брзо хита смрт.

Пета антистрофа

Касандра Ох, гле! Ох, гле!
Од краве бика сачувај!
На њега ткања падају и тајно
већ црни рози боду.
Он у воду пада, рањен се руши,
подмукле бање причам ти коб.

Друга антистрофа кола

Коло Не могу хвалит' се да оштро проничем
у пророштво, ал' слутим: може бити зла.
Зар је икад нама мудрост пророчка,
добре гласе открила: та пророштва,
те вештине премноге,
ништа друго не кажу,
само беде, муке, зла.

Шеста строфа

Касандра Јао!
Како сам јадна ја!
Каква ме чека коб!
Откриваш удес мој,
лијеш у пехар жуч.
Зашто ме јадну он
овамо доведе?
Да с њиме погинем зацело. Зашто ли?

Друга строфа кола

Коло Махнита си, у заносу пророчком,
песму јадиковку ти
сама себи певаш као славуј сив;
вечно тужан, у свом болном срцу он
уздише за Итисом, за Итисом,
његов бол не престаје.

Шеста антистрофа

Касандра Ах, ах!
 Како ли лепа коб
 славујев стиже глас!
 Пернату хаљину
 бози му дадше,
 живот је његов сласт,
 сузе не рони он,
 а мене чека удар оштре сикире!

Друга антистрофа кола

Коло Откуда те занос божји обузе
 и те муке махните?
 Страшно певаш, болне слутње извијаш,
 певаш песму злогуцима звуцима,
 откуд теби гласи теку божански,
 откуд певаш вести зле?

Седма строфа

Касандра Авај!
 Парисов браче!
 гробе куће моје!
 Скамандро свети,
 завичајна реко,
 на твоје брегу
 некад сам расла, негом се дигла,
 а сад ћу наскоро да пророк постанем,
 на Кокиту, на ахеронтским жалима.

Трећа строфа кола

Коло А какву то јасно изрече реч?
 Та дете може да је схвати.
 К'о љутице гује дира ме бод
 твој горки удес што га плачеш.
 Страх ме да слушам!

Седма антистрофа

Касандра Авај,
 Срушена Тројо,
 муко града мога!
 големе жртве

што их отац закла, —
 прѣтила стада,
 никаква лека не даше граду,
 но паде како данас лежи разорен.
 Ја стојим још, а брзо пашћу на земљу.

Трећа антистрофа кола

Коло

То друго уз прву иде ти реч.
 И неки злбни демон бесни
 напада на те, гони те ту
 да певаш љуте јаде, скору пропаст.
 Краја ти не знам.

Касандра

Да, реч ми неће више личит' невести
 што млада сакрива се иза копрене.
 И како ветар душе према истоку
 и гони маглу, тако попут таласа
 све веће беде расту, к сунцу дижу се.
 Загонетке вам нећу више давати.
 Ви посведочите да хитро као пас
 злочинству старом умем нагазити траг.
 Из ове куће нигда не диже се хор
 са лепом, складном песмом; песма кле-
 тва би.

Да више бесни, збор се крви напије
 и седи код куће, и неће растанка —
 хор Срда, покајница крви рођачке.
 У двору вребају и песму певају
 о старом, првом греху; куну онога
 што брату своме срдит одар погази.
 Зар минух или гађам као стрељач вешт?
 Ил' гатара сам, брбљивица убога?
 Закуни се и посведочи тим да ја
 све познам старе грехе ових дворова!

Коловођа

А да се и закунем правом заклетвом,
 ту лека не би било. Али, чудим се,
 ти преко мора одрасте, на туђем тлу,
 па јасно рече, к'о да сама виде све.

к'о победник што душманина потеря!
И тобож' радосна што сретно стиже оѣ.
Па веров'о ил' не веров'о, — не марим.
Будућност иде. Наскоро ћеш признати
и пожалит' што пророк бејаш истинит.

Коловођа Тијеста гозбу, месо деце његове, —
разумех то, и гнушам се, и дршћем још
кад чух где јасно рече без увијања,
а оно друго, — с пута скренух, лутам још.

Касандра Ја велим, Агамемнонов ћеш видет' крај.

Коловођа Затвори, јадна, своја уста злосретна!

Касандра Лекара нема ономе што говорим.

Коловођа Не, ако тако буде, Боже сачувај!

Касандра Ти желиш то, убиство други спремају.

Коловођа А ко је тај што такво смишља недело?

Касандра О како лоше схвати моје пророштво.

Коловођа Разумех дело, али кривца не схватих.

Касандра А све што рекох, беше вашим језиком.

Коловођа И Делфи тако зборе, па је тамно све.

Касандра О леле! Опет грозница ме зграбила!

О авај мени, Аполоне Ликиски!

Гле, са две ноге лавице што с вуком спи,

јер племенити лав не беше код куће,

и мене јадну убиће! Отров спрема већ

и за ме у љут пехар плату насуће!

И, брусећ' нож за мужа свога, хвали се:

што мене амо води, крвљу платиће.

Ал' зашто да срамоту своју носим ја, —

и штап и око чела венац пророчки?

(Стргне венац)

Пре смрти своје тебе најпре стргаћу.

(Преломи шпай и баци га)

Сад пропадајте! И ја с вама пропашћу.

И коју другу клетим даром красите.

Гле, сам Аполон, ево, скида с мене сад.

то рухо пророчко. Он сам је видео
у овом руху како ми се руга свет;
и драг и недраг сложено ме исмеваху.
К'о врачара скитачица поднесох ја
да гладном просјакињом јадну зову ме.
И сала пророчицу пророк уништи,
у такву срећу доводе ме, — у пропаст.
А место жртвеника мојих предака
сад пањ ме чека, моја полиће га крв.
Ал' нећу гинут' нечасно пред бозима.
Појавиће се моје смрти осветник,
син мајку убиће и оца светиће.
Ван завичаја свог у беди живи он;
повратиће се рода грех да окруни,
Та богови се тврдом клетвом заклеше;
довући ће га вапај оца убитог.
Ал' чему сузе? Што да овде уздишем?
Та видех судбу што нам Троју сустиже,
а они што нам завичај освојише,
по срцу божјем тако, ако пролазе.
Па идем и ја, своју смрт ћу поднети.
Та врата поздрављам ко' врата Хадова
и молим да ме удар добро погоди,
без трзања, без грча, да исцури крв,
са душом својом да се лако раставим!

Коловођа Голема ти је памет, жено, голем јад,
Баш дуге тужбе беху ти. Ал' ако знаш
судбину своју право, како слепо ти
олтару идеш као стока за жртву?

Касандра Спасења нема, драги, што да оклевам?

Коловођа Ал' последњи живота часи скупци су.

Касандра Гле стиже дан, од бегства мада корист
ми.

Коловођа Храбра си; очај само такво срце ули ти.

Касандра Ал' мирно мрети, — то је права утеха

Коловођа Од сретних нико такав савет не слуша.

Касандра Јао, оче, теби, твојој деци честитој!

(Пође врашима, али се нагло шргне.)

Коловођа А шта је? Какав страх то тебе устави?

Касандра Авај авај!

Коловођа Шта завапи? Да није ужас у срцу?

Касандра Уморством двор мирише, свежа тече
крв.

Коловођа Та откуд? Жртва то мирише с огњи-
шта!

Касандра То задах, к'о из гроба да је, допире.

Коловођа А не кажеш да сирске пале мирисе.

Касандра Ал' идем; и у двору свој ћу плакат' рад
и Агамемнонов. Живота доста ми.

(Окрене се још једном)

Аргивци!

Ја не тужим к'о птица од стра пред грмом;
ал' кад ја умрем, будите сведоци ми,
кад место мене жене жена издахне
и место мужа гадне жене пане муж!
К'о госту дар то иштем ја на самрти.

О јадна, с претсказана ја те жалим зла.

Још једну реч вам желим рећи последњу
ил' јадиковку за се. Зраком последњом
сунчаном осветнике своје заклинџем
кад крвницима овим стану светит' се,
нек помену и бедну, мртву робињу!
Животи људски! Кад је срећа уза вас,
и сенка смути вас, а кад сте несретни,
ту једним махом мокар сунђер збрише лик
Далеко више то но оно боли ме.

(Оде у двор.)

Коловођа Та свако за срећом незаситно жуди.
И ниједна кућа, коју због среће
показује свако, неће је одбит'
и рећи: „Немој ми улазит' више!“
И овом су блажени богови дали
да Илиј Пријамов сруши.
Од богова поштован кући се враћа.

За старо убиство плаћа ли сада,
и пада ли други за покојне оне,
смрт мора да својом окаје смрћу.
Та ко би се клео, кад саслуша то,
да није са кетвом дошао на свет?

Агамемнон (из двора)

Јао, мене море! Удар на смрт погоди!

Други сџарац из кола

Мир! Чујте! Ко то виче на смрт погођен?

Агамемнон

Јао мени опет! Удари ме други пут.

Трећи сџарац

То крик је краљев. Већ је дело готово.
Сад сви да размислимо шта да радимо.

Четврти сџарац

Ја предлог свој вам одмах износим: пред
дворе амо грађане позовимо.

Петти сџарац

Ја мислим: сами брже у двор јурнимо
и голом сабљом расправимо ствар.

Шестти старац

С тим предлогом се и ја слажем потпуно

Седми старац

Сад све се види, који чини дело то,
ти насилничку владу граду спремају.

Осми сџарац

Ми време губимо, а славни оклев нам
по земљи они газе, — рука њина бди.

Деветти сџарац

Ја не знам какав да вам савет понудим.
Ко радит' мисли, треба тај да говори.

Десети сџарац

То и ја мислим; празним само речима
ни једна мудрост мртвог дићи не може.

Једанаести старац

Из страха зар пред смрћу да ми пружимо
за господаре оне што нам руже двор?

Дванаести старац

То трпети се не да. Боља нам је смрт.
Та смрт је лакши удес но робовање.

Тринаести старац

Доказују ли они крици довољно
да краљу паде, да је мртав заиста?

Четрнаести старац

Разазнај право, онда на њих дижи гњев.
Колебање и знање — нису једна ствар.

Петнаести старац

Ја с тим се слажем, јер све за то говори
да јасно знамо што се с Атрејићем зби.

(Кад они хоће да навале, отвори се позадина позорнице. Види се кућаоница у којој је убиство извршено. У кади лежи убијен Агамемнон, покривен великим покривачем с ресама. Крај каде мртва Касандра.)

ТРЕЋА ПОЈАВА.

КЛИТЕМНЕСТРА, КОЛО.

Клитемнестра (Закрчи њу колу. У десној руци јој сикира, по челу се виде мрље крви.)

Сад многе речи што их згодно рекох пре
порећи морам, ал' се нећу стидети.
Ко хоће душманину, другу, неверну,
да освети се, како може друкчије
до мрежу тако дићи да не прескочи?
На овај бој већ одавно сам мислила,
победих, најзад, после дугих година.
Ту стојим где га звизнух. Све је свршено.
Изврших то, и нећу да вам поричем.

Големо ткање, кобно рухо богато,
 к'о рибар мрежу, пребацим преко њега;
 не беше му ни бегања ни одбране.
 Два ударца му дам и двапут крикну он,
 и уда пружи; и кад се сруши већ,
 још трећи удар додам, света милошта
 да буде Диву, спаситељу покојних.
 У ропцу како паде, душу испусти.
 Из љуте ране шикну топле крви млаз,
 и ороси ме капља росе пурпурне.
 Весела за ме као зрну клијалу,
 небеском што се благослову радује!
 Па кад је тако, часни старци аргивски,
 сад у клик, свиди л' вам се. Ја се радујем!
 А личи ли над мртвим жртву ливати,
 над овим справом, с многим правом, личи то.
 Он за ме пехар нали клетим јадима,
 ал' кад се кући врати, сам га искаши.

Коловођа Твом језику се чудим, бесу његову.
 Над мужем још се таквим хвалиш говором!

Клитемнесира Ви плашите ме као жену глупаву.
 А ја вам кажем срцем неустрашивим —
 та све ви знате — хвал'те или корите,
 свеједно ми. Тај леш, то Агамемнон је
 господар мој; од ове паде деснице,
 од веште осветнице ове! Тако је!

Стирофа

Коло Какву си траву чаробну
 са земље, жено, појела?
 Каквог си љута отрова
 из мора оздо попила?
 Откуд си бесом планула,
 народну клетву подигла?
 Аргос ти врата затвара,
 цео те народ презире.

Клитемнесира Сад судиш ме и прогониш ме из града,
 да мене мрзи град и народ проклиње.
 Што пре не уста против тога човека?

Не ценећ' ни к'о једно јање заклано
из стада богатог оваца рунастих,
он кћерку своју, моје дете најдраже,
он жртвава да трачке стиша ветрове.
Зар није требало да он се истера
да грех се казни? Али знате делу мом,
да строго судите. Ја ово кажем вам:
заповедајте само, ја сам приправна
да покорим се кад ме најпре свладате.
А хтедну л' бози друкчије, и ви ћете,
иако доцкан, опаметити се још.

Анџисџрофа

Коло

Велика ти си, прехрабра,
ал' ти је дрско клицање.
Како је срце махнито,
с кржаве твоје радости,
на твојем челу казује
сјајна ти мрља пурпурна.
Презрена, својих лишена,
ударцем удар платићеш!

Клиџемнесџра Од мене слушај ову свету заклетву:
Тако ми чеда мога Правде праведне
и Греха Освете, — та због њих паде он,
у моју кућу, мислим, неће ући страх,
док Егист ватру пали на мом огњишту
и док ми добро мисли као досада.
Тим штитом јаким своју храброст бранићу.
Ту лежи он што своју жену превари,
под Тројом тамо Хрисејиде милова.
Крај њега, ево, пророчица, робиња,
с њим одар дели, верна драга врача
што весларску је клупу с њиме делила.
А какво дело, таква беше награда.
Ту лежи он, а она попут лабуда
у часе последње још песму запева,
и паде — драга његова. Њу довео
за иночу. Баш њоме радост окруних.

Прва сџрофа

Коло

Ах, да ми судба остане брзо,
последњи часи лаки да буду,

богови вечан санак донесу!
 Та највернији чувар ми паде,
 многе због жене поднесе муке,
 опет од жене мора да страда,
 главу да губи.

Авај, авај, о Хелена,

кобно име!

Та ти јадна многе душе

у смрт посла!

Силном крвљу што се нигда

испрат' неће,

ти си себи вечан печат

ударила!

У дом свађу носила си,

чемер мужу!

Клитемнестра Судбу смрти немој призивати,
 Срце гњевом немој надимати,
 и Хелену немој проклињати,
 што је свога напустила мужа,
 и данајске многе смакла душе,
 неисцељиве боле задала!

Прва антисѝрофа

Коло

Демоне, у два насрћеш двора,
 на сој Танталов нападаш сада;
 две су то жене, на те сад личе,
 кроз њих ти владаш, срце ме боли.
 Ето, над лешем, видим те, стојиш
 и као гавран гракћеш и певаш
 свирепу песму.

Авај, авај, о Хелена,

кобно име!

Та ти једна многе душе

у смрт посла!

Силном крвљу што се нигда

испрат' неће,

ти си себи вечан печат

ударила!

У дом свађу носила си,

чемер мужу!

Клитемнестра Што си рек'о, сад си исправио, —
 ове куће зовеш стару клетву,
 крви жедна она крвцу лиже,
 и на телу рода опет расту
 из сокова клетих чире нови,
 пре но рана стара зацели.

Друга сѣрофа

Коло

Демона силног спомињеш,
 претешку клетву коленâ.
 Грозна ли, авај, спомена,
 греха је жедан вечито.
 Све је то Диве скривио,
 све су то дела његова.
 Без Дива ништа не бива.
 И то је дело божије.

Авај, како да те плачем,

краљу, краљу!

Верно срце што да каже

на растанку?

У паучковој лежиш мрежи,

мој јуначе!

Грешно тебе уморише,

душу пусти!

Леле мени, срамотна ли

одра твога!

Двосеклица сикира те

ударила!

Љуба твоја руком тебе

мучки уби!

Клитемнесѣра Кажеш да је ово дело моје.

Зар сам жена Агамемнонова?

Нисам. Стари кивни осветниче,

демон грозне Атрејеве гозбе,

створио се женом тог мртваца;

нежну децу да покаје сада,

јунака ти овог погуби.

Друга анѣистрофа

Коло

Ти си убиство скривила,
 нико порећи не може!

Грехови старих његових
 слуге су духу осветном.
 Рекама крви рођачке
 Арес ти црни насрће;
 куда он кроком покрочи,
 освета децу гутаће.

Авај, како да те плачем,
краљу, краљу!
 Верно срце шта да каже
на растанку?
 У пауковој лежиш мрежи,
мој јуначе!
 Грешно тебе уморише,
душу пусти!
 Леле мени, срамотна ли
одра твога!
 Двосеклица сикира те
ударила!
 Љуба твоја руком тебе
мучки уби!

Клитемнесџра Ја не мислим да је смрт му срамна
 Нит' ја дело издајнички сврших.
 Зар се сам он није огрешио
 и мучку смрт у дворе донео?
 Та он цвеће моје, Ифигену,
 што пониче из утробе ове,
 њу ми згази, вечну сузу моју.
 Према делу своме казну трпи!
 Нек у Хаду не хвали се јадом.
 Што је сеј'о, то је и пожео

Трећа сџрофа

Коло

Речи ја не знам, памети немам,
 каквом да бригом бринем се сада?
 Камо да кренем двор кад се руши?
 Страх ме олује, крваве кише.
 Нестаће двора! Капља већ паде.
 За нове грехе Судиља сада
 на другом брису мачеве сштри.
 Авај, што ме пре не покри.

земљо, земљо?

Авај, што ме пре не покри,
 земљо, земљо!
 Док не видех овде каду,
 јаох мени!
 Гроб сребрни где он лежи,
 куку! леле!
 Ко ће њега да сахрани,
 ко да плаче!
 Зар ћеш моћи срца имат',
 невернице!
 да поднесеш кукат' над њим
 на растанку!
 Зар ћеш моћи кад га уби,
 мужа свога?
 Исказат' му за јунаштво
 љубав ружну?
 Ко ће на твој сад погребу,
 мој јуначе!
 сузе лити, ко ће сада,
 дико моја!
 рухо кидат', искреним те
 срцем жалит'!

Клитемнесџра Што сад рече, по истини рече.
 То ћу сама на себе да узмем
 и с демоном куће Плистенића
 мир да склопим. Мада грех је тежак,
 што се збило, збило, нека прости;
 и нек из те куће даље иде
 к роду другом да га смрћу таре.
 Од свега блага делић ми је доста,
 само да из куће прогнат' могу
 бесна клања, узајамну крв.

(Егистџ долази са оружаним џратиоцима.)

ЧЕТВРТА ПОЈАВА.

КЛИТЕМНЕСТРА, ЕГИСТ, КОЛО.

Егист О драга светлости, о дане освете!
 Сад могу рећи, осветници богови

да с неба гледају земаљска недела;
јер, човек тај у тканомј мрежи пакленој —
на моју радост, видим — на тлу лежи ту,
окајава злочинства руке очеве.

Та Атреј, владар земље, отац овога,
Тијеста, оца мога — јасно рећићу —
због брата, с ким се свади ради престола,
из отаџбине и из двора протера.

К'о добеглица свом се врати огњишту
Тијесто бедни, вађе заклон сигуран,
да крвљу својом очев праг не попрска.
Ал' Атреј, грозни отац Агамемнонов,
с весељем, ал' не с искреношћу, спреми
ча

мом оцу; тобож' слави помирења дан,
а понуди га месом деце његове!

Са ногу и са руку прсте одреза
и сакри под комаде меса печеног.
Мој отац ништа не слуги и окуси
од јела, кући нашој — видиш — погубна.

Кад клето дело сазнаде, он јаукне
и просу залогај, и паде наузрак,
и страшну смрт зажели Пелопићима;
па сруши сто и с правом стане прокли-
њат':

„Нек Плистенена кућа тако пане сва!“

И зато, видиш, овај овде погибе.
И ја сам с правом то убиство спремао.
Та мене, дете мало, још у повоју,
најмлађе, с оцем јадним он је изгнао.
Одрасдох ја, и Правда кући врати ме.
Још издалека вребах тога човека,
И моје руке мрежу сплетоше му сву!
Па сад ми срцу лако, могу и да мрем,
кад овог видех где га Правда склептала.

Коловођа Егисто, гордост после греха не волим.
Ти кажеш краља да си свесно смакао
и сам ти ову бедну смрт му заснов'о.
А ја ти кажем: клетви нећеш избећи,
на твоју главу, кажем, пашће камен црн.

- Егист̄* Зар тако ти одоздо, с клупе весларске, да збориш мени који равнам палубом? Та увидећеш да је тешко учење под седом косом кад ти треба разума. Ал' тешка глад и тамница и старцима лекари знају бити, врачѣ одлични. Зар не видите то а очи имате? Не опири се бичу, леђа болеће!
- Коловођа* Ти, бабо, код куће си чек'о ратнике, јунаку овом брачни одар прљао и сков'о пропаст овом личном војводи!
- Ггист̄* И те ће речи суза вир ти пустити. К'о извраћени Орфеј изгледаш ми сад. Он песмом слатком сваку ствар је кретао, а луди лавез твој подјариће ми гњев. Ал' тамница ће тебе припитомити.
- Коловођа* Па би да мени владар будеш аргивски, а кад му судбу скова, где ти срце би да својом руком сам то дело извршиш?
- Егист̄* То надмудривање — то личи женама. Подозрив бејох ја к'о давни душманин. Господар двора сад сам ја и умећу да владам градом: ко ми се не покори, у јарам ћу га; коња кога тера зоб за поводника нећу, али тешка глад и тамна стаја дивљу ћуд му смекшаће.
- Коловођа* Што срцем страшљивим јунака овога ти сам не смаче, но га жена уби та на гадост земљи тој и њеним бозима? Ал' Орест ако сунце негде гледа још, да даде бог да сретно амо дође он и вама двома силни буде судија!
- Егист̄* Кад ти тако збориш, тако радиш, знаћеш
брзо сад!
Пази, драга војско моја, делу већ је сти-
г'о час!
- (Пратња му се поређа и уперѣ койља)

Коловођа Пазите, на балчак руке сваки, за бој
спрем'те се.

Егист И мој мач је за бој спреман, смрти ја
се не плашим!

(*Стане пред чешу*)

Коловођа Добро рече, мрети хоћеш: бојна срећа
судиће.

Клитемчестра (*стане између једних и других*)

Никако, мој драги мужу, ново зло не чинимо!
Већ и ова жетва што је жесмо, тешко
да се склонити.

Јада тога доста већ. Не пролевајмо нову крв.
Крен'те, часни старци, сваки своме дому
суђеном,
док још нисте у зло пали. С делом се
измиримо.

Доста ми је било мука наших, поздра-
вимо то,
тешка срдња демонова све нас тешко
удари.

Тако жена светује вас, мари л' ко да по-
слуша.

Егист (*отстубајући*)

Они мене зар да руже својим дрским
језиком,
такве речи просипају изазивајући коб,
мудру мис'о губе и владару свом се ругају?

Коловођа Рђи клањати се — то Аргивца није
достојно.

Егист Али дан ће доћи већ и с њиме моја
освета!

Коловођа Нигда, ако повратак Оресту демон
досуди!

Егист Знадем ја то: изгнаници хране себе
надама.

Коловођа Терај само, дебљај, осрамоћуј правду —
можеш сад

Егист Храбро се шепури као петао поред
кокошке.

Клитемнестра Шта те брига за тај његов лавеж
луди! Ја и ти
у том двору лепо владаћемо. Сад је
наша власт!

СОФОКЛЕ

Ц А Р Е Д И П

Л И Ц А

Едип, цар тебански.

Јокаста, царица.

Креон, брат Јокастин.

Тиресија, профок.

Свешшеник Дивов.

Гласник из Коринта.

Гласшир Лајев.

Гласник из двора.

Коло стараца тебанских.

Водилац Тиресијин } не говоре.

Кћери Едипове

Прашња царева и царичина.

Позорница приказује царски двор у Теби с троја врата: на средња иду Едип и Јокаста, на десна за гледаоца — иде дворанство, а на лева странци. Пред двором олтари и кипови богова тебанских

ПРВИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

*Око олшара седи народ; деца, дечаџи с ловоровим
гранџиџама у руџи. Едиџ излаџи из двора с џраџњом.*

ЕДИП, СВЕШТЕНИК.

Едип О деџо, Каџма даџног нарашџају млаџа
што седиџе на седишџима овима
богораџничким оџенџани гранама?
А град све грџа што од многог тамџана,
а што од пеана и силног јеџања.
То, деџо, ја од страних чуџи не хтедох
гласоноша, но амо дођох, ево, сам,
ја, кога свако славним зове Едипом.
Но, казуј старџе, твојој доби прилиџи
да место ових збориш: зашто дођосте?
Од страха ил' од жеље какве? Ја сам рад
помоћи у свем; ја бих био без срџа
кад у срџе ме не би такав дир'о скуп.

Свештеник Па, Едипе, ти влаџаоче краја мог,
ти видиш какви смо по доби сели ту
крај жртвеника твојих једни слаби још
за далеџ лет, а друго стари јеџеји —
ја Дивов, оно изабрани момџи, гле,
а остали ти народ седи оџенџан
на трзима крај Палаџина храма два
и покрај Исменова праха пророчког.
Та град нам, како и сам видиш, силно се
већ потреса и главе више не може
да дигне из дубине мора крвавог.
У цџвету гину нам земаљски плодови,
на паши гину говеџа и гине род

у женама, а, уз то, бог огњоноша,
та клета куга, град нам хара, разара;
и с ње се Кадмов празни дом, а црни Хад
све стењањем и јецањем се богати.
Сад ја и деца огњишту ти седамо,
ми не мислимо да си једнак с бозима,
ал' међу људ'ма ти си први човек наш
у невољи живота, судби од бога.
Ти дође, данка Кадмов ослободи град,
што свирепој га плаћасмо певачици,
а сад нас ништа виша не чу о томе,
не учисмо те, но уз помоћ божију,
то кажу, мисле, ти нам живот усправи.
И сада, Едипе, о главо јуначка,
ми прибегари, ево, молимо те сви
да помоћ нађеш какву, или ч'во глас
од бога кога ил' од људи дозн'о што,
јер видим: и у јаду људи способни
по одлукама својим ствари свладају.
Најбољи од свих људи, град нам придигни
и за њ се постарај! Јер, и сад овај крај
за љубав давну спаситељем зове те.
А паднемо ли после придизања свог,
твој престо никад неће спомињати се.
Но трајно зато град нам овај уздигни!
Та већ си пре нам срећу добрим знамењем
повратио, па такав буди и сада!
Јер хоћеш ли да владаш овде као сад,
то лепше владај људима но пустињом:
јер ништа нису ти ни тврђава ни брод
кад људи нема, живих нема грађана!

Едип

О децо јадна! Знадем, није незнано
рад чега дођосте. Та добро знадем ја
да страдате ми сви, ал' мада страдате
то, ипак, нико од вас не страда к'о ја.
Ваш бол се једног тиче, сваког за себе
и никог другог. моја душа заједно
и град, па себе, па и тебе жали, све.
Па не будите ме где санак боравим,
но знајте да већ многе сузе роних ја

и да пролутах бриге многим стазама.
 Размишљајући помно, један нађох лек,
 и њега покушах. Свог шуру Креонта
 Менекејева сина, кући Фебовој
 у Питон послах да нам пита којим бих
 ја делом, којом речју овај спас'о град.
 И, ево, број се данас слаже с временом
 па бринем се што ради; преко реда нема га
 и дуже него за тај што му треба пут.
 А када стигне, нека уља будем ја,
 не урадим ли све што бог заповеди!

(Младићи кажу свештенику да Креонџ долази,)

Свештеник У прави каза час; младићи, ево баш
 дојављују да виде Креонта где пристиже.

Едиџ О Аполоне господе, да осване
 са добром поруком к'о сјајност ока његова!

Свештеник По лику радостан је. Не би вук'о се
 са силним венцима од родног ловора.

Едиџ Већ близу је да чује; брзо знаћемо

(Креонџ долази)

О војводо Менекејићу, роде мој,
 са каквим божјим гласом долазиш нам ти?

ДРУГА ПОЈАВА.

ЕДИП, СВЕШТЕНИК, КРЕОНТ.

Креонџ Са добрим. Јер и невоља ће, велим, сва
 кад излаз добар нађе, к добру кренути.

Едиџ А како гласи порука? Јер твоја реч
 не доноси нам ни слободу, а ни страх.

Креонџ Пред овим светом желиш ли да чујеш ме
 на реч сам спреман, ил' да у двор пођемо,

Едиџ Пред свима збори, јер ме брига за тај свет
 још више мучи но за живот рођени!

Креонџ Па казаћу од бога што сам дочуо.
 Наређује нам господ Фебо очито

изагнат' кугу што је овај храни крај,
не хранити је кад је неизлечива.

Едип Па каквим леком? Каква невоља је то?

Креонџ Да прогнамо ил' крв да крвљу плаћамо
убиство то к'о бура град нам пустоши.

Едип Па кога човека судбину јавља тим?

Креонџ Тој земљи, господару, беше глава Лај
кад нашим градом још не управљаше ти.

Едип То знам из слушања, јер ја га не видех

Креонџ Он погибе, а бог сад јасно захтева
да руком казнимо злочинца: некакве.

Едип А где су они? Где се може открити
тој давној кривњи сад заметени већ траг?

Креонџ У овој, каже, земљи. Што се потражи,
то нађе се; што напусти, то пропане.

Едип А беше л' то у двору, ил' у пољу где
ил' у ком страном крају стиже Лаја смрт?

Креонт Он оде — тако рече — да се поклони
ал' отуд више свом се двору не врати.

Едип Ни гласник зар ни сапутник то не виде,
да њима ко се послужи те дозна што?

Креонџ Сви падоше; тек један од стра измаче,
а од свег тај што виде само једно зна.

Едип А шта? То једно много може открити
кад слутње само мало зрака просине.

Креонџ Сукобише се — рече — разбојници с њим,
не једна снага, мноштво руку уби га.

Едип Па како зликовци да усуде се то,
да одавле што новац није радио?

Креонџ То слутило се, ал' не беше никога
у невољи да мртва Лаја освети.

Едип А која невоља, кад тако паде цар,
на путу беше вам да испитате то?

Креонѝ Шаропевка нас Сфинга нагна пред ноге да гледамо а пустимо што зави ноћ.

Едий Ал' од почетка опет ја ћу тражити, јер достојно је Фебо, достојно си ти на покојника ову пажњу скренуо. К'о борца — ред је — видећете и мене где овај светим град и бога уједно. И нећу ради даљих пријатеља ми но сам рад себе овај ужас прогнати. Јер, тај што оног уби лако хтео би и на мој живот исту руку подићи. За онога се бринућ', себи користим. Но, децо, са степеница брже устајте, богорадничке подигните гранчице.

(Пратњи)

А од вас ко нек амо Кадмов скупља сој, та ја ћу све да учиним, па с богом ће осванути нам срећа или пад!

Свешћеник О децо, устајмо! Та због тога смо ми и дошли амо што нам овај обриче.

А Фебо, што нам посла ова пророштва, да стигне нам к'о спас и лекар од куге!

(Едий с Креонѝом оде у двор; хорови прибегира с подигнутим гранчицама и у реду враћају се у град. Долази коло старца шебанских.)

ТРЕЋА ПОЈАВА.

УЛАЗНА ПЕСМА.

КОЛО

Прва сѝрофа

Дивов слаткоречи Гласе, какав ли стиже из златнога

Питона Теби сјајаној?

Мучим се, а бојажљиво срце ми од стра се тресе.

О Пеане, лекару делски,

због тебе бојим се шта ли ћеш ново ми

или у току година старо већ
дати да пропатим!
Реци ми, Надино чедашце злаћано,
бесмртни Гласе!

Прва антистрофа

Дивова кћери, Атина бесмртна,
прву те призивам,
па сестру ти Артемиду,
чуварку краја, што седи на округлом
престолу славном
на тргу, — и Феба стрељача!
Три ми спасења од смрти осваните!
Ако сте игда и пре у невољи
на град што падаше,
пропласти пламен далеко уклонили,
дођите и сад!

Друга строфа

О леле! Та небројен трпим јад,
а цео ми народ страдава,
па ни оружја — памети нема,
њим да се брани. Та земљица славна
већ рода нам не носи; не могу жене
у порођају преболети болова тешких.
И једнога
за другим видиш к'о птица лакокрила
брже од жестока огња где појури
ка жалу бога вечерњег.

Друга антистрофа

Град гине да броја му нема већ.
Смртоносан по тлу лежи род,
а за њиме туговања нема;
љубе и мајке оседеле јецају
па — једна одавле а друга оданле —
због љутог моле се зла олтару на подножју;
све пеан се
ори, а с њиме и вапаји тужни.
Зато нам Дивова кћери о злаћана,
милооку пошљи Обрану!

Трећа строфа

И силног Ареја што сад
 без мједених без штитова
 наваљује и пали ме сред лелека
 пошаљи брзим кроком нека окрене
 далеко, ил' у велике
 у дворе Амфитритине,
 ил' гостима худој луци,
 к валовима трачким!
 На крају остави л' што ноћ,
 то нам опет граби дан.
 О Диве, оче мој,
 ти, огњаним што муњама
 замахујеш, ти громом својим сатри га!

Трећа антисирофа

О владаоче ликиски,
 с тетиве твоје злаћане
 разаспи стреле силне да нас одбране!
 Да сину жарке зубље Артемидине,
 што с њима она пролази
 кроз ликиске кроз лугове!
 И тебе, златокитни зовем,
 имењаче Тебе,
 о Бакхо винообразни,
 друже мома заносних,
 са зубљом сјајаном
 приближи нам се у помоћ
 па гони бога тога, мрска бозима!

(Долази Едип)

ДРУГИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

ЕДИП, КОЛО.

Едип

Ти молиш, а што молиш то ћеш, ако мој
 ти савет послушаш и кугу потераш
 измолит' — од зла одбрану и олакшај.
 А казаћу ти, за ту целу не знајући ствар

ни за чин; та далеко не бих ишао
 у својој потрази да имам какав знак.
 Ал' сад, јер грађанин сам пост'о доцније,
 ја свима ово кажем Кадмовићима:
 ко од вас познаје убицу онога
 од чије руке паде Лабдаковић Лај,
 заповедам да све тај мени изјави.
 А боји ли се да ће тиме себе сам
 оптужити, он ништа неће кемило
 доживет', селиће из земље некажњен.
 А зна ли, даље, когод кривца другога
 из краја другог, нек не ћути; ја ћу га
 наградит' зато, и захвалиће му град.
 Прећутите л', па реч ми когод погази
 страху за својту ил' за се самога,
 урадит' шта ћу тада, сад ме чујте сви!
 Забрањујем да тога, био не знам ко,
 у земљи тој где власт и престо држим ја,
 да ико га дочекује и поздравља,
 да с њим се моли или жртве приноси,
 ил' свету воду да му ико додаје,
 но свако нека с прага протера га свог,
 јер с њега куга мори нас; то сад је баш
 дојавило ми пророчиште питиско!
 Овако, дакле, ја и богу помажем,
 а помажем и покојнику ономе.
 А проклињем убицу, скриви ли, то сам
 из потаје ил' заједно са више њих,
 нек, јадан, јадно дотре живот несретан!
 И желим још: у мојој кући нађе ли се он
 крај мога огњишта а ја да зато знам,
 и на ме нека пане иста клетва та!
 А од вас захтевам да све то чините
 и за ме, и за бога, и за овај крај
 што пропада нам неродан и остављен.
 Па овај пос'о да и није богодан,
 не приличи вам, ипак, да без освете
 то пустите где згину први муж и цар,
 но тражит' морате! Ал' сада случајем
 ја имам власт што пре је имађаше он,
 и брачну жену коју миловаше он;

и наш би пород браћу, сестре имао,
 да њему пород његов не би несретан;
 ал' судба, ето, сруши му се на главу.
 За њега зато, ево, борићу се ја
 к'о за свог бабајка и покушаћу све
 да ухватим убицу тог што погуби
 потомка Лабдаку вам и Полидору
 и старом Кадму и древном Агенору.
 Ко тако радит' неће, молим богове
 не дали да му усев ниче на њиви,
 не рађала му жена деце; садашња
 судбина нека таре га, и гора још!
 А вама, осталијем Кадмовићима,
 што с овим слажу се, да Правда помаже
 и бози сви да у све веке штите вас!

Коловођа Кад клетвом, царе, обвеза ме, рећићу:
 нит' убих ја нит' могу рећи зликовца,
 но Фебо, ову потеру што поручи,
 изрећи мор'о је ко дело учини.

Едиј Ти право рече, ал' приморат' богове
 кад они не маре, то нико не може.

Коловођа Да друго на то рекнем ти што мислим ја.

Едиј И треће да је, не пропусти казати!

Коловођа К'о господ Фебо — знадем — види
 највише
 наш врач Тиресија. Истражујући то,
 од њега, царе, најбоље би дознао.

Едип Да и то учинимо, не заборавих.
 На Креонтову реч већ дваред послах
 по њ;
 па чудо је што тако дуго нема га.

Коловођа И друго све су гласи стари, нејасни.

Едип А који то? На сваку ја ти пазим реч.

Коловођа Од неких путника је пао, рекло се.

Едип То и ја чух, ал' сведок томе не зна се.

Коловођа Ал' ако ишта страха има у њега,

кад клетве твоје чује, неће пркосит'.

Едип Ког дело не страши, тог ни реч не
плаши.

Коловођа Ал' има ко ће га проказат'; ево већ
божанског врача воде амо; у њему
од људи јединоме ниче истина.
(Дође Тиресија са својим вођом)

ДРУГА ПОЈАВА.

ЕДИП, КОЛО, ТИРЕСИЈА.

Едип Тиресија, ти схваташ све, и познато
и тајно, све небеско и земаљско све,
па с тога, мада вида немаш, ипак знаш
са чега гине град; у теби једином
о кнеже, налазимо одбрану и спас!
Јер Фебо — ако гласник не каза ти већ —
на питање нам одговори: онда тек
од ове куге свануће спасење нам,
кад оне сазнамо што Лаја убише,
те смакнемо их или с прага прогнамо.
Ти, дакле, не ускрати нам ни птица глас,
ни ако други откровењу знадеш пут.
Но спаси себе и град, спаси и мене,
и с покојника сваку мрљу очисти!
У тебе гледамо, а рад је најлепши
кад умеш и кад можеш чим да помогнеш.

Тиресија Ху! Какве ли грозоте! Бити паметан
где памет помоћ није! Добро знам то ја,
ал' сметох с ума. Не бих амо дошао.

Едип А шта је? Зашто невесео стиже ми?

Тиресија Де, кући пусти ме! Најлакше трпећеш
ти своје и ја моје, послушаш ли ме.

Едип Кад гласа не даш, не радиш по дуж-
ности
нит' мило граду овом што те подиже.

Тиресија Јер видим: говор твој ни теби не пада.

у добар час; и мене то да не стигне —
(хоће да њође)

Едип Не окрећи се, богова ти, ако знаш,
та ево усрдно се кљањамо ти сви.

Тиресија Ви сви ту не знате; а тајну никад ја
изјавит' нећу, твоје зло да не рекнем.

Едип Шта? Знаш, па рећи нећеш. Зар на-
мераваш
да издаш нас и град нам да упропастиш?

Тиресија Ни себе а ни тебе не увредих ја.
Шта питаш узалуд? Од мене не чу то.

Едип Зар нећеш, хуљо последњи, — та и
камен
разјарио би — нигда нећеш казати,
но тако тврд и неумољив остати?

Тиресија Ти моју кориш ћуд, а твоја каква је,
то не виде, но мене, ето, псујеш ту.

Едип Па ко да не срди се, чујућ' речи те,
што њима сада овај град погрђујеш.

Тиресија Та то ће доћи, мада шутњом кријем ја.

Едип Што има доћи, што да и ти не рекнеш?

Тиресија Говорит' више нећу. Ако хоћеш баш,
најбешњим нато пламеном распаљуј се!

Едип У гневу своме нећу ништа пустити
што знадем бар, јер ти си, чини ми се,
знај,
убиство засновао то и створио,
што руком само не уби; да видиш још,
и дело то бих само твојим сматрао.

Тиресија Зар тако? Кажем ти: испуњуј проглас
тај
што прогласи га, па од дана данашњег
ни с овима ни са мнош немој зборити,
јер ти си овој земљи злотвор кржави!

Едип Зар тако бестидно ти реч ту истури?
Па куда мислиш да ћеш томе избећи?

- Тиресија* Измакох. Мене брани снажна истина.
Едип А ко те научи? Вештина твоја не!
Тиресија Ти сам, јер то да рекнем, ти ме при-
сили.
- Едип* А шта? Понови то да чујем јасније!
Тиресија Зар не схвати ме пре? Искушаваш ли
ме?
- Едип* Не могу казати да знам; понови то!
Тиресија Та ти си крвник, велим, ког си наћи
рад!
- Едип* На своју радост нећеш дваред врећат' ме!
Тиресија Да и друго ти рекнем, за још већи
гнев?
- Едип* Колико драго ти, јер утаман ти реч:
Тиресија Ти не знаш, велим ти, да живиш с
најдражим
најсрамније, а слеп си за свој тешки
грех.
- Едип* И мислиш, весео, увек то говорити?
Тиресија Да, ако снагу какву има истина.
- Едип* Та има, ал' ти ниси та! Ти немаш ње!
Јер ти си слепац ухом, духом, очима.
- Тиресија* Ти, јадан, тако ружиш мене. Скоро ће
од ових свако тиме тебе ружити!
- Едип* Ноћ вечна ти си; ни мени а ни другом
што светлост гледа не науди ти.
- Тиресија* Та није удес твој да паднеш од мене.
Аполон ту је за тај што се брине чин.
- Едип* Да л' Креонт или ти то тако измисли?
Тиресија О, тебе Креонт не ојади, но ти сам.
- Едип* О богатство, о власти, о вештино ти
у житку завидном што друге надвиси,
колика ли се завист за вас негује,
кад ради власти ове што је мени град
к'о дар а не на захтев негда предаде,
кад рад ње Креонт верни, стари прија-
тељ,

— дошуљавши се тајно — мени жели
слому.

Наручио је тога врача смутљивца,
слепара варава, што онда само зре
кад добива, а слеп је у вештини тој.
Та реци, де, где пророк јасан беше ти?
А кад се јави оно кучка певица,
што тада лека грађанима не рече?
Па, ипак, не могаше гонетку ма ко
разложит', пророчког је дара требало;
ал' тај ти — виде се — ни птице не да-
ше,
нит' бог те који надахну. Ја дођох сам,
ја незналица Едип, Сфингу уставих,
то умом стекох, лет ми птица не би знан.
И њега срушит' мислиш ти, очекујеш
до Креонтова да ћеш стајат' престола.
У плачу, мислим, и ти и твој сновидруг
злочинство ћете гонит'. А да ниси стар,
са страдањем би знао шта ми намисли.

Коло

Кад просудимо, чини нам се, гневно он
да речи рече те к'о и ти, Едипе.
Ал' тога нама не треба, но гледајмо
што боље како ћемо божју решит' реч.

Тиресија

Иако цар си, један другом једнако
одговарајмо; у том и ја имам власт.
Не живим ја к'о слуга твој већ Локси-
јин, —
па зато неће Креонт мене бранити.
А кажем, јер ме и к'о слепца нагрди:
ти имаш вид, ал' греха свога не видиш;
нит' знаш где боравиш ни с киме стану-
јеш.
Та знаш ли чиј си? Не знаш да си сво-
јима
и доле и на земљи овде душманин.
Страшнонога ће Клетва родитеља ти
одавле да те гони бичем двоструким.
Сад светлост гледаш, после таму гледаћеш!
А која лука, који скоро Китерон

разлегати се неће твојим лелеком,
кад спазиш брак у који кући несретно
ти долови а иза сретне пловидбе?
И других невоља множину не видиш
а те ће с тобом, с децом, да те сједначе.
Па зато псуј и Креонта и моју реч!
Та не постоји човек што ће икада
од тебе јадније да живот сврши свој!

Едиј Зар могу то да даље слушама од њега?
Ид' без трага! Зар нећеш брже? Нећеш
зар
окренути се и мој оставити двор?

Тиресија Ја не бих дошао да ти ме не позва!

Едип Та нисам знао да ћеш лудо бајати,
јер тешко бих те двору своме позвао.

Тиресија Ја луда, дакле, теби тако изгледа,
ал' мудар онима што тебе родише.

(*Њође*)

Едиј А којима? Та стани! Ко ме родио?

Тиресија Још данас родићеш се ти и уништић'.

Едиј Загонетно и мутно говориш то све!

Тиресија Гле, ниси вештак дакле да то изна-
ћеш?

Едиј Погрђуј по чему ћу велик постати.

Тиресија Тај успех упропастио те заиста.

Едип Шта марим зато само кад сам спас'o
град.

Тиресија Ја идем, дакле. Хајде, дете, води ме!

Едиј Нек води, јер ту сметаш и досађујеш;
твој одлазак утишаће ми болове.

Тиресија Кад рекнем зашто дођох, идем. Лица
твог

не бојим се, јер ти ме нигда не уби.

А кажем теби: лице које одавно
ти тражиш, претећ', Лајево оглашујућ'
убиство, то баш исто овде пребива;
дошљаком зову га, а после свануће
Тебанац рођен; ал' се неће срећи тој

веселит' ; слепих очију, — а здравих би —
и као просјак — а богаташ некада —
у туђи крај ће ићи шљаком тапкајућ' .
А деци својој свануће у исти мах
к'о брат и отац; жени што га родила
к'о син и муж; са оцем брака делитељ
и очев крвник! Иди у двор, размишљај!
Па ухватиш ли ме у лажи, кажи ми
вештини пророчкој да нисам ништа вешт!
(*Тиресија оде с вођом, Едип у двор, а ко-
ло остане и њесму зайева.*)

ТРЕЋА ПОЈАВА.

ПРВА СТАЈАЋА ПЕСМА.

КОЛО

Прва сѝрофа

За кога рече делфиска стена
пророчка да згреши
крвавијем рукама овај
страшни грех над грехе?
А час је да брже сад
од вилених коња тај
у бежање нагне.
Јер са оружјем Дивов га прогони син,
и огњевитим муњама насрће на њ,
а следом га следе
страшне достишне Срде.

Друга анѝисѝрофа

Са сњежаного Парнаса управ
сада глас нам пуче:
свако нека незнаном кривцу
тајне тражи траге!
Кроз дивљу се шуму он,
по спиљама, стенама,
вуциња к'о бика.

Па све невољним кораком пролази сâм,
и средоземског пророштва клони се он,
ал' оно га веком
живим облеће летом.

Друга строфа

Силно ме је, силно ме је
мудри пророк уплашио.
Немам вере ни невере.
Не знам што да кажем сада.
Слутње лете, вид ми муте.
Не знам шта је, шта л' ће бити још.
Шта се свади Лабдаковић,
ил' што плану син Полибов,
никад пре то нисам чуо,
и сад спор је тај ми таман.
Каквим, дакле, доказом да ценим сада
Едипову славу роду тако драгу,
и да светим тајне смрти
Лабдакића покојног?

Друга антисџрофа

Див то знаде, знаде и Феб,
судбу нашу знају они,
ал' да врач се умом својим
изнад мене више диже,
прави суд то неће бити.
Мудрост човек само мудрошћу
престић' може, али ја га
никад нећу пре да кудим
но што видим речи пуне.
Очи моје виделе су
како девојка крилата пред њим паде.
Ту му памет засја, љубав делом откри.
Зато веран остаћу му,
никад рећи да је зао.

(Долази Креонџ)

ТРЕЋИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

КОЛО, КРЕОНТ.

Креонт О људи грађани, баш дознах како ме цар Едип страшним речма оклевета сад. Не могу трпет'. Ако мисли да му ја у овим незгодама, или речима ил' делима учиних нешто на штету, не желим век дуговечан да векујем, кад вест ми ова стиже. Та не мален квар но највећу ми штету носе речи те, кад отсад мене хуљом ови грађани, а хуљом ти и другови назовете.

Коловођа Ал' можда збиља та је дошла увреда из гњева више но од срца паметна.

Креонџ И рече зар да ја намамим пророка, по моме савету да лажи говори?

Коловођа Та паде реч, ал' не знам с којом намером.

Креонт Код здравих очију и здраве памети зар мене таквом клеветаше клеветом?

Коловођа То не знам; што владари раде, не видим.

Ал' ево сам већ он из двора долази.

(Дође Едип)

ДРУГА ПОЈАВА.

КОЛО, КРЕОНТ, ЕДИП.

Едип На! Ти зар овде? Како стиже овамо? Зар тако дрзак образ ти, те на праг мој ти ступи, а без сумње ти си крвник тај и прави крадљивац још мога престола? Та кажи, богова ти, какву плашљивост ил' глупост виде на мени, те смисли то? Ил' да ти нећу сплетку опазити ту где тајом пузи, бранит' се кад видим је?

- Зар није неразумна твоја намера
кад престо вребаш без пука и ослонца,
а он се граби гомилом и кесама?
- Креонѝ* Знаш сада како ћеш? На речи, најпре,
те
чуј једнаке и, сам кад чујеш, казуј суд.
- Едип* Ти вешт си беседник, но ја сам слу-
шач слаб,
јер нађох да си опак мени душманин.
- Креонт* Баш то ме најпре почуј шта ћу казати!
- Едип* Баш то не збори како хуља ниси ти!
- Креонѝ* Ал' мислиш ли самовољство без разума
врлина да је каква, право не судиш.
- Едип* Ал' ако мислиш да ћеш казни избећи,
кад роду чиниш зло, то добро не судиш.
- Креонѝ* Тај суд је тачан, признајем; ал' какав
јад
од мене, велиш снађе те, поучи ме!
- Едип* Да л' ти ме светова ил' не светова, је л',
по часног пророка да кога пошаљем?
- Креонѝ* Па и сад истим светујем те саветом.
- Едип* Па колико је веће времена што Лај —
- Креонт* Дал' какво дело сврши? Ја те не схва-
ћам.
- Едип* Без трага оде смакнут смрћу насилњом?
- Креонѝ* Па томе веће много има година.
- Едип* И онда је ли пророк пророков'о тај?
- Креонѝ* Једнако беше паметан и поштован.
- Едип* У оно време сети ли се мене шта?
- Креонт* Не, нигде ништа, бар док беше уз ме-
не.
- Едип* За покојника нисте дигли потраге?
- Креонѝ* Дигосмо, како не? Ал' ништа не чусмо.
- Едип* Шта онда кога мудрац не проказа тај?
- Креонѝ* То не знам. А кад не знам, волим ћу-
тати.
- Едип* Ал' своје знаш, и казаћеш кад добро
знаш.

- Креонѿ.* А шта то? Јер кад знадем, нећу крити ја!
- Едип* Та онај с тобом да се није сложио, он нигда не каза да Лаја убих је!
- Креонѿ* Па знадеш сам да л' вели тако. Ја сам рад онако да те питам к'о ти мене сад.
- Едип* Па питај! Нећеш наћи да сам крвник ја.
- Креонѿ* Па шта? Са мојом сестром ступи л' у брак ти?
- Едип* Што питаш, то ти никако не поричем.
- Креонѿ* И с њоме делиш власт, к'о она управљаш?
- Едип* Штогод зажели, све јој радо свршавам.
- Креонѿ* Зар вама двома нисам једнак трећи ја.
- Едип* К'о такав баш показујеш се невера.
- Креонѿ* Не, ако промишљаш овако као ја. Просуди сад, пре свега, ово: мислиш ли би л' когод био рад у страху владати но мирно спават' исту имајући моћ. Па, отуд ни сам немам већу жељу ја да будем царем но да радим што и цар, нит' ико други, зна ли бити паметан. Од тебе сада све без страха добивам; да владам сам, сав рад би био без воље. Па зашто да ми царски престо милији но углед кнежевски и власти безбрижне? Још нисам тако луд да друго желим ја до оно што је лепо и, с тим, корисно. Сад сви ме воле, свако сад ме поздравља, сад сви ме зову који к теби хитају; јер успех њин у мојим лежи рукама. Да оно узмем зар, а то да напустим? Та добро срце не иде путем рђавим. Ал', ето, наум тај нит' ниче у мени, а нит' бих с другим такав посао поднео. Да тако стоји ствар, у Питон иди пре и питај да л' ти јасно јавих пророштво! Па ухватиш ли ме да с врачом скупа што

засновах, склептај ме; и не тек један
глас

но два: мој и твој, па нек одмах панем ја!

С недоказане сумње немој кривит' ме!

Јер није ред да рђе сматраш узалуд

к'о честите, а честите к'о рђаве.

Ко добра друга изгуби, то исто је

к'о живот свој да стре, што воли највише.

Ал' с временом ћеш јасно увидети то,

јер време тек поштена каже човека,

а зла ћеш већ у једном дану познати.

Коловођа Ко на пад пази, лепо, царе, каза му.

Ко брза, томе неће смишљен бити суд

Едиј Кад неко тајним вребом брзо насрће,

тад и ја брзо морам одбит' заседу;

но ако мирно будем чек'о, свој ће циљ

он постићи, а ја ћу свога промашит'.

Креонџ Шта тражиш, дакле? Зар из земље
бацит' ме?

Едип То не! Но мрећеш, то ја хоћу, бежат' не!

Креонџ Кад докажеш ми, какву завист негујем.

Едиј Ти пркосиш и нећеш да ме послушаш?

Креонт Јер, видим, ниси разборит.

Едиј Бар за се сам.

Креонџ И за ме треба да си то.

Едип Ал' хуља си!

Креонт А вараш ти се?

Едиј Опет мораш слушати!

Креонџ Ал' не владара зла!

Едип О граде, граде мој!

Креонџ Ал' и ја члан сам града, не ти једини!

Коло Владари, престаните! Гле, из двора вам
у добар час Јокаста, ево, долази,
поравнајте сад с њоме задевицу ту.

(Долази Јокаста)

ТРЕЋА ПОЈАВА.

КОЛО, КРЕОНТ, ЕДИП, ЈОКАСТА

Јокаста О какво лудо завргосте свађање,
о јадници! Зар није стид вас, где нам крај
овако пати, своја зла још стварати?
Ти у двор иди, а ти кући, Креонте,
од искре не правите пожар велики!

Креон О сестро, Едип, муж твој, страшно
снује ми.
од двају зала једно мени одабра:
ил' терање из отаџбине или смрт.

Едип Да, признајем, јер ја га, љубо, ухватих
где злијем сплеткама о глави ради ми.

Креон Та сретан не био но проклет страд'о ја,
ма ишта ако скривих чиме кривиш ме!

Јокаста О богова ти, сад му веруј, Едипе!
Постид' се најпре свете клетве његове,
а и мене и ових што су присутни.

ЈАДИКОВКА.

Сирофа

Коловођа Де, вољан буди, царе мој,
промисли па послушај!

Едип Што рал си да ти попустим?

Коловођа Та ко ни пре не беше луд,
поштуј тога кад се силно куне већ!

Едип Да л' знаш шта тражиш?

Коловођа Знам.

Едип Па свој ми казуј суд.

Коловођа Никада немој да срамотно отераш
невина друга а с говора нејасна!

Едип Сад добро знај: ти својим тражиш за-
хтевом

Коловођа ил' моју смрт ил' бег из краја овога.
Не, првога ми бога над свим бозима —
Хелија! Без бога, без друга пропао ја

пропашћу последњом, ако сам сагласан
с тим!

Већ ми јадном, ето, земља пропада,
и душу мори, ако старим јадима
и ваша задевица сада приступи

Едип Нек иде, па ма стопут пасти мор'о ја,
ил' из те земље мор'о бегат' нечасно,
јер твоју жалим болну реч, не његову,
он свуда, где год био, мрзак биће ми.

Креонџ Ти попушташ ал' мрзиш; биће мучно ти
кад гнев те прође. С правом такве нара-
ви

Едип најмучније су бремене себи самима.
Зар не пушташ ме? Не идеш ли?

Креонџ Одлазим
од тебе несхваћен. ал' исти јоште овима.

(*Креонџ оде*)

ЧЕТВРТА ПОЈАВА.

КОЛО, ЕДИП, ЈОКАСТА

• *Антисџрофа*

Коло О госпо, чекаш још?
У двор њега води сад!

Јокаста Кад сазнам што се догоди.

Коло Та сумњу роди мрачна реч.
Незаслужени прекор пече, уједа.

Јокаста У оба двојице?

Коло Да!

Јокаста Какав беше збор?

Коло Доста ми, доста се чини, крај земљине
муке да остане свађа где престаде.

Едип Да л' видиш камо дође? Ти си разуман,
па срце моје запусти и затупи.

Коло Знај, господару, — то не рекох једном
тек—

да бих лудаком, за разбор неспособним
ја се показао, да те однемарим.
моју земљу драгу, кад је блудила
у невољи, ти на пут прави управи,
па и сад, ако можеш, сретан вођа буди
јој!

Јокаста О богова ти, реци, царе, и мени
рад чега срдњом расрди се толиком?

Едип Ја тебе, љубо, ценим више од ових:
Исказаћу ти шта ми Креонт намисли!

Јокаста Говори сваљујеш ли с правом свађу
на њ?

Едип Он каже да ја убих Лаја покојног.

Јокаста А зна л' то сам ил' од ког другог чу?

Едип Злочинца врача на ме упути, а сам
у свему за се чува језик слободан.

Јокаста Не води бригу о том што ми казујеш,
но мене чуј и пази како људски ти
ни један створ вгштине нема пророчке.
А за то, ево, кратак доказ рећићу.
Пророштво једном дође Лају — нећу
казати

од самог Феба но од слугу његових, —
зла судба да ће сустићи га: згинуће
од сина што ће са мношћом он га родити.
Ал' њега, како кажу, страни некада
на раскрсници разбојници убише,
а сину, кад се роди нам, ни дана три
не прођоше, и он му свеза глежњеве,
па слуга баци га у гору беспутну.
Па тако Фебова се не испуни реч
да дете оцу крвник буде, а и Лај
од сина да претрпи што га плашило.
И тако пророчки нам глас то намени;
ти за њ не мари ништа, јер што каже бог
да наћи треба, сам ће лако наћи то.

Едип О жено, како ми се сада кад то чух,
у души слутња роди, немир у срцу!

Јокаста А каква брига крену те на речи те?

- Едиј* Од тебе чух то, тако ми се учини,
да Лај на раскрсници беше погубљен.
- Јокаста* Да, причало се то, и још не престаде.
- Едип* Па где је место где се случај збио тај?
- Јокаста* Фокида крај се зове, ту се путови
из Делфа и из Даулије укрштају.
- Едип* Колико времена од згоде прође те?
- Јокаста* То грану, мало пре се јави но си ти
у овој земљи управљати почео.
- Едиј* О Диве, што учинит' мени науми?
- Јокаста* А шта то на срце ти пада, Едипе?
- Едип* Још не питај ме! Каква раста беше Лај
и колико му тада беше година?
- Јокаста* Па велик, бела глава тек му процвала,
од лика твог не беше много различан.
- Едиј* Јао мени! Чини ми се да ја мало пре
у страшне клетве сам се бацих не знајућ'.
- Јокаста* Шта велиш? Стрепим, царе, у те
гледајућ'
- Едиј* У страшном страху сам да пророк доб-
ро зре,
а биће јасније кад једном рекнеш још.
- Јокаста* Ја стрепим, ал' кад чујем, одговорић'.
- Едиј* Са мало људи је ли тада путов'о
ил' с много пратилаца као владалац?
- Јокаста* Свега их беше пет и гласник међ' њима;
а Лаја само једна кола возила.
- Едиј* О леле! То је јасно већ! Ко беше тај
што вести ове, љубо, к вама донесе?
- Јокаста* Роб неки дође, он се спасе једини.
- Едип* Па борави ли сада он у дворима?
- Јокаста* Не; чим се амо вратио и видео
где власт имадеш ти, а Лај да погибе,
он руку моју додирну па измоли
на село да га пошљем, к стаду на пашу,
од овог места да што даље пребива.
И ја га послах, јер је као слуга он
заслужио и већу милост но је та.

Едип А би л' се амо брзо мог'о вратити?

Локаста Појавиће се, али зашто желиш то?

Едип О љубо, све ме за се страх да одвише не рекох; њега зато рад бих видети.

Локаста Па он ће доћи, ал' сам ваљда достојна да и ја дознам јаде твоје, царе мој.

Едип И нећу ти одрећи кад сам заш' о већ у слутње толике; та пречем коме бих но теби рек'о, кад сам такве среће ја?

Мој отац беше Полиб, владар Коринта, а мајка Доранка Метропа. Тамо су к'о грађанина првог мене сматрали, док ово не зби се — то вреди чуђења, ал' труда мог не беше вредно заиста. На гозби један, сасвим пијан, рече ми, да нисам оцу син, но да сам откупљен. Ја озловољих се и једва тај се дан уздржах; други одох родитељима и питах њих, а они се због увреде на оног срђаху што реч ту изусти. И њихову се поступку ја радовах, ал' пекло ме; дубоко реч ме подрова. Од родитеља онда кришом отиђем у Питон; Феб ме пусти, не хте услишит' рад чега дођох, ал' ми друге несреће и јаде и страхоте тада објави: да своју мајку морам ја обљубити, изродит' пород људском оку несносан, а усмртити оца свога рођеног! Кад дочух то, од краја бежах коринтског, и отуд звезде показиваху ми пут где нигда не бих видео да се на мени испуњује срамота речи злослутих. И, путујући, месту дођем ономе на коме, како велиш, погибе вам краљ. И теби, љубо, хоћу право рећи ја. Кад путем стигох близу раскрснице те, ту гласник сретне ме и човек некакав на колима, к'о ти што казива ми пре —

а ждребад возила. И силом с пута ме управљач и сам старац стану гонити, а ја возара што ме с друма гонио у гневу ударим. Кад старац опази где крај кола му идем, он ме увреба па посред главе бадљем згоди двоструким. Ја осветом се не осветих једнаком, но ова рука штапом брзо дерне га; натрашке с кола он се одмах извали. И друге побих све. Па ако странца тог са царем Лајем сродство веже икакво, од мене онда ко је сад несретнији, ко боговима може бити мрскији? Та нико већ, ни странац, а ни грађанин, под кров ме не сме примат' нити поздрављат',

но с прага гонит' ме. А нико други то већ сам сам на се клетве напртио те! Па покојнику одар скврним рукама од којих погибе! Зар нисам злотвор ја? Зар нисам проклет сав кад бегат' морам сад

и на том бегству не смем својих видети, ни у свој не смем завичај? Ил' морам зар да мајком оженим се, оца Полиба да убијем, он роди ме и подиже? Зар не би когод, судећ', право рекао да мени свиреп неки демон створи то? О не дај, не дај, света моћи божанска, да тај ми сване дан, већ невидом да пре са света одем овог но да видим то где мене такве судбе осрамоти жиг!

Коловођа То, царе, плаши нас, ал' негуј наду још док он не приспе и не сазнаш од њега.

Едиј Толико, збиља, наде остаје ми још да само човека пастира причекам.

Локаста А кад он дође, шта си онда науман?

Едиј Казаћу. Нађем ли да исто говори што и ти, ја сам онда јаду измак'о.

Локаста А какву чу од мене особиту реч?

Едий Говорила си да је пастир казао да зликовци га убише. Па ако број још исти рекне, онда нисам крвник ја, јер један мноштву једнак бити не може! А спомене ли једног само путника, већ јасно је да на ме дело пада то.

Локаста Ал' знај да реч онако изречена би. И тога чобанин порећи не може, јер читав град је чуо то, не сама ја. Па окрене ли што од прве изјаве, е нигда, царе, неће Лајеву ти смрт доказат' право; Локсија му прорече да он од сина мора погинути мог. Па, опет, није њега онај несретник погубио, већ сам он, ето, паде пре. И зато не бих отсад више никада на пророштво се какво ја осврнула.

Едий Ти лепо мислиш, али пошљи слугу ког да чобана доведе, не пропусти то!

Локаста Послаћу одмах. Али у двор хајдемо. Учинит' нећу ништа што ти не волиш.
(*Едий и Локаста оду; коло осјаје само и њесму зајева.*)

П Е Т А П О Ј А В А .

ДРУГА СТАЈАЋА ПЕСМА.

К О Л О .

Прва сѝрофа

Да сретан будем ја, па да у делима и реч'ма свету чувам свуд чистоту! Зато вечни стоје закони, небески зрак их породи, високо они живе у висинама, а Олимп је отац њин,

не самртни људски створ.
И зато нигда њих
заборав не успава;
у њима велик бог а нигда не стари.

Прва антистрофа

А обест рађа силника; кад обест се
од свачег лудо преједе,
што нит' је право нит' спасења доноси,
на највиши се попне врх,
па у вир јада скочи, откле јој
не помажу ноге назад.
А богу се молим ја
да напор што ће спасти град нам
никада не прекине!
И бог ће мени увек бити бранилац.

Друга сѝрофа

Ко у делу ил' у речи
путем презирања гре,
па нити се Правде боји,
света места не штује,
због раскоша злосретнога
лоша срећа стигла га,
не тече л' користи поштеним начином
и грехе не избегава,
ил' светиње се маши лудим поступком!
А ко ће ту се дичит' још да одбија
од свог срца стреле гњева!
Ако таква дела част заслужују,
рад чега да играм?

Друга антистрофа

Нећу више кајан ићи
светом земље средишту
ни светом у Аби храму,
нити у Олимпију,
са речима јасним овим
ако сви се не сложе.
О моћни Диве, ако право чујеш ме,

о царе ти свемогући,
то теби а ни вечно трајној моћи ти
да не сакрије се! О Лају пророштво
већ гине, не вреди више;
Феб се нигде не шује, а у бога
већ нестаје вере.

ЧЕТВРТИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

КОЛО, ЈОКАСТА.

Јокаста Владари земље ове, на ум паде ми
у божије да кајна пођем храмове
са овим венцима и с овим тамјаном.
Јер Едипу се срце силно надима
од свакојакних брига; ново више он,
к'о човек паметан, по старом не мери,
но сваког слуша ко грозоте говори.
Па када ништа тешењем не постижем,
најближем дођох теби, Аполоне ликиски,
са овим жртвама, да помоћ замолим,
спасење неко и мир срцу да нам даш.
Јер сви ми сада трнемо кад гледамо
где он се збуњује к'о лађин корманош.

(С леве стране долази гласник из Коринџа)

ДРУГА ПОЈАВА.

КОЛО, ЈОКАСТА, ГЛАСНИК.

Гласник О пријатељи, могу л' од вас дознати
где стоје бели двори цара Едипа?

А знате л', реците ми боље где је сам?

Коловођа То дом је његов, странче, сам је код
куће,

а жена та је мајка деце његове.

Гласник Да вазда срећна буде и са срећнима
да живи кад је права жена његова.

- Јокаста* А тако и ти, странче, јер то заслужи рад лепих речи својих! Али казуј ми рад чега дође? Шта си рад нам јавити?
- Гласник* Па срећу, госпо, дому твом и мужу твом.
- Јокаста* А какву то? Од кога нама долазиш?
- Гласник* Из Коринта. Мој глас би обрадовао — та како не! — а може и да растужи.
- Јокаста* А шта је? Какву моћ то има дво- струку?
- Гласник* За цара ће га чарод краја истмиског изабрати, к'о тамо што се говори.
- Јокаста* А шта? Зар старац Полиб више не влада?
- Гласник* Не више, јер у гробу њега држи смрт.
- Јокаста* Шта рече? Полиб зар је умро, старче драг?
- Гласник* Не говорим ли право, нека умрем ја!
- Јокаста* Зар нећеш брже господару, девојко, и јавити му?
- (Слушкиња оде)

Где сте, божја пророштва?
Тог човека се Едип давно клонио
и бојао га се да га не смакне. А сад
по судби паде, не од руке његове.

ТРЕЋА ПОЈАВА.

КОЛО, ЈОКАСТА, ГЛАСНИК, ЕДИП.

- Едип* Јокаста, душо, љубо моја премила, из двора зашто посла по ме овамо?
- Јокаста* Тај странац казаће; па чуј и гледај сад куд света божја одоше ти пророштва!
- Едип* А ко је човек тај и какав носи глас?
- Јокаста* Из Коринта је; о твом оцу носи вест, не живи Полиб више него премину.
- Едип* Шта велиш, странче? Сам ти мени реци то!
- Гласник* Пре свега, треба л' о том да те известим, знај сигурно, он путем смрти отиде.

- Едиј* Убиство или болест узе л' живот му?
- Гласник* Та старом телу мален удар даде мир.
- Едиј* Од болести је јадник умро, чини се.
- Гласник* И годиница дуг превалио је низ.
- Едиј* О леле, леле! Шта да, љубо, пази ко на питско свето огњиште, ил' на птице што горе креште, кад по гласу њихну ја свог оца требах убити? Он премину, и земља крије га, — а овде живим ја не дирнув мача; — ако л' негде увену од чежње за мнош, тако паде од мене. Ал' Полиб скупи сва та празна пророштва, у Царству Сенки вечан с њима снива сан.
- Локасија* Зар ја то нисам давно теби зборила?
- Едиј* Говорила си, али страх ме завео.
- Локасија* Сад немој ништа више к срцу примати.
- Едиј* Зар не морам се одра бојат' мајчина?
- Локасија* А шта да човек стрепи који зависи од случаја а напред јасно не види? Најбоље, по могућству, живет' без бригае. Рад мајчине се немој плашит' удаје, јер многи већ су смртни у сну видели где с мајком легоше. Ко ништа до тога не држи, тај најлакше живот подноси.
- Едиј* То све би лепо било што ти говориш, да мајка није жива. Ал' кад живи још, ја морам да се бојим крај све утехе.
- Локасија* Ал', ипак, светао зрак је оца твога гроб.
- Едиј* Јест, признајем. Ал' мене живот плаши њен.
- Гласник* А ради које жене бојите се ви?
- Едиј* Меропе, старче, жене цара Полиба.
- Гласник* А шта је то рад чега ње се бојите?
- Едиј* Од бога, странче, страшно пророштво је то.
- Гласник* Да л' сме се рећи или други не сме знат'.
- Едиј* Та сме се! Једном каза мени Локсија

да своју мајку морам ја обљубити
и својом руком пролит' крвцу очеву.
Па зато давно од Коринта пребивам
далеко. Сретан, истина, ал' ипак је
најслађе родитељу гледат' у очи.

Гласник Због тога страха зар из града оде ти?

Едип Свог оца, старче, не хтедох да погубим.

Гласник Па зашто, царе, да те од тескобе те
не избавим кад срца склона стигох ти?

Едип Па хајде! Достојну ћеш примит' захвалу.

Гласник Па зато највише и дођох овамо
да срећу стекнем кад се вратиш двору свом.

Едип Ја нигда нећу ићи родитељима!

Гласник О синко, не знаш ти што радиш, си-
гурно.

Едип Та како, старче? Богова ти, реци ми.

Гласник Кад рад њих бегаш, својој кући не хи-
таш.

Едип Та стрепим, Фебова ће испунит' се реч.

Гласник Да према родитељима не сагресиш?

Едип То, старче, то мз навек узнемирује.

Гласник А знаш ли да ти страху нема разлога?

Едип Та како нема, кад сам дете њихово?

Гласник Са Полибом ти није заједничка крв.

Едип Шта рече? Зар ме није Полиб родио?

Гласник Та ништа више него ја, но једнако.

Едип Зар отац к'о и роб што ништа није ми?

Гласник Ни он а ни ја нисмо родитељи ти.

Едип Ал' зашто онда сином својим зваше ме?

Гласник Из руку мојих он те на дар примио.

Едип Из туђе руке дар му тако беше драг?

Гласник Јер то га склонило што беше бездетан.

Едип Да л' купи ил' ме нађе ти, па њему да.

Гласник У китеронским наш'о сам те долима.

Едип А што си у те полазио крајеве?

- Гласник* У горама сам тамо стада чувао.
- Едиј* Ти беше чобанин и скитач за плаћу?
- Гласник* У време то и теби, синко, спасилац.
- Едиј* А какав јад ме снађе кад ме узе ти?
- Гласник* То твоји глежњеве потврдит' могли би.
- Едиј* Ао мени, какво старо казујеш ми зло?
- Гласник* Одреших, теби прободене глежњеве.
- Едиј* У повоју срамота страшна стигла ме.
- Гласник* И име дадохе ти по тој судбини.
- Едип* Да л' мајка или отац? Кажи, бога ти!
- Гласник* Ја не знам. Ко те преда, боље зна но ја.
- Едиј* Зар од другог ме прими? Не нађе ме сам?
- Гласник* Не, други пастир тебе мени предаде.
- Едип* А који? Знадеш ли га јасно казати?
- Гласник* Ја мислим, од Лајевих неко беше то.
- Едиј* Од краља зар што овде негда владаше?
- Гласник* Да, да. Он беше пастир тог човека.
- Едип* Па живи л' још он, да га могу видети?
- Гласник (колу)* Ви домаћи би могли знати најбоље.
- Едип* Да л' има од вас кога што ту стојите ко зна пастира о ком овај говори? На селу или овде виде ли га где? Кажите! Прилика је да се нађе то!
- Коловођа* То нико није, мним, но онај у пољу што пре си веће желео га видети. Најбоље то Јокаста, ево, рећиће.
- Едип* О љубо, мислиш ли да онај кога пре зажелесмо и о ком овај говори —
- Јокаста* А зашто питаш, кога рече? Махни то! И не мисли на луде речи његове!
- Едиј* То неће бити да ја, кад сам наиш'о на траге такве, рода свога не нађем!
- Јокаста* Не, богова ти, ако живот волиш свој, не тражи то! Та доста је да патим ја.
- Едиј* Ал' не бој ми се! Нећеш бити срамотна, ма нашло се и треће мајке да сам роб.

- Јокаста* Ал' послушај ме, молим те; не чини то!
- Едиј* Не могу слушат', хоћу сигурно да знам.
- Јокаста* Ал' добро мислим, најбоље ти свету-
јем.
- Едип* То „најбоље“ већ давно задаје ми бол.
- Јокаста* О несретниче, ко си, никад не знао!
- Едиј* Та хоће л' ко довести брзо чобана?
Њу пустите, нек отмен род весели је!
- Јокаста* О леле, леле, јадниче! Та само то
још рећи могу, друго више никада!
(Оде у кућу)

ЧЕТВРТА ПОЈАВА.

КОЛО, ГЛАСНИК, ЕДИП.

- Коловођа* Шта оде сада љуба ти, о Едипе,
а љути бол је одагна. У страху сам
из мука њезиних да зло не провали.
- Едиј* Нек провали што хоће, али хоћу ја
да род свој видим сад, и нека буде прост.
А она можда, јер к'о жена горда је,
порékла мога припростога стиди се.
Но кад к'о чедо Среће себе сматрам ја
благодатне, то неће ме понизити.
Та то је мати ми, а сродни месеци
одредише да будем наход ја и цар.
Кад на тај начин постах, нећу више ја
да премишљам се, лозу своју открићу.

ТРЕЋА СТАЈАЋА ПЕСМА.

Строфа

- Коло* Ако прорицати умам
и знадем судити,
тако ми Олимпа, знаћеш, Китероне,
кад нам сутра уштап гране, како ми те
славимо као домају Едипу
и к'о мајку и к'о доју

како игром прослављамо,
јер си исказао љубав
царевима мојим.
О призиван Фебо, то ти
мило нека буде!

Антистрофа.

Које си, о синко, које
виле син дуговечне?
Да ли на Пана горштака леже одар?
Ил' те која Локсијина драга роди?
Њему су пашњаџи равни мили сви.
Ил' те нађе краљ Килине,
ил' те нађе господ Бакхо,
становник висова горских,
а к'о залог даде
Хеликонка која; он се
с њима радо шали.

ПЕТИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

КОЛО, ЕДИП, ГЛАСНИК, ПАСТИР.

Едип

О старци, смем ли и ја, мада с њим
се још

не састах, наслућиват' штогод, чини се
да видим чобана ког дуго тражимо.

По великој старости с човеком се тим
он слаже, а и оне што га воде знам
к'о слуге своје. Ти ћеш можда боље то
од мене знати, јер пастира виде пре.

Коловођа

Та познајем га, знај. Јер Лају беше он,
к'о нико други, веран као чобанин.

Едип

Кориџанине, тебе првог питам ја
да л' овог мислиш?

Гласник

Тога, да, што видиш га.

Едип

Еј старче, амо гледај, па одговарај
на питања ми! Беше л' кад у двору ти?

- Пасѿир Да, роб, а двор ме не купи но отхрани.
 Едий У каквом послу? Какав живот беше ти?
 Пасѿир За стадима сам понајвише ишао.
 Едип У којим крајевима беше највише?
 Пасѿир То беше Китерон и места суседна.
 Едий А знаш ли овог? Виде ли тамо где?
 Пасѿир У какву послу? О ком то ти говориш?
 Едип О овом овде. Беше ли му када друг?
 Пасѿир Не могу сетит' се да брзо кажем ти.
 Гласник И није чудо, господару. Ал' ћу ја, кад јасно не зна, сетити га. Добро знам да зна по китеронским кад смо местим а он сам са стада два, а с једним ја, три године се дружили, од пролећа па све до јесени, месеци пуних шест. А зими онда стада гонио сам ја у обор свој, а он у торе Лајеве. Да л' зборим право или не? Да л' тако би?
 Пасѿир Ти збориш право, макар давно беше то.
 Гласник Де реци: знаш ли кад ми даде некакво детенце, ја к'о своје да га отхраним?
 Пасѿир (погађа) А шта је? Зашто сад испитујеш ме то?
 Гласник То ј' онај, друже, што мајушан онда би.
 Пасѿир Та иди згини! Нећеш зар замукнути?
 Едий Еј старче, не карај га! Твоје речи те карача више требају но његове.
 Пасѿир А шта ти згреших, господару честити?
 Едий Ти тајиш чедо то за које пита он.
 Пасѿир Та брбља, не зна ништа, залуд мучи се.
 Едип Кад с добрим нећеш рећи, ти ћеш плачући!
 Пасѿир Та немој, богова ти, старца мучити!
 Едий Зар неће ко да руке брже свине му?
 Пасѿир О тешко мени! Зашто? Шта си чути рад?
 Едип Да л' дете даде му за које пита он?

- Гасџир Да, дадох му. Еј онај да сам умро дан!
 Едип А то ће бити ако право не кажеш!
 Гасџир То рекнем ли, још много пре настрадаћу.
- Едип Тај човек, изгледа ми, хоће у маглу.
 Пасџир Та не ја, али давно рекох да сам дао.
 Едип А откле доби? Твоје или туђе би?
 Пасџир Не моје, но ми туђа рука даде га.
 Едип Од ових који грађана и који дом?
 Пасџир Не, царе, богова ти, више не питај!
 Едип Ти погинућеш, ако још те запитам.
 Пасџир То неко би од рођенчади Лајеве.
 Едип Да л' слуга ил' од крви неко његове?
 Гасџир О тешко мени, ужас морам рећи сам!
 Едип А ја, пак, чути! Али опет морам чут'.
 Пасџир То чедо зваху његовим, но шта је с тим,
- Едип најлепше ће ти рећи жена у кући.
 Пасџир Зар она ти га да?
 Едип Јест, господару мој!
 Пасџир А зашто ти га даде?
 Едип Да га уништим.
 Пасџир Зар мајка јадна?
 Едип Глас је божји плашио.
 Пасџир А какав?
 Едип Беше реч: свог оца убиће.
 Пасџир А како ти га овом старцу препусти?
 Едип Та пожалих га, царе. Он ће, мишљах ја,
 у други крај га однет' откуд беше сам.
 Ал' он за грозни јад га спасе. Ти ли си ког мисли тај, знај: ти се роди несретан.
 Едип О авај, авај! Све је, ето, јасно сад!
 О светло, задњи пут ми сјало! Родих се од кога не треба и живот провођах са ким је грех, и убих кога нисам смео!

(Оду, осџаје коло)

ДРУГА ПОЈАВА.
ЧЕТВРТА СТАЈАЋА ПЕСМА.

КОЛО.

Прва строфа

Јао, колена човечја,
како л' живот вам колико
ништа једнако ценим!
С којим, с којим је човеком
срећа више но толико
да се понада: сретан је,
тек се понада, падне.
Твој док пример имадем ја;
твоју судбину, твоју, да,
јадни Едипе, смртника
никог не сматрам сретним.

Прва ачшистрофа

Ти најбоље нациља,
твоје стрелице брзе лет
срећу највећу стече,
када врачу погуби,
Диве, деу лавонокту.
Против мрења се диже ти
крају моме к'о кула.
Зато царем ти моим би,
па си највећу стекао
славу — ти си у великој
нама владао Теби.

Друга строфа

А сада — ко у веће јаде потону?
Та кога муком, кога црњом несрећом
живота мена окова?
Авај, славна главо наша, Едипе,
исти беше брак
доста велик да
к'о женик падне у њ
и родитељ и син?

Како те само, како
очева њива, јадниче,
трпети могла ћутећ' толико.

Друга антистрофа

И Време све што види тебе пронађе
на беду; давно суди браку небраку
што здружи мајку и њен род.
Авај, Лајев сине, камо среће ми
да те нисам ја
никад видео!
Нада све жалим те,
па плачем у сав глас.
А да баш кажем истину,
с тебе ми онда одлану,
санак ми благи око целива.

ШЕСТИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

КОЛО, ГЛАСНИК ИЗ ДВОРА.

Гласник О чељади, у земљи најштованија,
шта л' ћете чути, шта ли ћете видети,
колики л' бол вас мрвит', ако срце вам
за Лабдакове дворе верно куца још!
Ни Истар, мним, ни Фазис не би могао
тих зала опрат' што их овај крије дом.
А једна одмах на видело изнеће,
ал' с вољом а не преко воље зби се то.
А јад што сам си задаш боли највише.

Коловођа И оно је што пре још чусмо преболно.
А какав још то глас нам сада доносиш?

Гласник Најкраће да се овај рећи глас и чут':
преминула Јокаста, глава божанска.

Коловођа О несретнице! А с кога оде узрока?

Гласник Од себе сама. А најболније што би
то не виде, јер далек поглед беше твој.
Но, ипак ћеш, колико и ја сећам се,

те несретнице јадан сада чути крај.
 Чим она, узбуђена, у трем униђе,
 ка брачној одмах ту полети ложници,
 ноктима косу чупајућ' оберучке.
 А у њу како ступи, врата прилупи
 и зваше Лаја давно веће покојног
 и негдашњег сећаше се порода,
 с ког паде он, а мајку сину остави,
 да њему она пород рађа несретан.
 Над одром плакаше где јадна двострук јад:
 од мужа мужа, од свог чеда децу да.
 А како даље сврши, не знам више то.
 Јер Едип с виком сад унутра удари,
 па зато њезин болни не видесмо крај,
 но њега гледасмо где свуд обилази.
 И од нас брзо тражи мач и пита нас
 где жену ће, не жену наћ' но мајчино
 двоструко крило: његово и деце му.
 Згранову њему бог је неки покаже,
 а нико од нас који близу стајасмо.
 Тад' страшно врисну; к'о да неко вођ му би,
 на врата скочи двокрилна, и свину их
 па истави, и у ложницу навали.
 Ту госпу видесмо где виси; замком се
 плетеном стегнула. А он, кад виде је,
 у болу страшно рикне, уже висеће
 ту одвеже. А кад је јадна лежала
 на земљи — даље страшно беше гледати.
 Златоковку јој иглу он из одеће
 ишчупа, њоме она сапињаше се,
 и, дигавши је, у зенице кресну се,
 па говораше: неће оне гледати
 ни трпње његове ни греха његових,
 у тами кога нису смеле гледаће
 од сада, неће познат' кога жуђаху.
 И, тако тужећ', не једанпут, више пут
 у веће себе удари. А зенице
 у крви браду квашаху, не роњаху
 тек влажне капи крви, но у један трен
 потече црни пљусак туче кржаве.
 Од двога једног ово не погоди зло,

но муж и жена заједнички страдаше.
И давна срећа права срећа беше пре
а сада — данас, гле — то стењање је све,
и беда, смрт, срамота, од свих несрећа
што име какво носе, свака зби се ту.

Коловођа У јаду своме смири ли се несретник?
Гласник Нек двор се, виче, отвори, — Кадмејци
сви

нек виде њега који оца уби свог,
а мајку — грозно виче, не смем казати.
Он сам ће прогнат' се и, како прокле се,
у двору неће више проклет остати.
Ал' треба помоћи, водича каквога
јер бол је већи нег' се може трпети.
И теби ће показати, јер врата се
већ отварају, призор одмах видећеш
и сузу што би душману измамио.

(Едип долази)

ДРУГА ПОЈАВА.

КОЛО, ЕДИП.

ЗАЈЕДНИЧКА ЈАДИКОВКА.

Систем

О страшна ли јада за човечиј' поглед,
најстрашнијег од свих што сам их досад
до ивео! Који те обузе бес,
о јадниче? Који ли злог сада
у махнитој прељутој навали тој
на худу ти насрну судбу?
Не могу те погледат', јадниче, јао,
а много тог хоћу да питам те још,
тог много да дознам и много да видим!
Толика с тебе хвата ме језа!

Едип

О леле, о леле, јаднику мени!
Та камо то несретник девам се ја?
Та куда к'о стрела се разлеће глас ми?
Ох, камо то искочи, злодуше ти?
Коловођа У страхоту ни чувену ни виђену.

Прва строфа

Едип Ах, облаче, мраче ужасни мој!
Грозан се, силан се навуче ти,
немио ветар вија те, јао!
И опет, авај мени! Како прође ме
од игле бод и сећање на недела!
И није чудо што у таквим јадима
са бола тужиш два, са бола трпиш два!

Прва антистрофа

Едип Ох, рођени, мили, једини ти
мене још походиш; трпиш ме још,
за мене слепца бринеш се, јао;
Та видим те, јер мада ноћ ме завила.
још, ипак, увек јасно глас ти познајем.

Коловођа О страшна дела! Како 'вако може ти
да очи стрнеш? Који бог те натера?

Друга строфа

Едип Аполон, Аполон беше то, другови,
ове ми јаде и невоље зададе!
Ал' њих ми нико не изби,
но сам их јадник избих ја.
Та што да гледам још,
кад око ништа мило није гледало?

Коловођа Било је како кажеш ти.

Едип Та има л' шта да гледам ја
Ил' волим; коме могу још
да прозборим, да с миљем чујем одговор?
Водите брже ме одавле, ах,
водите, рођени, несрећу ту,
проклетав ту највећу, па још смртника
и најбогомрскијег!

Коловођа Ох, бедан си рад свести и рад несреће!
Еј среће да те нигда нисам упозн'о!

Друга антистрофа

Едип Пропао онај ко на паши споне ми
круте на ногама узе, па избави

од страдања и спасе ме!
 Тим љубав не учини ми!
 Да онај умрех дан,
 ни други ни ја не би бола имали!

Коловођа И ја бих томе био рад!

Едип Па не бих оца убио,
 и не би прозвао ме свет
 жеником оне жене што ме родила.
 Сада сам проклет и грешнице син,
 рађ'о сам с оном од које сам потек'о сам.
 Па има ли од зла још горе какво зло,
 то паде на Едипа.

Коловођа Ја не знам како наум твој да одобрим,
 јер боље да те нема но да трајеш слеп.

Едип Да то овако не урадих најбоље,
 не казуј ми и немој више световат'.
 Јер не знам каквима би гледећ' очима,
 кад у мрак стигнем, оца свога поглед'о,
 ни како мајку бедну: њима двома ја
 учиних више но што вреди вешала.
 Да гледам децу своју како никоше, —
 зар то да буде поглед мени жељкован?
 Не, никада! За моје очи никада!
 А ни град, кула, свете слике божије —!
 Њих патник над патнике ја, што једини,
 од Тебанаца барем, живљах најлепше,
 сам себи отех! Свима сам заповедих
 да гоне бешчасника што од богова
 изађе проклет, мада Лајев беше род.
 Срамоту своју кад сам такву открио,
 зар треба да вас правим гледам очима?
 Никако! И да могох још да зајазим
 чувења извор уши, не бих поднео
 да бедно тело читаво не затворим,
 да будем слеп и сасвим глув, јер слатко је
 кад мисли живе изван сваке невоље.
 Јао, Китероне, што ме прими? Зашто ме
 не уби одмах онај час, да никада
 у свету се не дозна чије дете сам?
 О Полибе и Коринте, ти тобожња

о колевко ми стара, какву ли ми ви
отхранисте лепоту, пуну чирова!
Сад изби да сам зао и од рода зла.
О три би пута и ти, доло забитна,
о храстиче и кланче ти на раскршћу,
што напиште се негда крви бабове
са руку мојих, зар ме се још сећате
што вама скривих, шта сам опет радио
кад стигох овамо? О браче, браче ти,
ти роди мене и, кад роди, од мене
ти опет клицу потера и показа
и оце, браћу, децу — исте крви крв;
па заручнице, жене, мајке; дела све
најсрамнија на свету што се збивају!
Што није лепо за реч није ни за чин.
Тако вам богова, зато брже ван ме где
заклоните ил' убијте ил' у море
зарон'те где ме више видет' нећете.
Удостојте се несретника додети!
Слушајте, не бојте се! Моју невољу
ни један смртник трпет' не може до ја.

Коловођа Што иштеш, Креонт, гле, у прави сти-
же час
да помаже и светује; он једини
браничем земљи место тебе остаде.

Едип Вај мени! Какву сада да му рекнем реч?
Па како да се с правом уздам у њега?
Та пре сам у свем ружно га увредио.

(Дође Креонт)

ТРЕЋА ПОЈАВА.

КОЛО, ЕДИП, КРЕОНТ.

Креонт Не дођох амо да се ругам, Едипе,
ни псујем што рад зла што пре ми нанесе.

(слугама)

Но, за род људски не марите л' више ви,
бар штујте пламен Господа нам Хелија,

што храни све; не казивајте такав грех овако незакривен; њега не прими ни земља, нити света киша, нити зрак! И зато брже у кућу га водите! Јер свет је обичај да само рођаци свог рода јаде гледају и слушају.

Едип Тако ти бога, кад ме нада превари, кад тако добар приђе мени грешнику, чуј нешто! За те зборићу, не за себе.

Креонт Па шта то желиш кад овако молиш ме?

Едип Што брже ме из ове земље баци куд, ни један где ме људски не поздраву глас.

Креонт Учинио бих, добро знај, ал' хтедох пре да бога упитам шта треба радити.

Едип Ал' јасно веће његов заповеди глас, убица оца нека пане — грешник ја.

Креонт Да, тако рече. Али боље питати у нужди овој шта је воља божија.

Едип За невољника, дакле, питаћете још?

Креонт Па и ти, ваљда, богу вероваћеш сад.

Едип А теби налажем и ово молим те: у двору ону сам укопај како знаш; за своје тако с правом то урадићеш. А овај град ми очински да никада за свог станара жива ме не заслужи! Но пусти ме у горама да станујем, где Китерон је мој, за прави што га гроб већ родитељи живи ми одредише! Да умрем од тих што ме убит' хтедоше. Но тол'ко знам: ни болест не би стрла ме нит' ишта друго, јер се никад не бих ја од смрти спас'о до за страшно какво зло! Но судба нек нам иде куд је пошла већ! За децу ми — за мушку децу, Креонте, не имај бриге; људи су, па никада, ма гдегод били, неће оскудевати. Ал' јадне ми девојчице, сиротице,

што никада њим софра не би прострта
 без мене, него увек што бих уз'о ја
 са мноме сваки залогај би делиле —
 за њих се старај! Сад, пре свега, пусти ме
 да њих се доднем и јад свој оплачем!
 Де, царе!

(Креонт одџ)

О иди, честит роде! Кад их загрлим,
 изгледаће ми да их грлим очима.

(Едип ћуши и слуша, док се Креонт враћа с
 Едиповим кћерима Антигоном и Исменом ко-
 је плачу)

Шта велим?

О богова вам, не чујем ли заиста
 где миле плачу? Зар се Креонт смилова
 те посла мени децу моју премилу?
 Је л' истина?

Креонт

Јест, истина. Ја, ево их, доведох ти,
 јер дознах жељу коју давно осећаш.

Едип

Па сретан био, и рад овог хода твог
 од мене боље нека бог те очува!
 О где сте, кћери моје? Амо приђите
 ка овим мојим братинскијем рукама,
 што згрешише да очи оца рођеног
 пре негда јасне сад овакве гледате!
 О децо, ја вас, не видећ' и не знајућ',
 са оном родих што ме самог родила!
 Па за вас плачем — та не могу гледат
 вас —
 кад мислим на ваш горки живот потоњи
 у свету што га ви проживет' морате.
 У која ћете поћи друшта грађанска,
 на које славе а да с плачем кући се
 не повратите место сјај да гледате?
 Па када до удаје већ дорастете,
 ко ће се, децо, ко ће се усудити
 да узме такву бруку што ће живот ваш
 да разори к'о вашим родитељима?
 Та које нема ту грозоте? Отац ваш

свог оца погуби а мајку обљуби
од које сам се роди; иста утроба,
из које сам је изашао, роди вас.
Тако ће грдит'. Ко ће да вас проси ту?
Ни једног нема, децо; него заиста
без порода, без брака свенут' морате. —
Менекејићу, кад им оста отац једини, —
та ми се оба двоје што их родисмо
са светом растасмо — не пусти рода свог
да без мужа по свету лута просећи,
и не дај њино зло да равно буде мом.
Но смилуј се кад видиш младост њихову
без свега, осим што би ти им помог'о.
Обећај, рођо, руком својом дирни ме!
А вас бих, децо, да већ схваћат' можете,
још много светов'о; ал' ово желите
да живите где можете, и живите
животом бољим од живота очева!

Креонџ Већ је доста суза твојијех! Та иди у
кућу!

Едип Морам слушат', мада не волим.

Креонт На време добро све.

Едип Знаш ли камо идем?

Креонт Реци, знаћу кад те саслушам

Едип Ти ћеш ме из отаџбине прогнат'.

Креонџ Како рекне бог.

Едип Ал' сам мрзак боговима.

Креонт Тим ћеш пре то постићи.

Едип Мислиш?

Креонт Ја што не мислим, ни рећи залуд не
волим.

Едип Сад ме води одавле!

Креонт Хајд', само децу остави!

Едип Нипошто ми њих не отми!

Креонџ Не жели премоћи свуд,
јер што моћу доби, до живота не испра-
ти те.

Коло

О станари отаџбине Тебе, ево Едипа ;
славну реши он загонетку и први човек би,
срећу његову са завишћу је свако гледао !
Гледајте у какве вале судбе грозне по-
тону !

Зато никога, док онај задњи дан не дочека,
као сретна нећу прослављати пре но до-
плови

крају века свог а никакав не погоди га
јад.

АНТИГОНА

ЛИЦА

Аншигона } кћери Едипове.
Исмена }
Креонш, цар тебански.
Евридика, жена његова.
Хемон, син њихов.
Тиресија пророк.)
Стражар.
Први гласник.
Други гласник.
Коло старца тебанских.
Прашња Креоншова и Евридикина.

Позорница приказује царски двор у Теби са шројим
врашима: на средњем иду Креонш и Евридика, на десна – за
гледаоца – дворанштво Аншигона и Исмена, а на лева стран-
ци. Коло, стражар, Хемон, Тиресија, гласник, иду, као дома-
ћи, на десни улаз.

ПРВИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

У свиштане. Из двора на десна вратица долази Антигона ња за њом Исмена.

АНТИГОНА, ИСМЕНА.

Антигона Исмена мила, сејо моја рођена,
 да л' знаш још које, какво зло, због Едипа
 што Див још не учини нама живима:
 Та нема беде, нити јада икаква,
 ни нечасно ни ружно ништа што ти
 међ' твојим не видех и мојим јадима.
 Сад опет какав оглас, овај час то чух,
 војвода целом граду мало пређе да?
 Да л' знаш? Да л' чу шта? Или не знаш
 да се зло
 за миле наше спрема к'о за душмане.

Исмена О милим глас ја никакав, Антигона,
 ни весео ни тужан не чух, откада
 изгуби смо нас двије брата обадва,
 у дан их један иста стре погибија.
 А откад од нас војска оде аргивска,
 од ноћас ништа више нисам чула ја,
 ни да сам срећнија а ни несрећнија.

Антигона То знађах, па сам зато те и позвала,
 да сама чујеш ме, пред врата дворова.

Исмена А шта је? Нека реч те узнемирила.

Антигона Зар није Креонт једном брату нашему
 част гроба дао, а другоме ускратио?
 Етеокла је, казују, по закону

и суду праведном у крило земљи дао,
 на оном свету да га мртви поштују,
 а Полиника, што нам јадно погину,
 наредио је, кажу, грађанима свим
 да нико не погребе и не окука,
 већ да без гроба и без плача пусте га,
 да буде слатким пленом гладним птицама.
 То кажу да је теби добри Креонте
 и мени, велим, и мени наредио,
 па амо гре да онима што не знају
 то јавно огласи; и ствар ту не сматра
 к'о шалу баш, већ усуди л' се на то ко,
 од света ће га стићи смрт под камењем.
 Тако је то, а овај ти покажи мах
 с врлином да л' се роди, ил' се одроди.

Исмeна У таквим приликама шта бих, јаднице,
 помогла ја да вежем ил' одрешујем?

Анџигона Де види труд и муку са мном примаш ли?

Исмeна У каквом страшном делу то? Куд ми-
 слиш ти?

Анџигона Мртваца кад би скупа са мном подигла.

Исмeна Сахранит' га, а проглас граду не да то?

Анџигона К'о мог и твог брата, ако нећеш ти,
 јер издајница, бо ме, нећу бити ја.

Исмeна О јаднице, зар мада Креонт забрани?

Анџигона Он нема права од мог да ме одбија.

Исмeна Вај мени! Опомен' се, селе, бабајка,
 како нам неславан и мрзак пропаде,
 кад грехе своје откри сам, па ископа
 сам због њих својом руком ока обадва!
 па мајка му и жена, двострука је реч,
 плетеним ужем срамно сконча живот свој;
 а треће, обадва нам брата несретна
 у једном дану једном смрћу падоше
 кад један другог братском руком убише.
 Нас две смо саме сада остале, па чуј:
 најгора смрт нам ако мимо закон сад

не послушамо царску одлуку и власт. На уму треба имат' ово: жене смо па не можемо боја бити с мушкима; а онда — јер над нама јачи владају — ми слушајт' морамо и то, и горе још. Па с тога ја ћу подземнике молити да мени опросте што вако морам ја, а послушаћу оне који држе власт, јер залуд радит' нема смисла никаква.

Антигона Не зовем више, а да ми помоћи још и хоћеш, не би са мном радо радила. Но мисли како ти је драго. Њега ја сахранићу. За такво дело радо мрем. Са њим, са милим, мила ја почиваћу, кад свето сагрешим. Та дуже треба ми да оном свету свиђам се но овоме. Јер тамо вечно бићу. Ти пак, воља л' те! погрди оно што је самим часно бозима.

Исмена Не чиним ништа непоштено. Тек сам ја неспособна да грађанима пркосим.

Антигона Овако ти изговарај се ту, а ја сад идем гробак насут' брату премилом.

Исмена. Вај мени, невољнице! Страх ме,
страдаћеш!

Антигона Не бој се за ме! Свој ти удес поправљај!

Исмена Бар ником немој дело поверити то, но тајом таји га, а и ја тако ћу!

Исмена За хладне ствари имаш срце ватрено!

Антигона Ја знадем коме треба годит' највише.

Исмена Да можеш; али тражиш што се не може.

Антигона Па добро, кад ме снага изда, престаћу.

Исмена Ни почет' не треба што бити не може.

Антигона Кад тако збориш, ја ћу на те мрзити, крај покојника с правом мрска лежаћеш. Ал' пусти мене, и мој пусти неразум

да муку патим ту! Та нећу страдати
а племенита да не задеси ме смрт.

Исмeна Кад тако мислиш, а ти иди! Само знај
да луда греш, а драга правим драгима.
(*Оде. Долази коло старца тебанских.*)

ДРУГ ПОЈАВА.

УЛАЗНА ПЕСМА.

КОЛО.

Прва строфа

Зрако сунчева, прекрасни
сјају, какав никада још
Теби седморих врата пре
засјао није! Грану, гле,
дана златнога зенице,
преко Диркиних вира стиже!
Са штитом белим душмана,
што из Арга оружан сав
дође нам, њега у бежање ти
уздом потера бржом.

У земљу га нашу Полиник довео
због противуречних спорова љут;
к'о орао гласно кликћући,
од Арга до Тебе прелети пут,
а крила к'о бели сјала му снег,
сав оружан би
и коњогривком заштићен кацигом.

Прва антистрофа

Изнад кровова стаде већ
па на седморо врата свуд
зину копљима убојним,
али оде пре него крв
наша жвало му напуни,
прво него нам венац кула
жар запали оморигов.

Такав бојни Арејев звек
с леђа заори, и жестоки змај
тешку битку је био.

Величање охола језика Див
не трпи никако; спазивши њих
где снажном бујицом наваљују сви
па звекетом злата се поносе још,
он муњом завитла па обори тог
на зиду што ј' већ
насрн'о да запева победу.

Друга строфа

Погођен сруши се на земљу тај што онда
с огњем у рукама помамним насртајем
бесан долети сав
као ветра прељутог мах.
И тако туде прође он.
Другима, гле, друкчију коб
досуди тај велики бог
Ареј, десницом јунак.

На седморим вратима седам се баш
поређало вођа, све јуначки сој,
и силноме Диву сав дадоше плен
к'о победни знак, до јадника два;
од једног су оца и матере крв,
а на се копља наперивши два
обадвојица исту си задаше смрт.

Друга антистрофа

Али је преславна Победа дошла нама,
колима богатој Теби се порадова;
дакле, ратове све
заборав'те потпуно сад.
У божје хајд'мо храмe све,
играјмо сви читаву ноћ,
Бакхија бог биће нам вођ,
Теба сва да се тресе!

Ал' ево нам Креонт, Менекејев син,
баш иде; у земљи нам владар је он,
по скорашњем божјем удесу дан,

а јамачно мис'о премишља неку,
јер свима је нама послао глас
те овде стараца збор
на изванредни састанак позвао.

(Долазе Креонт и два гласника)

ДРУГИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

КОЛО, КРЕОНТ.

Креонт О људи, богови нам силном грешњом
град
узљуљаше, па опет стојна дигоше.
По гласницима са свих страна позвах вас
да амо дођете, јер знам да одано
Лајеву моћ и престо вазда штовасте;
па опет — док је Едип градом управљ'о;
а, кад он паде, синовима његовим
једнако верно покоравасте се још.
Кад они двојом смрћу оба падоше
у једном дану кад се сами скобише
и својом руком крвцу грешно пролише,
сву, дакле, власт и престо имам сада ја,
по роду јер сам покојнима најближи. —
Ал' не може се знати срце, мишљење и суд
ма кога човека, док прво не видиш
да вешто влада и да позна законе.
Јер, онај који целим градом управља
а сам најбољих савета не прихваћа,
већ од стра неког језик свој закључава:
мним одувек и данас да је најгори.
И другог драгога ко више поштује
но отаџбину, тога ништа не ценим.
А ја — нек знаде Див што вазда види све —
ја нигда не бих ћут'о кад бих гледао
да пропаст место спаса грађанима гре,
и душманина земље нигда не бих ја
за пријатеља узео, јер увиђам:

спасење нам је она, на њој сигурно
 док пловимо, ми пријатеље течемо.
 Тим законима овај град ћу дизати.
 И с тим се слаже што сам грађанима сад
 за Едипове синове наредио.
 Етеокла, за град нам што се бораше
 и погибе, а копљем први јунак би,
 нек сахране и сваку нек му даду част
 најбољим мртвима што доле пристаје;
 а брата му — о Полинику зборим сад —
 што хтеде завичај и боштва родбинска
 на повратку из бегства огњем спалити
 и крви хтеде окусити братове,
 а грађане одвести као робове,
 да нико га — наредих граду овоме —
 ни гробом ни нарицањем не почасте
 већ да без гроба — сваком оку наказан-
 од птица и од паса буде раздеран!
 То суд је мој, и нигда неће код мене
 пред поштенима рђе част уживати.
 Ал' који добро мисли отачаст у овоме
 од мене биће штован мртав к'о и жив,

Коловођа То драго ти, Менекејићу, чинити
 са пријатељем града нам и душманом.
 Ти сваким законом се можеш служити
 за покојне и за нас који живимо.

Креон Чувари мојих заповести бићете!

Коловођа Заповеди нек млађи когод буде то!

Креон Ал' код мртваца стража постави се већ.

Коловођа Па шта нам, дакле, друго још заповедаш?

Креонт Да пазиш на ред, ако не верује ко.

Коловођа Лудака нема таквог да је смрти рад.

Креон И то му плаћа биће. Ал' на добит над
 људима често је проузрочио пад.

(Долази сиражар)

ДРУГА ПОЈАВА.

КОЛО, КРЕОНТ, СТРАЖАР.

Стражар О царе, не знаш како сам се журио,
и лаком ногом засопљен дојурио!
На путу многе мисли устављаху ме,
и све сам окрет'о се да се повратим,
јер често душе своје овај слушах глас:
„Шта идеш, јадан, тамо где те чека суд?
Још, болан, отежеш? А Креонт чуће то
од кога другог; ето на те зла!“
Размишљајући тако мучно одмицах,
и вратак тако мени одуљи се пут.
Одлучих најзад амо да се запутим,
саопштићу ти, мада немам рећи шта.
Ја стигох ти, јер нада осоколи ме
да неће друго стићи ме до удес мој.

Креонт А шта је да те стрепња обузела та?

Стражар Пре свега, хоћу да ти кажем о себи:
јер дела нит' починих нити кривца знам,
а нит' је право какво зло да препатим.

Креонт Баш смераш против дела да се оградиш
Но очито је, нешто ново јавићеш.

Стражар Е ради страшна гласа много одлажем.

Креонт Изреци већ, па иди онда слободно!

Стражар Па казаћу. Баш сада неко сахрани
мртваца; на тело му сухог посу пра,
па, како треба, свети обред изврши.

Креонт Шта говориш? Ко, ипак, усуди се то?

Стражар Ја не знам. Нити секира ту удари
нит' кука паде, земља тврда, суха сва,
неиспучана, неутрта колима,
извршиоцу трага нема никаква.
А када нам је први дневни стражар то
показ о, сви се томе с муком чудисмо.
Он ишчезну, до душе — не би закопан,
ал' озго танак беше прах, да мине грех.

Ту нит' се каквој звери видет' мог'о траг,
 ни псету каквом што би дошло глодати.
 Међу нама се грдне псовке ориле,
 Све стражар пањ'ко стражара, и готов бој
 на крају — никог не би да нас растави.
 Јер сваки од нас беше томе делу крив,
 ал' нико јасно, *не знам* беше изговор.
 И бесмо спремни дизат' усијани жар
 кроз огањ се провлачит', клет' се бозима,
 да дело није наше, и да не знамо
 ко дело заснова, ни ко га учини.
 На крају, кад нам тражит' не би корисно,
 реч једног чу се, главе сви оборисмо
 ка тлу, јер не знађасмо ни противит' се
 ни шта да радимо да добро испадне
 И беше реч да теби та се мора ствар
 дојавити, и да је крити не треба.
 То победи, па мене злосретника ждреб
 избере да се тога сретног посла прихватим.
 Ја стигох нерад, а знам: ни ти ниси рад,
 јер гласник злих гласова ником није драг,

Коловођа Већ дуго, царе, мисао ми се довија
 да није можда богодано дело то.

Креонт Умукни, док ме говор твој не расрди!
 У један мах да луд и стар не осванеш!
 Јер твоја реч је несносна кад говориш
 да бози воде бригу о мртвацу том.
 К'о добротвора зар га ценише па сад
 закопаше, а врати се да храмове
 са ступовима спали, даре заветне,
 и завичај, и законе, да уништи?
 Ил' видиш зар да бози цене злотворе?
 То не! Но бунтовници града овога
 већ давно, видех, против мене мрмљају
 и тајно главом тресу, врат не скучише
 под јарам праведан, да сретан будем ја.
 И добро знам да ови баш чуваре те
 потплатише, злочинство то да почине.
 За људе још не наста таква уредба
 к'о новац што би била зла. И граде он

раскопа; он из дома људе изгони;
 он људска племенита срца заводи,
 и учи да на ружна дела пристају;
 он људе научи да знају варати,
 и свако срамно дело да разумеју.
 А оне што за новац то урадише
 те када тада казна зато стићиће.

(Сџражару)

Но ако Диву ја још част исказујем,
 то добро знај ми, ево заклињем ти се:
 пред моје очи дођете л' а без тога
 што својом руком мрца посу прашином,
 неће ми доста бити само ваша смрт,
 већ живи ћете висит' док злочинство то
 не одате, да знате откуд користи,
 па после да их грабите, и схватите
 да не треба добитак желет' од свачег.
 Та видећеш да многима већ јада шир
 добиће ружно створи а не среће вир.

Сџражар Говорит' смем ли? Ил' да окренем па
грем?

Креонџ Зар не знаш да ми и сад мрско гово-
риш?

Сџражар Је л' ухо или душу реч увредила?

Креонџ Шта китиш ту? Шта тражиш место
бола мог?

Сџражар Злочинац душу, а ја ухо вређам ти.

Креонџ О, гле тога, блебетало си право баш!

Стражар Ал' дела тога нигда не изврших ја.

Креонт И то, и још за новац душу продаде.

Сџражар Куку! Леле!

Ао јада, кад ко суди право не суди!

Креонт Сад судом шали се, но ако кривце ми
 не прокажете, онда ћете признати
 добитак рђави да ствара само јад.

(Одлази)

Стражар Да могу само наћи га! Но нашли га
ил' не нашли, јер срећа суди код тога,
тек мене овде нећеш више видети!
И сада, кад се спасох мимо сваки над
и суд, ја многу хвалу богу дугујем.

(*Оде*)

ТРЕЋА ПОЈАВА.

Прва стајаћа песма.

КОЛО

Прва строфа

Пун је сила свет ал' ништа
од човека јаче није.
Преко сињега мора он
плови зимски док дува југ,
под хучним срља валима
што около запљускују.
Он Земљу, вечни неумор,
највишу божицу вазда исцрпљује,
од лета до лета плуг му вијуга се,
гордим коњем он је оре.

Прва антисирофа

И птице с лаким крилима
хвата јаким замкама,
па и звериња дивљег род,
те још морске дубине плод —
створења мрежом лови та
предомишљати човек тај.
Вештином својом кроти он
звере гороходно, дивље, а тривастим
коњима шију у јармове сапиње,
па и горском бики силном.

Друга сирофа

И речима и мислима
брзокрилим и државном
животу довину се. Научи се

од мраза бранит' студеног,
 од пљуска дажда немилоср — тај свемоћник,
 И нигда у будућност не гре неспреман,
 Од Хада само неће бегства избејат',
 а од болести тешких нађе заклон већ.

Друга антистрофа

Над жудом има уман дар,
 ту своју стваралачку моћ,
 час нагиње на зло а час на добро.
 А штује л' земље законе
 и света божја права, граду свом је стуб;
 а нема отаџбине кад се пркосно
 одаде злу. Не дош'о, моме огњишту
 и не мислио као ја ко ради то.

(Долази стражар водећи Антигону)

ТРЕЋИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

КОЛО, СТРАЖАР, КРЕОНТ, АНТИГОНА.

Коло Колебам се! Није л' то божански лик?
 Кад је познам, не могу потврдити ја
 да није Антигона девојка та.

О јаднице ти
 од јаднога оца — Едипа, ах!
 Шта слутим? Ваљда те не води тај
 што цареву заповест прекрши ти,
 затечену где безумно скриви?

Стражар Гле, то је она онај чин што изврши.
 Код мрца ухватисмо је. Но где је цар?

Коло Из двора, ево баш по жељи иде ти.

Креонт А шта је? Зашто баш у згодан сти-
 гох час?

Стражар О царе, човек никад не треба се клет',
 јер нова мис'о стару мис'о пориче;
 похвалих се да нећу ви ле доћи ту

кад оних претња твојих одагна ме хук.
 Ал' опет, у радости брзој, ненадној,
 што свако друго задовољство премаша,
 ја стигох, мада заклетвом порекох то,
 са овом девојком што ја затекох је
 где кити гроб. Ту није тресао се ждреб,
 откриће то је моје, никог другога.
 Сад сам је, царе, узми, како драго ти,
 распитуј и осуђуј! А ја, право је,
 од ових беда одлазим ослобођен.

Креонт Ти ову водиш? Како? Где је ухвати?

Стражар Мртваца она закопа. Сад знадеш све.

Креонт Да л' знадеш право? Говори или истину?

Стражар Њу видех — мртвом спрема забрањени гроб.

Да л' јасно сад и разговетно кажем ти?

Креонт Па како виде је и како ухвати?

Стражар Овако беше. Тек од тебе одемо
 и оне страхотне ти претње чујемо,
 са мрвог тела сав ометемо ми прах,
 и веће гњили добро откријемо труп,
 у заветрину седнемо на високу на хрид,
 да до нас од њега не рашири се смрад.
 Ту један другог грдним речма псовасмо,
 кад пос'о когод занемарио би свој.
 То тако дуго трајаше, док сјајни круг
 сунчани напред неба није узиш'о,
 и жега припекла. Ал' изненада тад
 од земље ветар диже прах, из неба јад,
 па закри поље, цело лишће кидајућ'
 у шуми; тиме силни напуни се зрак.
 Ми жмирећ' трпљасмо тај богодани бич.
 А кад се једва негда вихар утиша,
 ми цуру спазисмо где горко закука
 к'о птица гласом тананим, кад угледа
 гнијездо пусто, празан лежај б'ез млади.
 И она, кад мртваца гола опази,

зајауче, а оне страшним клетвама
 све проклињаше који то учинише.
 Донесе одмах сухог праха рукама,
 па из лепокова из суда бакарна
 о енча мртвог трипут жртву лијући.
 А ми кад опазимо то, потрчимо
 и склептамо је, ал' је ништа не би страх.
 За први и за други псовасмо је чин,
 а она стајаше баш ништа не кријућ'.
 А мени мило, ал' и жао беше то.
 Јер кад се од зла спасеш сам, најслађе ти,
 ал' у зло вући пријатеља свога —
 то боли. Ал' је моја таква природа
 да за све мање марим но за живот свој.

Креонт А ти, да, ти, што главу земљи обори,
 да л' признајеш да сврши то, ил' поричеш?

Антигона Да, признајем, тај чин је мој, не поричем.

Креонт (сврхсјару)

Ти можеш на пут поћи куда год си рад,
 — од тешке кривице си ослободио се сад.

(*Оде*)

ДРУГА ПОЈАВА.

КОЛО, КРЕОНТ, АНТИГОНА.

Креонти (Антигони)

А ти не надуго већ кратко реци ми:
 да л' знаде да је проглас то забранио?

Антигона Да, знадох. Како не бих? Сваком јасно би.

Креонти И ти се дрзну закон тај да погазиш?

Антигона Та није проглас тај објавио ми Див,
 нит Правда, сустанарка доњих богова,
 законе такве човечанству одреди.
 И не мишљах твој проглас да је тако јак
 да неписане, вечне божје законе
 ти као смртан човек надмашити смеш.
 Јер они трају, не од данас, јуче — не,
 већ одувек, и нико не зна откад су.

Па рад њих, воље се не бојећ' ничије,
 ја не хтедох да казна божја стигне ме.
 Та ја сам знала да ћу умрет', како не?
 иако не прогласи то. Но умрем ли
 пре времена, то к'о добит опет узимам.
 Јер ко у многим живи јадима к'о ја;
 зар не би тај у гробу срећу нашао?
 И тако, ако мене таква стигне коб,
 ја ништа не жалим; но да поднесем ја
 да моје мајке син без гроба остане,
 то жалила бих; али за смрт не марим.
 Па чини л' ти се да сам лудо радила,
 пред лудим канда трпим прекор лудости.

Коловођа У детета показује се страсна ћуд
 од страсног оца; злу попуштат' не зна та.

Креонт Но знај ми: таква пркосна и тврда ћуд
 да најпре клоне; и најчвршће железно
 то претврдо кроз ватрин жестоко прође жар
 најчешће сломи се па сипни, видећеш.
 И знадем да се бесни коњи украте
 маленим уздама. Јер гордост ономе
 не доликује ко је слуга ближњем свом.
 Већ онда та је знала да ми пркоси
 кад проглашену преступи ми заповест;
 а после тога ово други пркос је
 што руга се и чином тим се поноси.
 Ја збиља не бих био муж, а она би,
 да без казне самовлашће јој прође то!
 Па нек је кћи од сестре, да, рођенија
 од свију што их породични чува Див,
 ни она а ни сестра неће избећи
 најгорој судби! И њу кривим једнако
 рад гроба тога с овом што га замисли.
 Дозов'те и њу! Јер је видех мало пре
 где бесни по кући; полудела је већ.

(Стража из прајње Креонтове оде по Исмену.)

А душа зна се радо напред одати
 кад когод грешно дело тајно заснује.
 А мрзим и то кад се когод затекне
 у чину злу, па хоће да полепша још.

- Антигона* Шта хоћеш више него да ме убијеш?
- Креон* Ја ништа више. То кад имам, имам све.
- Антигона* Шта чекаш, дакле? Ништа ми се не свиди од речи твојих, нит' се свиде икада; и теби тако говор мој се не свиди. Па одакле да већу славу постигнем но одатле што гроб начиних брату свом? Сви ови казали би да им годи то, кад не би уста њина затварао страх. Ал' многа срећа с влашћу иде под руку: и чин и реч по милој вољи теку јој.
- Креон* Ти једина од Кадмовића видиш то!
- Антигона* И ови виде, али језик подвише.
- Креон* Не стидиш се кад мислиш од њих друкчије?
- Антигона* То ништа срамно није брата штовати.
- Креонт* А није л' брат и онај с њим што погибе?
- Антигона* По оцу и по мајци рођени је брат.
- Креонт* Па зашто љубављу гаштујеш безбожном?
- Антигона* То не би мртви брат ми посведочио.
- Креонт* Кад њега к'о и грешног оног поштујеш?
- Антигона* Та није као слуга згин'о већ к'о брат.
- Креонт* А земљу хар'о нам док онај бранио.
- Антигона* Хад, ипак, за све једне тражи законе.
- Креонт* Ал' не да зао се к'о и поштен поштује.
- Антигона* Ко зна к'о свето доле сматрају ли то.
- Креонт* Ал' душман, кад и умре, није пријатељ.
- Антигона* Не мржњу него љубав живот иште мој!
- Креонт* Кад мораш љубит', љуби доле оба, а ја док живим, неће жена владати.

(Доводе Исмену)

- Коло* Ал' ево Исмене пред вратима нам за сестрицом сузе где пролива, гле,

а облак на обрви лице јој красно
нагрђује
и леповидне образе кваси.

ТРЕЋА ПОЈАВА.

КОЛО, КРЕОНТ, АНТИГОНА, ИСМЕНА.

Креонти Ти што се по кући к'о гуја шуљала
и мени тајом пила крв, а нисам знао
две пропасти да храним своме престолу,
де, реци: хоћеш ли ми признат' да и ти
код гробаби, ил' заклет' се да не знаш за њ?

Исмена Учиних дело ако она признаје;
и ја сам учесник, и носим кривицу.

Антигона Ал' правда неће теби то допустити,
нит' хтеде ти, нит' с тобом ја учиних то.

Исмена Ал' није мене стид у твојој несрећи
да пловим с тобом путем ове невоље.

Антигона Зна Хад и они доле чије ј' дело то;
ја друге не волим што љубе речима.

Исмена Не, немој, сејо, да ми сад забрањујеш
да с тобом умрем и да мрвог посветим!

Антигона Ти не смеш са мношум умрети; не присвајај
што ниси такла! Доста биће мја смрт.

Исмена А шта да живим без тебе кад останем?

Антигона Креонта питај; ти се стараш за њега.

Исмена А шта ме вређаш? Ништа ти не користи.

Антигона Иако трпим, морам ти се ругати.

Исмена Па има л' начина да посмогнем ти још?

Антигона Ти себе спаси! Бегству твој не завидим.

Исмена О јадне мене! Удес твој да изгубим?

Антигона Ти живот себи хтела си, ја хоћу смрт!

Исмена Ал' мисли својих нисам ја прећутала.

Антигона Ти овима, ја онима се хтедох свидети.

- Исмeна* Па једнака је сада наша кривица.
- Антигона* Не бој се! Још ти живиш; моја душа је код мртвих давно већ, да њима користи.
- Креонти* Те цуре, мислим, као да полудеше: сад ова, — она откако се родила.
- Исмeна* Ал' памет, царе, рођена не остаје у оних који пате, но се ремети.
- Креонт* У тебе, да, са злима зло кад одабра.
- Исмeна* Зар без ње могу ја да сама живим још?
- Креонт* Не спомињи ми ове! Више нема ње!
- Исмeна* Зар заручницу сину своме убијаш?
- Креонт* И друге њиве жуде младе плодности.
- Исмeна* Ал' нема љубави к'о њихова што би!
- Креонт* Ал' мрзи ме да син ми жену има злу.
- Исмeна* О Хемоне, ох, тебе ружи отац твој!
- Креонти* Већ доста мрска си ми и ти и твој брак.
- Исмeна* Од чеда зар ћеш раставит' је рођеног?
- Креонт* Ал' Хад ће спречит' брачну везу њихову.
- Исмeна* Па њој је, изгледа ми, одређена смрт.
- Креонт* То и ја видим.

(Слугама)

Али не часите сад,
већ у дом с њима, послуго! Те девојке
затворите, а не да буду слободне.
И налетеце беже кад већ увиде
животу њихову да смрт се примиче.

(Антигону и Исмену одведу)

ЧЕТВРТА ПОЈАВА.

ДРУГА СТАЈАЋА ПЕСМА.

КРЕОНТ, КОЛО.

Прва строфа

О сретника којима живот не окуси зла!
Коме богови кућом потресу, тог јади
не мину, већ сваки му нараштај вазда прате

Баш тако кад непогодни
трачки дуну ветрови,
под море у мрак срне узбуркани вал,
па из дубине тамне песак ваља црн
што силни ветар уздигне,
а јеком јечи валом ударани жал.

Прва антистрофа

Гле, прастаре трпије Лабдакића покојних
где још нову трпију живима рађа:
нараштају рађа је нараштај. Ево их неки
бог руши, спаса немају.
Та и задњој младици
што сину дому Едипову као спас,
код богова се доњих сад јој спрема крај;
њин крвав застире је прах,
и речи безумље, и гњевна срца страст.

Друга строфа

Диве, који би преступак
људски скршио твоју власт?
Њу никада сан не свлада све што свлада
ни неуморни месеци;
к'о владалац у векотрајној младости
олимпским ти управљаш сјајем блиставим.
Па посад унапред, к'о пре,
тај закон увек важиће:
за свег живота смртнику
ниједноме час не прође изван јада.

Друга антистрофа

Нада, блудница веља та,
многим људима помаже,
а многим је дим несталних, празних жеља;
не знаду што им гамиже,
док жарка ватра ноге им не опржи.
Слављену реч паметно неко изустити:
кад у јад кога баци бог,
он за зло то не узима,
но добра тражи у томе;
а кратак тренут борави изван јада.

(Долази Лемон)

ЧЕТВРТИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

КОЛО, КРЕОНТ, ХЕМОН.

Коло

Гле Хемона, најмлаћег одветка, гле, од порода твојега; долази л' он због Антигоне у срцу носећи бол, да л' жалости га њихов несуђен брак?

Креонт

То зачас боље знаћемо но-врачеви. О сине, ваљда ниси на свог оца љут што заручници задњи дочу суд? Ја пријатељ сам теби, радио ма шта.

Хемон

Ја твој сам, оче! Добре мисли негујућ и моје добру путиш; слушаћу те ја. Та никакав ми неће пречи бити брак но ти кад путем добра сина водиш свог.

Креонт

Да, синко, да, то треба имат' у срцу: у свему нека очев први буде суд. Та зато људи баш и моле богове да послушна им деца диче домове, што душманину за зло ће се светити а пријатеља штоват' к'о и отац њин. Ал' коме чеда рађају се злочеста, што друго — рекао бих — роди себи тај но терет баш и силан душманима руг? Па зато, синко, немој да због љубави са женском памет своју изгубиш, јер знај да студен онда чека тебе загрљај кад зла другарица у дому живи твој. Та има л' веће ране него рђав друг? Па презри с тога цуру ту неваљалу, и пусти нек у Хаду нађе драгана. Јер, управ њу затекох ја где једина у свему граду јавно мени пркоси; па нећу граду свом да лажом будем ја, већ мрети мора. Нека Дива призива, чувара крви! Негујем ли непослух у роду, шта би они изван рода ми?

Јер ко је у свом дому човек уредан,
 и грађанима тај ће бити праведан.
 Ко закон гази, или силом крши га,
 ил' мисли да владарима господари,
 од мене тај нек не нада се похвали.
 Но кога град избере, треба слушат' га
 и у малом, у правом и у неправом!
 И такав човек знаће — смем се надати —
 да лепо влада и да радо слуша сам;
 у стисци копљаној у реду уврстан
 устрајаће к'о врли, прави ратни друг.
 Од непокора нема већега ти зла.
 Он граде упропашћује и домове
 раскопава; он кида копљаничи ред
 и у бег нагони га. А где слушају,
 послушност само главу многу спасе ту.
 Па с тога треба да се бране наредбе,
 а жени никако подлећи не треба!
 Јер, ако треба, боље нек нас руши муж,
 а не да кажу да смо жена слабији.

Коловођа То све што рече изгледа нам паметно
 да рече, ако старост дух нам не вара.

Хемон Богови, оче, дају разум људима,
 од свега блага што је благо највеће.
 А нит' бих мог'о нит' бих знао рећи ја
 да није истина то све што каза ти.
 Ал' зато зна и други добар дати суд.
 Пре тебе могу боље ја да видим све
 што збори ко ил' ради ил' прекорава.
 Јер пред тобом се боји човек пучанин
 да збори оно што ти слушат' не волиш.
 А ја са стране добро могу чути то
 ту мому како варош сва оплакује
 што она, од свих женских најнедужнија,
 најсрамније за дично дело умире.
 Свог брата, што у сечи паде крвавој,
 без гроба псима не даде прождрљивим,
 нит' птици каквој да га растрзавају.
 Зар златна венца није она достојна?
 .. тихано се тако тајни шири глас.

- Хемон* То није град што само једном' припада.
- Креонџ* Зар оном град не припада ко влада њим?
- Хемон* Но, лепо ли би пустиња те слушала!
- Креонџ* Тај скупа с цуром, чини ми се, бије бој.
- Хемон* Да, кад си слаб к'о цура; за те бри-
нем се.
- Креонџ* О хуљо, па зар с оцем својим ти се
преш?
- Хемон* Јер видим где о правду огреши се сад.
- Удеонџ* Па грешим ли што своју штујем власт?
- Хемон* Не поштујеш кад газиш право божије.
- Креонт* Еј ћуди погане што жени поста роб!
- Хемон* Ал' ниси нашао да срамоти робујем!
- Креонџ* Бар говор твој у њену корист иде сав.
- Хемон* У твоју, њену, и у доњих богова!
- Креонт* Ал' знај: док живи, неће бити жена ти.
- Хемон* Но умре ли, још неког њезин криће
гроб!
- Креонџ* Још претњама зар тако дрско пркосиш?
- Хемон* Је л' претња зборит' против слепих
заблуда?
- Креонџ* Сам луд, зар плачем да ме учиш па-
мети!
- Хемон* Да ниси отац, рекао бих да си луд.
- Креонт* Ти робе женин, не улагуј ми се ту!...
- Хемон* Говорит' хоћеш, а да ништа не слушаш?
- Креонт* Ти мени то? Ал' Олимпа ми оног, знај:
на своју радост више не грди ме ти!
Довед'те оно грдило, да овај трен
ту издахне пред вереничким очима!
- Хемон* Зар преда мном? Одбаци сваки поми-
шљај!
Ту неће пасти она, нит' ћеш игда ти
мог лица видет' више својим очима;
већ бесни ту пред покорним друговима!

(Оде)

ДРУГА ПОЈАВА.

КОЛО, КРЕОНТ.

Коловођа Тај младић, господару, нагло оде љут,
а опасан је тако младе душе бол.

Креонти Нек ради, мисли више изнад сила свих,
од судбе неће спасти девојака тих.

Коловођа Па обадве их мислиш зар погубити?

Креонти Не ону што не дирну. Добро говориш.

Коловођа А каквом смрћу мниш да другу погубиш?

Креонти Одвешћу је куд смртник није газио
и живу сакрит' је у јаму камену;
а хране даћу тек да грех не осване,
да цео град од љаге чист нам остане.
И онде Хада — само њега поштује
од богова — нек моли да је мене смрт.
Ил' бар ће знати да је узалудан рад
кад човек оно поштује што крије Хад.

(*Креонт оде*)

ТРЕЋА ПОЈАВА.

ТРЕЋА СТАЈАЋА ПЕСМА.

Строфа

Љељо, увек у боју надвладаш!
Љељо, на плен свој што нападаш,
и тајно боравиш дане слађане
на нежном образу моме млађане,
ти преко мора прелазиш,
у пољски станак залазиш!
Теби се не оте бесмртник,
а ни маловечни самртник,
ког раниш то је љубомучник!

Антистрофа

Ти и праведне душе заводиш,
с пута правде их у срам наводиш,

и сада рођаке ти нам завади,
 међ' оцем и сином свађу изроди.
 У очима сад победи
 чар невесте милобрачне
 законе бранећ' светозрачне.
 С ким се Афродита поигра,
 с њим вазда игру и доигра.
 (*Воде Антигону*)

ПЕТИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

КОЛО, АНТИГОНА.

Коловођа Сад и ја вам границе закона сам
 занесох се овде гледајућ' ово.
 И суза не могу већ уставит' вир:
 Антигону видим, ево је иде
 у ложницу свима што доноси мир.

ЈАДИКОВКА.

Прва ситсиф

Антигона Ох, гледајте ме, људи завичаја мог,
 последњим путем сад
 ступам, сунашце жарано
 гледам, ево, последњи пут,
 никад више! Живу ме Хад
 води, куд ће отићи сви,
 на обале Ахеронта;
 сватовац не пева ми се,
 нити ми ико још
 пред врат' ма песму запева,
 већ Ахеронт ће љубит' ме,

Коло Па славна и похвале достојна
 у мртвачко скровиште полазиш сад,
 а погубна сушица не стре ти век,
 а није у боју те посек'о мач,
 већ својом ћеш вољом једина ти
 од самртних жива полазит' у Хад.

Прва антистирофа

Антигона Чух како тужно згину Танталова кћи,
туђинка Фрижанка,
уза сипилску главицу;
као обавит бршљан, њу
обухвати поникла хрид.
И њу сада растаче дажд,
казивају, и нигда снег
не оставља; под сузнијем
обрвам' кваси јој груд.
И мене сасвим као њу
на вечни покој спрема бог.

Коловођа Ал' она је божица, божански сој,
а ми смо смртници, смртничка крв.
Ал' велика слава је постићи то
кад страдаш па с бозима једнаку коб
и жива и покојна делиш.

Друга стирофа

Антигона Јао, смеју ми се! Тако ти
очинских наших богова,
што ми се ругате сада?
Насам мртва, још сам жива.
Граде, о града мог
најбогатији роде,
Диркина чесмо ти,
Тебе лепоколне
дубраво! Ево, све вас ја
као сведоке зазивам
да недужна и нежаљена ни од ког
у затвор гробни полазим
у невиђене раке мрак.
О јао мени, јао,
ни с људима ни с покојницима,
ни са живим ни са мртвим,
нећу боравити

Коловођа До крајње ти се смелости попну,
до Правдина високог стигла си прага,
ал' ту ми се, дете, у пропаст сруши.
За оца мучиш муку ту.

Друга антистирофа

Антигона У најјачи бол ме дирну,
у најљуће ране моје,
дирну црни, трипут црни
удес оца мог и удес
нашега рода свег —
славнијех Лабдакића
Материн одре клет
на ком је мајка ми
рођено чедо грлила,
несрећног мога бабајка,
те несрећницу мене родила!
Ја к њима сада проклета
и неудата полазим!
О јао, брате мој,
ти злосретну си љубу нашао,
па си својом смрћу живу мене
у смрт повукао.

Коловођа Ко мртве поштује, бозима драг је;
ал' владарски оштри кршити закон.
то грађанин прави никако не сме.
А стре те твоје воље суд.

Ејода

Антигона Без суза, без другова ме
и без сватовца јадницу
већ путем воде готовим.
Више не могу јадница гледати
ово свето око светлости.
Удес мој неожаљен
од драгих нико не жали.

(Долази Креонџ)

ДРУГА ПОЈАВА.

КОЛО, АНТИГОНА, КРЕОНТ.

Креонџ (слугама) Да л' знате ко би прест'о тужит',
ридати,
од смрти само кад би то помогло му?

Што брже је одведите! Под гробни свод
затворите, како вам заповедих,
и саму оставите, нека или мре
ил' жива под онаквим гробом гробује!
Што до те цуре стоји, ми смо недужни,
а станка с нама ту на свету нема њој.

Антигона О рако, ложнице, о доме подземски,
мој вечни чувару! Сад к теби полазим,
ка својима што највише их згинуло
од покојних, Ферсефаса их примила.
Ја слазим последња најгрозније од свих,
а не истече суђен данак века мог.
Кад сиђем, заиста ћу оцу, надам се,
ја мила доћи, мила стићи и теби,
о мајко, — мила теби, драги брате мој;
та ја вас мртве својим опрах рукама,
и накитих, па излих жртву надгробну.
А сада, Полиниче, кад сам тело ти
сахранила, овакву плаћу добивам!
Пред паметнима с правом одах теби част.
Ја никад, ни да мајка деце постанем,
ил' да ми се господар мртав распада,
у пркос граду не бих то урадила!
А како бих ја ову оправдала реч?
Да муж ми умре, имала бих другога,
и с њиме чедо, кад би га изгубила.
А кад ми родитеље црни крије Хад,
ни један брат ми на свет више не дође.
Пред свима зато сам почастила те ја
по таквом закону, Креонту то је грех
и страшна смелост, мила главо братинска!
И ево за руке ме ухватио сад
и невенчану, и без песме свадбене,
без брачне среће, деце — неге слађане;
па' вако самотна, без пријатеља ја
међ' мртве јадна у гроб жива одлазим!
А какву заповест преступих божију?
А куд још да се мученицима обраћам
на богове и ког да зовем у помоћ?
Ја, побожна, осванух, ево, безбожна.
Но ако боговима то се допада,

у тешком јаду своју кривњу признаћу,
а греше л' ови, не стигло их веће зло
но моје што га против правде чине ми!

Коло Још једнако истог вихора бес
и надаље њену потреса свест.

Креонт Водичи зато сузе ће лити
за своје кораке споре.

Анџигона Јао мени! Већ реч ме потсећа та
да смрт је близу.

Коло Ја никакву теби не дајем наду
да неће се тако свршити то.

Антигона О тебански крају, очинска ти
о земљо, о богови дедовски ви!
Већ воде ме, ево, не чекам више!
О глете ме, тебански племићи ви,
што једина остах, царева кћи,
и како и од кога страдавам ја
што светост свето поштовах.

(Анџигону одведу)

ТРЕЋА ПОЈАВА.

ЧЕТВРТА СТАЈАЋА ПЕСМА.

Прва строфа

И Данајин лик је мор'о негда
ову сјајну оставити светлост
и у дворе оковане ући.
И ложница, црном гробу слична,
младост њену скриваше у себи.
А она се, моје чедо драго,
красним својим поносила родом,
златну она чувала је кишу,
семе дивско под срцем је крила.
Ал' је увек моћ судбине страшна
ни богатство њој се отет' неће,
ни бог Арес, нити тврде куле,
а ни црне морошумне лађе.

Прва антистрофа

И Дријантов син лакосрдица,
 цар едонски, окован ти беше
 а због своје поругљиве ћуди.
 Сапео га боже Диониже
 и бацио у тамницу хладну,
 Ту га грозна оставила ватра,
 оставило беснило лудачко,
 беле пене свенуло му цвеће!
 И он виде да је у свом бесу
 хулном речју бога увредио.
 Менадама он ти је смгтао,
 гасио ти пламен Дионизов,
 свиркољубне Музе раздражив'о.

Друга строфа

Близу мрких симплегадских стена
 а на једну и на другу страну,
 ту се нижу боспорске обале
 и Салмидес лежи, варош трачка.
 Ту су близу Аресови двори.
 И он виде оне очи слепе
 у два брата, у два Финејића,
 Очи слепе за осветом вичу.
 У Финеја дивља љуба била,
 пасторцима очи ослепила,
 ударила оштрим мачем бритким
 и још врхом чунка ткалачкога.

Друга антистрофа

Гинули су несретници они
 и плакали јадну срећу своју,
 јер их мајка породила њина,
 породила у несретну браку.
 Крв су њена Ерехтиди стари;
 у далеким она пећинама,
 на стрменим оним хридинама,
 на очинским узрасте бурама
 та виловна кћерка Борејева,
 чедо божје; ал' су, кћери моја,

и њу исто обориле тако
три Судиље, три дуговечнице.
(Долази Тиресија вођен од дечака.)

ШЕСТИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА,

КОЛО, ТИРЕСИЈА, КРЕОНТ.

- Тиресија* Главари тепски, истим путем стигосмо
обојица, а од нас један само зре,
јер слепац онда кад га вођа води гре.
- Креонџ* А шта је ново, старче мој Тиресија?
- Тиресија* Ја казаћу ти, а ти слушај врача свог!
- Креонт* Ни пређе нисам ума клонио се твог.
- Тиресија* И лађа града добрим путем пловљаше.
- Креонџ* Потврдит' могу, имао сам користи.
- Тиресија* О длаци, пази, опет сређа виси ти.
- Креонџ* А шта је? Од те речи на срцу ми мрак!
- Тиресија* Та знаћеш кад вештине моје чујеш знак.
Кад седох да по старом пернат гледам
свет,
куд све ми птице на скуп управљају лет,
од птица чујем глас ми незнан — загонет,
где љуто, чудно гракћу, све се чупају,
смртоносијем канцама се дрпају,
та лепет крила беше мени разговор.
Ја с' уплаших, и жртвовати покушам
на пламноме олтару, ал' из жртве плам
не плану, него од бедара мокра ма'м
по пепелу се разли, топит' стаде маст,
и поче прскати, и дим се диже тмаст;
а у вис прсну жуч, и бедра испану
из дебелине омотане, гола остану. —
И онда ово момче то ми објасни,
не можеш гатат' кад су знаци нејасни,
јер мене води он, а друге водим ја.

А с твоје воље на град напаст паде та.
 На све олтаре и на огњишта нам сва
 са мртвим телом пси и птице надиру
 што јадног Едипића мрвог раздиру.
 Пред молитвом су бози срца камена,
 ни жртви неће, ни са бедра пламена.
 нит' птица гракће, не да добра знамена, —
 од масне крви мрца поста мамена.
 То, синко, нек ти мис'о буде стамена:
 та људи греше сви, и то је свију суд;
 а згреши л' ко, то није више човек луд
 и несретан, кад несрећа се свали на њ,
 па тражи лека, није к'о изваљен пањ.
 Самосион си — морам те осудити.
 Попусти мртвом! Немој пала губити!
 Зар снага то — мртваца опет убити!
 То, добро мислећ', рекох ти, а баш је слас'
 кад слушаш добар свет што обриче ти
 спас.

Креон

О старче, ви у мене нишаните сви,
 к'о стрелци у циљ, и вештином пророчком
 искушавате ме; а моја родбина
 већ одавно ме продаде и укрца.
 Та асните, од Сарда јантар купујте
 и злато индиско, кад вољу имате!
 Ал' оног у гроб нећете положити,
 ни орли да га грабит' хтедну Дивови
 за храну, однети пред престо Хронићев!
 Ни 'вако греха тога ја се не плашим,
 и мртвом гроб забрањујем, јер добро знам
 од људи нико не окаља богова.
 О стар Тиресија, и људи велики
 срамотним падом падају, за срамну ствар
 кад лепо зборе да имаду користи.

Тиресија

Ах!

Да л' зна од људи неко, да ли размишља.—

Креон

А шта то? Шта нам тако опште гово-
 риш?

Тиресија

Од свега блага да је разум најбољи.

Креон

К'о лудост што је, мислим, понајвећи јад.

к'о стрељач право у срце — за грдњу дар —
одапе, њихов тебе неће минут' јар.
А ти ме, дечаче, до двора води мог,
нек овај млађе бије камом гњева свог,
и научи се језик свој да везује
и бољу памет него до сад негује.

(Тиресија и влја му оду)

ДРУГА ПОЈАВА.

КОЛО, КРЕОНТ.

Коловођа Он, господару, оде, страшно прорече
а знамо, откад ова коса сребрна
уместо црне главу нам обавија,
још нигда граду лажне речи не рече.

Креонт То и сам знам, и срце ми се збунило.
Попустит' страшно; опрем ли се, гора још
страхота, бедом каквом душу ранићу.

Коловођа Сад треба савета, Менекејевићу.

Креонџ Шта треба радит', казуј, послушаћу ја.

Коловођа Да пустиш девојку из куће подземне
а оном што га баци гроб да подигнеш!

Креонт И то ми светујеш и мниш да попустим?

Коловођа Што брже, господару; казне божије
брзоноге су, брзо стигну грешнике.

Креонт Јао мени! Тешко је, ал' намер пуштам
свој,

учинићу; са силом залудан је бој.

Коловођа На пос'о сад, и другим не поверавај!

Креонт Да, овог часа. Ајте слуге, ајдете
што год вас има, нема! Будак у руке
па журите на оно место погледно!
А како намер на други ми окрен; се пут,
сад њу ћу, како свезах, ја одрешит' сам.
Јер ја се бојим није л' чуват' најбоље
за свег живота свете старе законе.

(Креонџ оде са слугама, а коло само остане.)

ТРЕЋА ПОЈАВА.

ПЕТА СТАЈАЋА ПЕСМА.

*Прва сѝрофа**Коло*

Многоимени, поносе моме Кадмове,
громовников породе ти,
ти славну чуваш Италију,
управљаш гозбенијем
долача Дије елеузинске!
О Бакхо што у Теби станујеш
у граду мома заносних,
крај мирних струја Исменових,
где посејаше зубе змаја дивљега!

Прва анѝисѝрофа

Са двоглаве пећине дим те пресјајни
гледа, виле кѝричке ту
пребивају и играју;
касталски взр те гледа.
Шаљу те бршљанородни виси
нисејских гора, грозна обала
зелена, кад са веселим
са пратѝлама нама идеш,
а Тебом божански се гласи разлежу.

Друга сѝрофа

Ти увек си нам кућу поштовао,
нада све друге Тебу својом звао
са мајком коју гром је обурвао.
Притеци нам и сада, боже,
кад љуте невоље се множе —
спасоносним скоком с парнаских гора
ил' преко теснаца шумѝвних мора.

Друга анѝистрофа

Коловођо звезда жаросјајки,
ти чувару песама ноћнијех,
о Дивов дивотни породе,
освани с Тијама, господе,
што с тобом са Накса доходе,

и тебе Ијакха, господу моћног,
све узносе бесом играча ноћног!

(Долази гласник)

СЕДМИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

КОЛО, ГЛАСНИК.

Гласник Суседи двора Кадма и Амфиона,
ни један људски век, ма какав био он,
ја не бих узнео ни покудио га
Јер срећа подиже и срећа обара
и сретника и несретника — вазда то.
Ни један врач нам удес наш не казује.
Та Креонту се могло завидети, мним;
он од душмана Кадмов ослободи град,
над земљом сву је уз'о власт, па владаше
и процвала му грана — деца честита.
А сада оде све. Јер ако радости
издаду човека, ја мним да више тај
не живи, већ к'о живог мрца гледам га.
Нек на свом дому благо има големо,
и сјајно живи као царско колено;
ал' кад весеља при том не бих им'о ја,
ни сена зато не бих дао димова.

Коловођа А какав опет јад из двора јављаш то?

Гласник Преминуше, а живи смрти криви су.

Коловођа Па ко је кривац? Ко ли паде? Казуј нам.

Гласник Паде нам Хемон; својом руком проли
крв!

Коловођа Од своје руке? Није зар од очеве?

Гласник Од своје сам, на оца због убиства љут.

Коловођа О враче, како право ону рече реч.

Гласник Кад тако је, о другом треба већати.

(Излази Еуридика)

Коловођа Па ево јадне љубе Креонтове, гле,
Еуридике из двора амо ево ње.
Ил' глас о сину или случај води је.

ДРУГА ПОЈАВА.

КОЛО, ГЛАСНИК, ЕУРИДИКА.

Еуридика О сви ви грађани, ја чух вам разговор,
кад пођох к изласку да кајна молитвом
у божице Паладе помоћ замолим.
И баш одсунух засунак и врата већ
отворих, а до ушију ми допре глас
о куће наше злу. Ја клонух наузак
на руке слушкињама, падох у несвест.
Ал' кажите ми опет каква беше вест;
та слушаћу је, ја сам вична јадима.

Гласник К'о сведок, мила госпо, рећићу ти ја,
и нећу мрву истине затајити
Јер шта да блажим сад, а лажом иза тог
да покажем се? Истина је вечита.
Ја пођох с господаром твојим као вођ
на онај вис где беше још непожаљен
од паса раздрапани Полиников леш.
Помолисмо се раскрсница божици
и Плутону нек благо гњев свој уставе,
па светом водом онда леш оперемо,
и натргавши младица, сагоримо.
Домаће земље висок наспемо му хум,
и пођемо до шупље камен-ћелије,
до смртне ложнице где беше девојка.
Ал' неко издалека гласан чује плач
крај гробнице беспогребне, и чим то чу,
дојавит' дође господару Креонту.
До њега допре вапај мукли, болани,
кад блмже ступаше; он тужно зарида
и ста га лелек: „Леле мени јаднику!
Зар врач сам? Зар од стаза свих, куд
пођох ја
у животу свом, зар идем најнесретнијом?
Мог сина глас ме дира! Дете, слуге, сад
пожур'те брже и код гроба станите,

одвал'те камен с гробнице, па уђите,
 на врата погледајте, да ли Хемонов
 то чујем вапај ил' ме бози варају!"
 Ми погледасмо како је владарев нам
 заповедио страх; и у дну ћелије
 њу спазисмо где за врат обесила се,
 завезала га пртеном повезачом,
 а уз њу стоји он, па загрлио је
 и јауче за изгубљеном драганом,
 и очев плаче чин и несуђени брак.
 А отац кад га спази, болно јаукну
 и пође к њему, закука и завапи:
 „О несретниче, какво дело учини?
 Куд мислиш ти? Са које паде несреће?
 Изађи, дете, молим те и заклињем!"
 Ал' син се дивљим на њ обазре погледом,
 у гледу презир му, и ништа не рече,
 већ двопер трже мач, на оца навали,
 но он се бегством спасе; затим невољник
 сам на се љутит, какав би, наднесе се,
 и мач у ребра зарину, па свестан још
 у мекан деви привије се наручај,
 и хропит' ста, а рујне крви врели млаз
 потече к њеним образима блеђаним.

(Еуридика одлази)

Сад мртав крај ње мртве. Јадник! Брач-
 на сласт

у Хадовим осванула му дворима;
 он свима људима показао је сад:
 неразборитост сваком највећи је јад.

ТРЕЋА ПОЈАВА.

КОЛО, ГЛАСНИК.

Коловођа А шта наслућујеш? Сад оде госпа нам
 а не изусту нам ни добру ни злу реч.

Гласник И сам се снебих, али нада теши ме:
 кад она чу за чеда свога јадни крај,
 пред светом неће жалит', већ у двору ће

наредит' покајање дворкињама јој.
Та није без памети да би згрешила.

Коловођа Ја не знам: али на зло смера једнако
и велик мук и силна вика залудна.

Гласник Па видећемо да ли затомљено што
не таји тајом у свом срцу немирном.
Ја идем у двор за њом. Добро кажеш ти:
у превеликој шутњи ми сли има злих.
(*Оде*)

Коло Гле, ево господар нам долази сам,
на рукама ено му јасан је знак
не греха туђега — сме ли се рећи —
већ онога што га учини сам.

(*Креонџ сџије*)

ЧЕТВРТА ПОЈАВА.

ЈАДИКОВКА.

КОЛО, КРЕОНТ.

Прва сџзофа

Креонџ Куку мени: Лудог срца
смртних греха
Гле'те, кривац и жртва му
иста крв су!
Авај мени, несретне ли
воље моје!
Млад ме рано остави ти,
синко мили!
Погибе ми, прободe се,
леле мене!
Не ти, већ је моја лудост
крива томе!

Коло О леле! Прекасно ти правду увиде!

Креонџ Научих јадан сад је! На главу је бог
страшни терет онда мени навалио,
и погн'о мене путевима грознијем,

и обори ми, ногом згази радост ми!
 Леле мене, то је мука
 без претрпа!
 (*Долази други гласник из двора.*)

ПЕТА ПОЈАВА.

КОЛО, КРЕОНТ, ГЛАСНИК ДРУГИ.

Гласник О господару на те као да свако зло, -
 ет' једно држиш пред собом у рукама,
 а махом друго видећеш у дворима.

Креонџ А шта? Од овог зла зар има горе још?

Гласник Умре ти љуба, права мати мртвог тог
 ах, јадна, на смрт овај удари се час.

Прва ачтистрофа

Креонт Авај, авај! Мраче црни,
 ждрело гладно,
 шта ме, шта ме мориш? Ти што
 гласе црне,
 Горке јаде донесе ми,
 шта ми велиш?
 Леле, мртва човека си
 дотукао!
 Какво зло ми, момче, ново
 навешћујеш?
 Куку! Сина немам, а већ љуба
 остави ме!

(*Враћа се отворе и види се Еуридикин леш.*)

Коло Сад можеш гледат'! Кут је више не крије.

Креонџ О леле! Ево јадан други гледам јад!
 Каква ли ме — каква још ме
 судба чека?

Руке ми, ево, мило чедо држе још,
 а већ мртваца, јадан, другог видим ту!
 Леле, мајко јадна! Леле
 чедо моје!

Гласник Код жртвеника мачем оштрим прободете
 се, и мртве очи утрну се. Оплака

Мегареја, што пређе дично погину,
а онда овога, ал' тебе напокон
што дете уби клетвом прокле ужасном.

Друга сѝрофа

Креонт

Леле! Леле!

Претрнух од ужаса! Зашто ми ко
у груди не забодe двосекли мач?

Ох, несретник ја,
у грозне сам судбине запао глиб!

Гласник

За ову и за ону кривила те смрт
у час напокони, кад остављаше нас.

Креонѝ

А како прекину живота свога нит?

Гласник

Та сама својом руком пробола је груд,
о јадној смрти сина кад јој стиже глас.

Креонт

Јао! Никада тај ме не мину грех,
и кривња се на другог не свали та,
јер ја сам те несретник убио сам,
ја заиста; слуге, амоте ви,
што брже ме одавде водите сад,
та нема ме више, ништа сам ја.

Коло

Ти добро тражиш, ако добра има зло.
Најбоље ј' нагло зло што брже лечити.

Друга антисѝрофа

Креонѝ

Дођи, дођи,

освани ми, преслатка судбино ти,
приведи ми смирају последњи дан!

Освани ми, де,
да другота дана не угледам још!

Гласник

И то ће бит'. Шта треба да се ради сад?
Што хоћеш, зато воде бригу богови.

Креонѝ

Ал' све што желим, то сам већ замолио.

Гласник

Сад ништа више немој молит'. Смртници
од јада суђених утоћи не могу.

Креонѝ

Одведите сдавде човека ништава,
што уби те, чедо, нехотице,
а и тебе, љубо! Ох, несретник ја!

Ох, кога да погледам, куда ћу сад?
У рукама мојим на криво све,
неподносива на мене сурва се коб.

Коло

За ковање среће најпрви је маљ
да разуман будеш: никада ред
не ремети божји! За охолу реч
претрпети мора хваставац пуст
ударце тешке,
у старости га памети науче.

НАПОМЕНЕ

(први број означава стих, други број стих)

ВЕЗАНИ ПРОМЕТЕЈ.

7, 18. Темиде, мати Прометејева, кћи Урана и Геје, друга жена Дивова, с којом је овај родио *Хоре* и *Парке*.

7, 19. Рођак Прометејев, Хефест никако не жели да веже Прометеја, али мора то учинити, јер то тражи безмитна воља Дивова.

10, 19. Нартек, *девесиље* (*ferula communis*); има дебелу гезгру која се може лако излучити. У јужној Италији, народ ја употребљава за потпаљивање ватре.

11, 27. Пређашње власти, то су титани који су се против Дива побунили, па их овај зато бацио у Хад, у Подземни Свет (*шијани махију*).

16, 4. По миту, Прометеј је синовац Океану (Хесиод, *Теогонија* 133).

17, 24. Прометеј има браћу *Ашлантиа* и *Епиметјеја*. Због учешћа у титаномахији, Атлант је осуђен да држи небо на својим плећима, док се није претворио у камено брдо, које и данас постоји у северној Африци. Његове су кћери *Плејаде* и *Лијаде*.

17, 30. Тифон, страшна неман ужасна лика. Он је персонификација вулкана и вулканских појава.

22, 4. Три Судиље беху кћери Дива и Темиде. Оне су управљале судбином свакога човека, предући жицу његова живота. Имена им беху: *Клоша*, која држи вретено и навија на њ жицу, *Лахеза*, која жицу развлачи, и неумитна *Ашрија*, која је пресеца, кад човеку стигну последњи часови.

22, 24. Срде памтиље, то су Ериније или Евмениде (римски *Furie*); кћери Неба и Земље: *Алекта*, *Тисифон* и *Мегерга*. Помагачице Дике (Правде), оне се свете за сваки грех. Памте свако недело и прогоне зликовца с бакљама и бичевима од змија.

26, 23. Родитељ Ијин је бог реке Инаха. Океан је с Тетијом родио и реке. Према томе, Океаниде, кћери Океановеј сестре су Инаху.

30, 12. Ија роди Епафа, Епаф Либију, Либија Бела Бел Данаја, Данај Хипермнестру, Хипермнестра Абанта, Абан Прета, Прет Акрисија, Акрисије Данају, Данаја Персеја, Персе Електриона, Електрион Алкмену, Алкмена са Дивом Херакла који ће убити Дивову крвожедну орлушину и, тако, ослободити Прометеја.

31, 7. Горгоне, то су *Сшена*, *Евриала*, *Медуза*, са змијњим љускама на глави, великим зубима, мједеним рукама, и златним крилима; кога би погледале, скаменио би се.

32, 21. Алузија на Данаја, који је са 50 кћери од брата Египта побегао у Арг. Али га достигну синови Египтови. Отац саветује кћерима да у првој ноћи мужеве поубијају. И оне све то изврше, осим Хипермнестре. Зато су осуђене да у

Подземном Свету непрестано надоливају буре с пробушеним дном.

АГАМЕМНОН.

45, 19. Клитемнестра је изневерила Агамемнона, па се предала Егисту, његову стричевићу.

46, 8. Алузија на коцкање. Најбољи је случај кад се све три коцке искрену на осамнаест.

47, 7. Парис. Александар, уграбио је из Спарте Хелену, жену Менелајеву. Због ње наста Тројански Рат.

49, 23. Да би Грци могли из Авлиде кренути на Троју, Агамемнон мораде жртвовати кћер Ифигенију. Увређена, Клитемнестра се свети Агамемнону и убија га кад се повратио из рата.

50, 27 и 28. Мада је врач Калхант прорекао несрећу, Агамемнон се не расрди на њега, те жртвова Ифигенију.

54, 34. Алузија на утакмице бакљама, које су се у Атини нарочито неговале.

56, 19. Мама, то је бљиња заводилачких речи.

57, 13. Менелај, иако преварен, још увек воли Хелену и тешко му је веровати да је Хелена побегла.

69, 2. Плод ксњски, то су одабрани јунаци што су били скривени у трбуху онога коња што га сагради Епеј. Тројанци коња увуку у град па им буде место Паладиума, Паладина кипа што су однели Одисеј и Диомед. Ноћу јунаци изађу из коња и, тако, заузму Троју и разоре је.

71, 20. Леда, жена Тиндарејева, мати Клитемнестрина и Хеленина.

75, 4 и 5. По схол., Див громом удари Асклепија, лекара, јер је васкрсао Хиполита.

79, 28. Атенски краљ Пандион имао је кћер Прокну, којом се ожени трачки краљ Тереј. Овај обљуби њену сестру Филомелу, али јој изреза језик да га не ода сестр. Прокни Филомела извезе на марамеци своју несрећу и, тако, објави сестри злочинство. За освету, Прокна закоље сина Итиса и скува га мужу Тереју. Када Тереј то дозна, стане гонити Прокну и Филомелу. Див претвори Тереја у пупавца, Прокну у ластавицу, а Филомелу у славуја.

81, 26. Брачни одар је срдит због прељубника Тијест обљуби жену свог брата Атреја. Овај зато закла децу Тијестову.

89, 28. Хрисеида, кћи Хрисеса, свештеника Аполонова.

90, 18. Агамемнон и Менелај су прауници Танталови.

94, 14. По једноме миту, Атреј роди Плистена, а Плистен Агамемнона.

ЦАР ЕДИП.

106, 10. Алузија на Сфингу. Она је имала главу и предњи део тела као девојка, остали труп и ноге као лавица, крила и реп као аждаја, а говорила као човек. Она би свакоме задавала да одгонене ову загонетку: „Који створ иде на две,

три и четири ноге, а најслабији је кад иде на четири?" Ко не би заговетку решио, Сфинга би га погубила. Тако заглавено и Тебанци. У великој невољи, Тебанци обећају свом ослободиоцу престо и царицу удовицу за жену. Едип дође до Сфинге и реши заговетку овако: „Тај створ је човек, јер мало дете пузи, т. ј. иде ногама и рукама; кад одрасте, иде усправно, а кад остари, онда се поштана, и штап му је као трећа нога.“ Сфинга врисне и сруши се са стене. Едип се зацари и, у незнању, ожени својом рођеном мајком.

120, 11. Едип је унук Лабдаков.

120, 12. Едип се однеговао на двору Полиба, краља коринског, па отуд свет мисли да је он син Полибов.

138, 19. Као што месец расте од млађака до уштапа) тако је растао и живот Едипов: од незнатна и малена (наход) постаде велик цар.

139, 15. Хелиџонка, Муза, јер Музе бораве на беотско, гори Хеликону.

143, 19. Истар, Дунав; Фазис, река у Колхиди.

151, 27. Алузија на уништење Сфинге, на женидбу и на царски престо.

АНТИГОНА.

157, 2. Кад је Тебу притиснула куга и неродица, пошаље Едип Креонта у Делфе к пророчишту Аполонову да тражи савета и помоћи. Пророчиште поручи Тебанцима да ће се од беде ослободити ако прогнају или убију крвника цара Лаја. Едип зовне врача Тиресију да му помогне пронаћи кривца, Тиресија не хтеде казати убицу, а Едип се расрди и оклевета Тиресију да је потплаћен од кривца. Сад се расрди и врач, и он, у гневу, изјави да је крвник Лајев сам Едип. Едип у то не верује, јер мисли да је Креонт, његов ујак и шурак, потплатио врача да тако говори, не би ли он завладао Тебом после Едипа. Едип истражује даље и, најзад, тајна се открије. Едип је у незнању убио оца Лаја и у незнању се оженио његовом женом Јокастом а својом рођеном матером. Таквог Едипа приказује Софокле у свом *Цару Едипу*. С Јокастом родио је Едип синове Полиника и Етеокла и кћери Антигону и Исмену.

157, 22. Етеокло протера Полиника, па сам завлада Тебом. После смрти Етеоклове, узме власт Креонт, као најближи рођак.

161, 8. Тај кога је Див са зида муњом оборио био је Кананеј. Кад је Полиник наваљивао на Тебу, попне се на зид и стане се хвалити како га отуда ни стрела Дивова не може оборити. Увређени Див удари га громом, и војска сва нагне у бежање.

161, 32 Бог Бакхо био је син Семеле, кћери Кадмове. Родио се у граду Кадмеји (Теби), и зато су га звали кадмејским царем, а Теба је носила његово име: Бакхова Теба,

164, 24. Проћи крај несахрањена мртваца и не бацити на њега земље сматрало се као тешка грехота.

175, 7. Агенор роди Кадма, а Кадмо роди Полидора, а Полидор роди Лабдака, а Лабдак роди Лаја, а Лај роди Едипа, а Едип роди Полиника и Етеокла, Антигону и Исмену.

182, 1. Ниоба, жена тебанскога краља Амфиона, родила је дванаесторо деце, шест синова и шест кћери. Поносила се да је родила више деце него богиња Латона, која је родила само Аполона и Артемиду. Латона се расрди и Ниобу стигне освета њезина: Аполон јој постреља све синове, а Артемида све кћери. Див је претвори у стену на брду Сицилу у Лидији. Из те стене непрестано цуре кашље — вечне сузе Ниобине. Смрт њене деце дирљиво је опевао римски песник Овидије у својим *Метаморфозама*. Тај мотив обделавало је и античко вајарство, а у модерно време инспирисао се тим мотивом и Огист Роден.

185, 19. Данаја беше кћи аргивскога краља Акрисија и краљице Еуридике. По једном пророчанству, Акрисије имађаше погинути од свога унука. Да се не би то догодило, он затвори Данају у бакарну кулу. Али бог Див дође Данаји у облику златне кише и оплоди је, и она роди Персеја. Деда метне ћерку и унука у један сандук и баци их у море. Али они се спасу на острву Серифо. Ипак, после, увук нехотице убије деду колutom код једног надметања.

186, 1. Дријантов син беше Ликург, који је владао Едонцима, једним племеном које живљаше око реке Стримона (Струме) у Тракији. Он стане псовати бога Диониза, и гањати баханткиње кад су хтеле да уведу култ Диониза у његовој земљи. Диониз га затвори у пећину, где га глад уништи.

186, 34. Борејева кћи беше Клеопатра. Њен отац бог Бореј (персонификација ветра северњака) роди с Оритијом, кћерком атенскога краља Ерехтеја, синове Зета и Калаиса, и кћер Клеопатру. Клеопатру узме трачки краљ Финеј и роди с њом два сина Пандиона и Плексипа. После узме Финеј Идеју, кћерку Дарданову, која стане гонити децу Клеопатрину. Оптужи их Финеју да су је Пандион и Плексип хтели обешчистити, и он допусти да их ослепи и у тамници глађу умори.

186, 11. Менаде, баханткиње, носе у руци бакље. Откад су Грци стали исказивати поштовање богу Дионизу у местима где се неговао најјачи култ богу Аполону, Музе прате и бога Диониза, те, осим Аполонове китаре, воле и свиралу.

187, 7. Кад су аргивске вође навалиле на Тебу, тада се, по савету Тиресијину, Креонтов син Мегареј жртвовао за спасење отаџбине, одсрдио бога Ареја, и тако спасао Тебу.

191, 1. Мома Кадмова, то је Семела, Њу обљуби Див, и она роди Диониза.

191, 5. Гозбени долови Деје елеузинске, то је елеузинска равница где се о светковини Дејиној (Деметриној) много народа скупљало.

191, 21. Кад је Див заволео Семелу, жена његова, љубоморна Хера, да се освети Семели, наговори ову нека тражи од Дива да јој дође у правом сјају у коме га Хера гледа. Див јој испуни жељу, и кад јој је прилазио с громом и муњом, гром удари у њу и запали кућу. На умору роди Диониза.

САДРЖАЈ

Предговор	III
Везани Прометеј	3
Агамемнон	41
Цар Едип	101
Антигона	153
Напомене	199

